

Aan de orde is het **debat over de toekomst van het dorp Moerdijk**.

De **voorzitter**:

Ik heropen de vergadering. Aan de orde is het debat over de toekomst van het dorp Moerdijk. De minister had ik al welkom geheten. Eveneens heet ik de staatssecretaris van Klimaat en Groene Groei van harte welkom. Maar in het bijzonder heet ik de mensen uit het dorp Moerdijk van harte welkom. Voor hen is dit een belangrijk debat. Het is heel fijn dat u vandaag in ons midden bent om het vanaf de publieke tribune te volgen.

Er zijn van de zijde van de Kamer veertien sprekers. Allereerst geef ik het woord aan mevrouw Zalinyan voor haar inbreng namens PRO.

Mevrouw **Zalinyan** (PRO):

Dank, voorzitter. Ik wil mij graag eerst richten tot de inwoners van de gemeente Moerdijk die vandaag in groten getale op de publieke tribune zitten. Dit debat gaat over meer dan hectares en ruimtelijke scenario's. U bent een gemeenschap, met een geschiedenis. Mensen wonen daar soms al generaties lang. Het gaat om echte mensen met echte verhalen.

Juist daarom wil ik vandaag beginnen in 1969. Eind juni 1969, 57 jaar geleden, kwamen de inwoners van Moerdijk massaal in opstand tegen de aanleg van het industrieterrein. Zij waarschuwden toen al voor verlies van leefbaarheid, voor vervuiling en voor een dorp dat steeds verder zou worden ingesloten door de industrie. Maar de economische belangen werden zwaarder gewogen, ten koste van gewone mensen. Voor Shell werden honderden hectares grond beschikbaar gemaakt tegen een bodemprijs. Er werden grote economische beloftes gedaan: werkgelegenheid, groei en vooruitgang. De inwoners van Moerdijk verloren die strijd. Wat wringt, is dat niet alles uitkwam wat toen werd beloofd. De industrie kwam en de overlast ook, maar een groot deel van de economische verwachtingen bleef uit. Het terrein lag jarenlang grotendeels braak en de leefomgeving veranderde voorgoed. Sindsdien lijkt de geschiedenis zich iedere paar jaar weer te herhalen met een nieuwe uitbreiding en een nieuwe discussie over de toekomst van het dorp. Steeds weer komt de overheid langs met de boodschap dat Moerdijk opnieuw moet bijdragen. Opnieuw wordt gevraagd om vertrouwen te hebben. Opnieuw wordt gezegd dat het noodzakelijk is. Maar opnieuw verandert het verhaal. De vraag die de inwoners inmiddels al meer dan een halve eeuw stellen, is daarom niet alleen: wat gebeurt er vandaag? De vraag is: wanneer houdt dit op?

Voorzitter. In 2023 werden afspraken gemaakt voor Powerport Moerdijk. In 2024 werd met inwoners gesproken over leefbaarheid en toekomstperspectief. Toen kwam november 2025. De inwoners kregen te horen dat hun dorp zou worden opgeheven ten behoeve van industriële uitbreiding. Een maand later werd het besluit wederom uitgesteld door het Rijk. Nog geen halfjaar later was er een compleet ander verhaal. Ineens bleek het dorp misschien toch te kunnen blijven. Eerst was de opgave groot, toen iets kleiner en nu nog kleiner. Wat is het nou?

Uit de stukken begrijp ik dat een deel van de oorspronkelijke ruimtevraag bestond uit ontwikkelingen die nog helemaal niet concreet waren. Mijn vraag is daarom simpel: was deze koerswijziging het gevolg van nieuwe inhoudelijke inzichten of speelt hier iets anders? Heeft de staatssecretaris koudwatervrees gekregen voor de consequenties van het besluit of ontdekte het kabinet dat de rekening simpelweg niet betaald kon worden? Hoe kan een kabinet een dorp vertellen dat het mogelijk moet verdwijnen, terwijl het kabinet nog geen concreet plan had? Is er inmiddels voldoende geld beschikbaar, niet alleen voor de uitbreiding zelf, maar juist voor leefbaarheid, compensatie, voorzieningen en de kwaliteit van de leefomgeving?

Voorzitter. Dit debat gaat niet alleen over Moerdijk. Is dit hoe Nederland ruimtelijke ordening gaat bedrijven? Dat vraag ik de minister. Is dit het voorbeeld? Dan maak ik me wel grote

zorgen. Eerst wordt een onvoldoende onderbouwde claim neergelegd zonder financiële dekking. Daarna worden mensen jarenlang in onzekerheid gehouden. Is dit de nieuwe standaard? Welke lessen trekt de minister hieruit? Waarom maakt de minister de keuze om even snel voor het debat nog langs te gaan? Moerdijk zit al jaren in onzekerheid.

Ik ben ook benieuwd hoe het kabinet het vervolgproces gaat vormgeven. Ik hoor steeds dat het dorp mogelijk kan blijven bestaan, maar dat wil niet zeggen dat het dorp ook leefbaar zal zijn. Wat is de ambitie van het kabinet? Is de ambitie simpelweg dat er over twintig jaar een plaatsnaambord staat of is de ambitie dat er over twintig jaar nog sprake is van een leefbare gemeenschap, waarin mensen willen wonen, investeren en kinderen grootbrengen? Als dit minderheidskabinet niet durft te kiezen of te investeren, zal het laatste stukje leefbaarheid verdwijnen. Dan vertrekken de mensen zelf, iets wat nu al gebeurt. Dan heeft niet de industrie het dorp verdreven, maar de onzekerheid van de overheid.

Dank.

De voorzitter:

Dank u wel. U heeft een interruptie van meneer Clemminck. De interrupties zijn kort en bondig, in drieën en niet beperkt.

De heer Clemminck (JA21):

Ik kan me voor een groot deel vinden in het betoog van collega Zalinyan. Het roept wel de vraag op of PRO ook een principiële mening heeft over de vraag of een heel dorp of een hele leefgemeenschap zou kunnen wijken voor een energietransitie. Dat is een principiële vraag. Wat is daar het antwoord van PRO op?

Mevrouw Zalinyan (PRO):

Ik denk dat de vraag hier niet is of een dorp moet verdwijnen of niet. Ik denk dat de vraag hier vooral is: hoe zorgen we voor een leefbare gemeenschap? Dat staat voor PRO voorop: een leefbare gemeenschap met voorzieningen. Ik doel dan op een dorp met een school, een sportvoorziening of een buurthuis bijvoorbeeld. Dat is wat vooropstaat.

De heer Clemminck (JA21):

Dat ben ik helemaal met mijn collega eens, maar dan moet er wel een leefgemeenschap zijn. Oftewel, er moet wel een dorp blijven, want anders kun je dat allemaal niet doen.

Mevrouw Zalinyan (PRO):

Daar kan ik het alleen maar mee eens zijn. Er moet zeker een dorp blijven, dat ook nog eens leefbaar is. Daar moet in geïnvesteerd worden. Tot nu toe hebben we gezien dat niet geïnvesteerd wordt in de leefbaarheid, niet voldoende in ieder geval. We zien dat Moerdijk al jaren onder de rook van de industrie zit en daar alleen maar de lasten en niet de lusten van ervaart.

De voorzitter:

Afrondend.

De heer Clemminck (JA21):

Ja, afrondend. Ook nu ben ik het helemaal eens met mijn collega, maar ze zei wel iets heel belangrijks. Ze zei namelijk: dan moet het dorp wel blijven bestaan. Mag ik dan toch concluderen dat voor PRO het behoud van het dorp, inderdaad met leefbaarheid en investeringen, het uitgangspunt is bij de ruimteclaims die er wellicht komen?

Mevrouw Zalinyan (PRO):

Voor ons is het uitgangspunt dat er een leefbaar dorp moet zijn en dat we ook durven te kiezen. Dat betekent dat we vooral de leefbaarheid als uitgangspunt moeten nemen en

vervolgens daar keuzes over moeten maken. Ik heb heel veel respect voor de democratische krachten die we hebben in Nederland, in dit geval een gemeente die een besluit heeft genomen, een gemeenschap die uiteindelijk met die leefbaarheid in stand kan blijven, waarbij de industrie in dezen moet wijken en bijvoorbeeld herstructurering van de industrie een mogelijkheid is om het dorp te laten bestaan. Voor ons is het uitgangspunt echter niet of het dorp behouden moet blijven of niet. Het gaat erom of een leefbaar dorp mogelijk is met de maatregelen die genomen worden.

De heer **Mooiman** (PVV):

Mevrouw Zalinyan zegt tot tweemaal toe dat het er vandaag niet om zou gaan of het dorp Moerdijk wel of niet behouden blijft, maar daar gaat het natuurlijk wel degelijk om en daar moeten wel degelijk keuzes over gemaakt worden; mevrouw Zalinyan zei dat net zelf. Tegelijkertijd hoor ik in het betoog van PRO geen richting. Welke kant wil PRO zelf op? Willen zij zelf dit dorp nou wel of niet behouden? En zo nee, waarom niet?

Mevrouw **Zalinyan** (PRO):

Ik vind dat we het dorp en vooral ook de inwoners echt tekortdoen als we het alleen over behoud of niet-behoud gaan hebben. Ik zou de collega's dus vooral willen vragen om geen zwart-witbeeld te schetsen. Het is heel makkelijk om populistisch te roepen dat het dorp moet blijven. Ik denk dat we daarvan af moeten blijven, omdat het hier om echte mensen gaat. Voor mij staat voorop dat de industrie jarenlang veel ruimte heeft ingenomen ten koste van de mensen. Volgens mij is het nu vooral tijd dat we gaan investeren in de leefbaarheid van het dorp.

De heer **Mooiman** (PVV):

Daar gaat het vandaag natuurlijk precies wél over: over het wel of niet behouden van dit dorp. Er is zojuist door collega Grinwis al een motie ingediend die volgens mij heel nadrukkelijk melding maakt van de ruimtelijke claims die op Moerdijk afkomen. Er worden straks door verschillende partijen ook moties ingediend voor het behoud van dit dorp. Dan vind ik het vreemd dat PRO enerzijds zegt dat we een leefbaar dorp nodig hebben, maar zich daar aan de andere kant niet voor durft in te zetten. Tegelijkertijd wordt in het betoog van PRO vaak de industrie genoemd, maar het is natuurlijk de energietransitie waardoor dit op dit moment gebeurt. Het feit dat er windenergie vanuit zee moet komen en het feit dat de circulaire industrie wordt bevorderd ...

De **voorzitter**:

Uw vraag.

De heer **Mooiman** (PVV):

Is dat ook iets waar PRO zich zorgen over maakt of niet?

Mevrouw **Zalinyan** (PRO):

Wij maken ons er vooral zorgen over dat de overheid nog steeds geen duidelijkheid schept voor de inwoners. Ik vind het echt te zwart-wit gezegd dat het over het behoud gaat. Ik ga me er ook niet toe laten verleiden om het alleen over behoud of geen behoud te hebben. Ik vind dat dat de inwoners echt tekortdoet. Er zit een nuanceverschil tussen hoe de PVV dit ziet en hoe PRO dit ziet. Wij staan voor een leefbaar dorp. Dat staat voorop en dat moet het uitgangspunt zijn. Daarom willen we daar ook in investeren.

De **voorzitter**:

Afrondend.

De heer **Mooiman** (PVV):

Ik concludeer toch dat we als Tweede Kamer juist vandaag op het punt staan waarop we onze positie moeten pakken om ervoor te zorgen dat we de toekomst van het dorp Moerdijk

veilig kunnen stellen, maar dat PRO zich niet daarover wil uitspreken. Dat vind ik ontzettend jammer. We zullen dat straks bij de stemmingen over verschillende moties zien. Tegelijkertijd wil ik mevrouw Zalinyan van PRO nog het volgende vragen. U noemde zelf al dit soort situaties waarin, nu bijvoorbeeld vanwege de energietransitie, steeds meer ruimteclaims op leefgebieden worden gelegd. Is dat iets wat PRO in de toekomst wel wil aanpakken, zodat de ruimtelijke ordening en leefgebieden niet worden verzvolgen door die windturbines op land of door ruimteclaims vanuit de energietransitie?

Mevrouw **Zalinyan** (PRO):

Ik denk vooral dat we naar het geheel moeten kijken van de ruimtelijke ordening en dat we ook vooral moeten kiezen welke industrie we wél in Nederland willen en welke industrie niet en welke ruimteclaims er daarvoor zijn. Vervolgens moeten we de integrale afweging maken. Ik vind het te makkelijk om te zeggen dat het alleen om de energietransitie gaat, terwijl Shell en superveel fossiele industrie daar aanwezig zijn. We willen uiteindelijk ook allemaal stroom uit het stopcontact. Ik vind het dus echt niet waardevol om hier de discussie te voeren over de vraag of de energietransitie wel noodzakelijk is.

De heer **Claassen** (Groep Markuszower):

Werkelijk waar, ik vind het een schoffering voor de Moerdijkers die daar op de tribune zitten of die thuis in Moerdijk zitten te kijken dat PRO een heel debat optuigt en dan zegt: ja, maar we gaan niks vinden; we laten het in het midden. Wat wil PRO nu eigenlijk? Wat wil PRO met dit debat? Wat wil PRO? Ik begrijp het niet. Er liggen drie varianten op tafel. Eén: Moerdijk weg. Twee: we gaan kijken wat we aan de zuidoostflank kunnen doen omdat meer mensen hier last van hebben. Drie: de chirurgische slicing therapy, zoals ik het noem, waarmee we de Moerdijkers 40 jaar in onzekerheid houden, omdat ze misschien volgend jaar hun huis moeten inleveren omdat een of andere centrale moet worden gebouwd om de energietransitie van PRO voor elkaar te krijgen.

Mevrouw **Zalinyan** (PRO):

Ik zie dit echt heel anders, met name omdat ik vooral een kabinet zie dat geen keuzes durft te maken, dat ook nog niet alle scenario's uitgewerkt heeft en dat nog geen financiële dekking heeft voor de scenario's. Dat was dus ook mijn vraag aan de staatssecretaris: voor welk scenario is er geld en wat zijn dan de verdere uitwerking en het vervolgproces? Ik vind dat we juist recht doen aan de Moerdijkers door straks te luisteren naar de beantwoording door de staatssecretaris daarvan in de eerste termijn.

De heer **Claassen** (Groep Markuszower):

PRO had die vraag kunnen stellen als schriftelijke vraag in plaats van hier een debat op te tuigen, wat de Moerdijkers die daarboven zitten allemaal hoop geeft. De verwachting is dat hier besluiten worden genomen. U tuigt een debat op met de uitspraak "het maakt me niet uit wat we vandaag doen, als ik maar die vraag kan stellen aan de minister". Mijn punt is: had die vraag als schriftelijke vraag gesteld, want dan hadden we hier niet gestaan om de mensen hier nóg langer in onzekerheid te houden.

Mevrouw **Zalinyan** (PRO):

Ik ga zeker niet op me nemen dat ik verantwoordelijk ben voor het in onzekerheid houden van mensen. Volgens mij ben ik er in mijn bijdrage heel duidelijk over geweest dat we juist voor duidelijkheid voor Moerdijkers zijn. Ik vind het te makkelijk om op deze manier politiek te bedrijven, juist over de rug van Moerdijkers, en vervolgens verschillende werkbezoeken en dingen te organiseren alleen maar om politiek te bedrijven. Dat vind ik een beetje van een laag niveau.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

Er wordt hier nu net een valse tegenstelling gecreëerd tussen de belangen van mensen, het dorp Moerdijk, en de belangen van de industrie en de energie. In mijn optiek is dat het geval.

Als we keuzes moeten maken over het al dan niet behouden van Moerdijk, komt die tegenstelling wel voor te liggen. Dan vind ik het prima als PRO allemaal vragen stelt aan het kabinet, maar dan hoort PRO daar zelf ook antwoord op te geven. Waar kiest u dan voor? Kiest u dan voor energie en industrie in Moerdijk of kiest u het ergens anders? Dat kan, hè. Dat zou het begin van een antwoord zijn.

Mevrouw **Zalinyan** (PRO):

Ik vind het een te makkelijke keuze om dat bij mij neer te leggen, omdat ik ook heel veel respect heb voor het participatieproces dat ook plaatsvindt binnen de gemeente en voor het bestuurlijke besluitvormingsproces. Volgens mij heeft de gemeenteraad daar een duidelijke keuze gemaakt, in meerderheid. Ik heb daar dus ook heel veel respect voor. Daar hou ik zeker rekening mee. Ik vind het, nogmaals, te makkelijk om te zeggen dat het dorp weg moet of niet weg moet. Het gaat veel meer over de vraag of de randvoorwaarden geschapen worden om het dorp te behouden. Daar gaat het om.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

Dat klopt. Als het dorp behouden moet blijven, wat de SP-fractie vindt, moet je dus harde keuzes maken. Ik zal daar straks in mijn eigen betoog op ingaan. Ik vind dat politieke partijen dat zekers te weten vandaag zelf moeten doen als het kabinet er een potje van maakt — het is niet de gemeente Moerdijk die heeft bedacht dat daar energiekabels en industrie moeten komen — dus dan zou het van een politieke partij als PRO wel getuigen van volwassenheid als die hier een keuze in zou maken. Die keuze kan pijnlijk zijn, maar die keuze moet wel gemaakt worden. Is het ja of nee en welk belang kiest u dan? Kiest u voor industrie en energie of kiest u voor Moerdijk? Nogmaals, wat ik hier neerleg, is een valse tegenstelling, maar u moet een uitweg vinden voor die tegenstelling, die nu wel op tafel ligt.

Mevrouw **Zalinyan** (PRO):

Ik zie alleen maar verliezers in dit dossier. Dat betekent wat mij betreft dat heel snel duidelijk moet worden of de leefbaarheid van het dorp gegarandeerd kan worden. Daar gaat het om. Dat is de kern van het betoog dat ik hou.

De **voorzitter**:

Afrondend.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

Ik stel de vraag tot slot nog één keer, want hier ligt wel echt een principiële vraag ter discussie. Kies je voor een economie voor mensen die geen gemeenschap molt of kies je nergens voor?

Mevrouw **Zalinyan** (PRO):

Ik kies voor een leefbaar dorp voor de Moerdijkers. Dat is wat voor mij vooropstaat. Nogmaals, ik vind het te makkelijk om op deze manier die tegenstelling neer te zetten, die mij vervolgens verweten wordt. Dit is echt politiek bedrijven over de rug van Moerdijkers. Daar ben ik niet van en dat ga ik ook niet doen.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

Voorzitter, ik wil even een persoonlijk feit maken. Dit is allesbehalve makkelijk. Dit is heel moeilijk.

De **voorzitter**:

Waarvan akte.

De heer **Flach** (SGP):

Ik ga ook even door op dit punt, want het is mij volstrekt niet duidelijk wat PRO nu wil. Als ik mijn huis ga onderhouden, als ik er nieuwe kozijnen in ga zetten of als ik het ga verven, wil ik

wel eerst weten of dat niet morgen gesloopt wordt. Anders ga ik daar niet mee aan de gang. Mevrouw Zalinyan legt hier neer dat het niet gaat over het voortbestaan van het dorp, maar over de leefbaarheid: dáár moet in geïnvesteerd worden. De vraag die voorligt, is toch: bestaat dat dorp over tien jaar nog wel?

Mevrouw **Zalinyan** (PRO):

Ik zou daar zelfs nog een vraag aan toe willen voegen, namelijk: is er op dit moment een leefbare situatie en wordt er op dit moment voldoende in leefbaarheid geïnvesteerd door het Rijk? Volgens mij is dat een belangrijke vraag, die we vandaag met elkaar moeten beantwoorden. Zijn ook de andere partijen bereid om te investeren in die leefbaarheid en om daar ook geld voor uit te trekken? Volgens mij is dát een belangrijkere vraag.

De heer **Flach** (SGP):

Dat is een hele legitieme vraag en het is prima om ons daarover uit te spreken. Ik vind dat we best wel wat verschuldigd zijn aan het dorp, waar al zo veel mee gebeurd is. Maar als je tegelijkertijd niet durft uit te spreken dat het ook gaat over het voortbestaan van het dorp en, sterker nog, dat je collega's verwijt dat dat populistisch is, en erg makkelijke politiek over de rug van de Moerdijkers, vind ik dat wel erg ver gaan, hoor. Je begint bij de basis: blijft het dorp behouden of niet? Zo ja, dan gaan we er ook volop in investeren. Dat is toch de goede volgorde?

Mevrouw **Zalinyan** (PRO):

Dat is te makkelijk. Ik ben zelf ook in Moerdijk op bezoek geweest en heb met verschillende inwoners gesproken, een paar maanden geleden en ook recent nog, om informatie op te halen en mezelf te laten informeren over het dorp. Wat ik daar vooral zie, is dat de onzekerheid wat doet met mensen. Ik denk ook dat het voor die onzekerheid niet helpt om nu op deze manier het debat te voeren over behoud of niet. Dat kunnen we namelijk allemaal niet beloven op die manier. Daarover ging zonet ook mijn bijdrage, bijvoorbeeld over de motie. Welke zekerheid kan het kabinet geven tot 2050 en wat is die zekerheid dan waard? Voor mij is dat een heel belangrijk punt.

De **voorzitter**:

Afrondend.

De heer **Flach** (SGP):

Ja, die onzekerheid doet iets met mensen, en de manier waarop we hier over Moerdijk praten, heeft ook allerlei gevolgen voor andere dorpen in Nederland. We hebben het ook over Borsele, en er wordt gekeken naar een locatie in Groningen als het gaat om kerncentrales. Die onzekerheid zal door het hele land gaan als we op deze manier met de energietransitie om blijven gaan. Dit debat is een politiek debat en we moeten als politieke partijen ook durven uitspreken dat dit soort ontwikkelingen niet ten koste mogen gaan van een gemeenschap, van een heel dorp. Dat zou gewoon een basisuitspraak kunnen zijn, op basis waarvan je dan verder plannen maakt. Dat soort duidelijkheid helpt tegen die onzekerheid van mensen. Zou ik PRO nog één keer mogen uitdagen om die onzekerheid weg te nemen bij de mensen?

Mevrouw **Zalinyan** (PRO):

De onzekerheid die ik op dit moment weg kan nemen, is dat wij vóór duidelijkheid voor Moerdijkers zijn en dat er zo snel mogelijk een besluit volgt over het vervolgproces. Dat staat voor ons voorop: kan de leefbaarheid gegarandeerd worden en is het kabinet bereid om te investeren in die leefbaarheid, door bijvoorbeeld het oprichten van een fonds of met andere middelen? Daar gaat het uiteindelijk om, want aan zekerheid tot 2050 heb je helemaal niks als er geen geld is. Zijn de andere partijen dus ook bereid om die investering te doen?

Mevrouw **Teunissen** (PvdD):

Ik hoor goede elementen in het betoog van mevrouw Zalinyan over de leefbaarheid van Moerdijk, maar ik denk dat het toch goed is om vandaag ook vanuit PRO wat meer duidelijkheid te horen. Mevrouw Zalinyan zegt terecht dat er duidelijkheid moet komen en dat we mensen niet in onzekerheid moeten laten. Ik hoor hier trouwens ook zeggen dat het nodig is voor de energietransitie. Het is allang duidelijk dat het niet nodig is voor de energietransitie dat er wordt uitgebreid en dat er een dorp wordt opgeofferd, maar dat het puur is voor de uitbreiding van de fossiele industrie. Dus kan PRO toch iets meer duidelijkheid geven over zijn positie? Hoe ziet PRO de toekomst van dat gebied, van het dorp?

Mevrouw **Zalinyan** (PRO):

Ik vind dit een ontzettend mooie vraag. Ik denk dat dit te maken heeft met de manier waarop wij naar ruimtelijke ordening moeten kijken. Wat ik net al zei in een beantwoording van een vraag: we moeten kijken naar welke industrie wij willen in Nederland en welke uitbreidingen wij dan vervolgens toestaan. Dat moet niet ten koste gaan van, in dit geval, Moerdijk, maar ook niet van andere dorpen en gemeenschappen, want de industrie heeft jarenlang veel te veel ruimte gekregen. Daar moet ook een einde aan komen.

Mevrouw **Teunissen** (PvdD):

Ik hoor mevrouw Zalinyan zeggen dat de industrie veel te veel ruimte heeft gekregen. De fossiele industrie is alleen maar uitgebreid. Dat gaat ten koste van dorpen. Nu gebeurt hetzelfde. Dan is toch mijn vraag: waar staat PRO dan nu als het gaat om de toekomst van dit dorp? Gaan de belangen van het dorp boven de fossiele industrie voor PRO, of blijft dat onduidelijk?

Mevrouw **Zalinyan** (PRO):

Ik heb geprobeerd om dat ook in mijn bijdrage duidelijk te maken, maar ik zal het hier herhalen: de industrie gaat zeker niet boven gewone mensen. Jarenlang hebben we daar ruimte aan gegeven. Volgens mij is het nu vooral tijd dat we gewoon kiezen voor mensen die in een gemeenschap willen blijven wonen.

De heer **Vermeer** (BBB):

Ik vind het echt ingewikkeld wat mevrouw Zalinyan hier aan het doen is. Ze vraagt een debat aan over de toekomst van Moerdijk, niet over de leefbaarheid van Moerdijk maar over de toekomst. En is er wel een toekomst? Wel of niet? Vervolgens stelt ze allemaal vragen. Ze is er wel duidelijk over dat de fossiele industrie maar moet wijken. Volgens haar is die minder belangrijk dan het dorp. Maar als collega's hier zeggen dat het dorp moet blijven, dan is dat populisme. In haar programma belooft ze mensen hogere inkomens. Dat is blijkbaar geen populisme.

De **voorzitter**:

Uw vraag?

De heer **Vermeer** (BBB):

Ze wil keuzes maken tussen welke industrie wel en welke industrie niet. Maar de leefbaarheid van het dorp garanderen is toch gewoon de basistaak van de overheid? Is mevrouw Zalinyan het daarmee eens?

Mevrouw **Zalinyan** (PRO):

De leefbaarheid van een dorp garanderen, niet alleen van Moerdijk maar in heel Nederland, in alle ruimtelijke opgaven, is natuurlijk de basis. Daarom stel ik ook vragen aan de minister van Volkshuisvesting. Daarom heb ik juist een debat aangevraagd met de minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, want dit is wat mij betreft ook een ruimtelijke opgave. Het gaat niet over de energietransitie of over andere zaken. Het gaat hier om de

ruimtelijke opgave. Hoe gaan we daarmee om als overheid? Op welke manier bieden we zekerheid aan inwoners voor de toekomst?

De heer **Vermeer** (BBB):

Dat is toch puur schizofreen? Aan de ene kant vraag je aan het kabinet om de leefbaarheid te garanderen, maar zelf wil je geen uitspraak doen over of het dorp moet blijven. Want als het niet hoeft te blijven, hoef je ook niks met leefbaarheid. Snapt mevrouw Zalinyan dat wij er niks van snappen en dat de mensen op de tribune en thuis er ook helemaal niets aan hebben?

Mevrouw **Zalinyan** (PRO):

Ik snap deze vragen op zich wel, hoor. Dat is niet het punt. Maar ik probeer uit te leggen dat juist de inwoners er niets aan hebben als de discussie op deze manier wordt gevoerd met elkaar. Wat ik heel veel van Moerdijkers heb gehoord, is dat zij juist een genuanceerd verhaal en een genuanceerde discussie willen over hoe wij de leefbaarheid garanderen. Gaan we investeren in de school? Gaan we investeren in het fietspad dat er al twaalf jaar moet komen? Gaan we investeren in sportvoorzieningen of in woningbouw? Dat is de vraag waar we het vandaag over moeten hebben: hoe gaan we garanderen dat het dorp Moerdijk, en overigens ook de gemeente Moerdijk, een leefbare toekomst heeft?

De **voorzitter**:

Afrondend.

De heer **Vermeer** (BBB):

Maar dan is toch de enige conclusie — waarom krijgt mevrouw Zalinyan dat niet uit haar mond? — dat ze ervan uitgaat dat dit dorp blijft bestaan en dat dát het vertrekpunt van de discussie moet zijn? Want anders kunnen we hier stoppen, als dat niet hoeft. En dan verwijt ze het kabinet ook nog dat het geen keuzes durft te maken, terwijl PRO zelf gewoon geen keuze wil maken. Wat is de keuze van PRO? Moet dit dorp blijven, ja of nee?

Mevrouw **Zalinyan** (PRO):

Ik ga daar geen ja of nee op antwoorden, omdat het leven iets te ingewikkeld is om op die manier op vragen in te gaan. Nogmaals, ik vind het te makkelijk om die vraag op deze manier hier neer te leggen. Het gaat uiteindelijk om een leefbaar dorp. De inwoners hebben niks aan een ja of een nee zonder garanties over de leefbaarheid en zonder financiële dekking.

De heer **Klos** (D66):

Ik herken veel van de kritische vragen, ook over het nieuwe scenario dat nu op tafel is gelegd. Kan mevrouw Zalinyan misschien schetsen wat voor haar straks de ideale uitkomst is?

Mevrouw **Zalinyan** (PRO):

Ik ga straks een motie indienen voor het oprichten van een fonds. Dat fonds zou gevuld moeten worden door bijvoorbeeld de provincie, de gemeente, maar ook de Rijksoverheid. Daarbij worden van tevoren afspraken gemaakt over aspecten van de leefbaarheid, en vervolgens kan daarin worden geïnvesteerd. Ik noemde net al een fietspad, maar ook woningbouwprojecten liggen nu stil omdat er niet geïnvesteerd wordt. Voor mij is dat een belangrijk uitgangspunt: we moeten ervoor zorgen dat er in het dorp wordt geïnvesteerd.

De heer **Klos** (D66):

Maar een fonds is een middel. Een aantal van de keuzes die op tafel liggen gaan over het dorp zelf, over de leefbaarheid van de bredere gemeente, maar ook over het realiseren van nationale opgaven. Die gaan over energie en industrie. Kan u iets meer schetsen waar dat dan naartoe gaat? Hoe ziet het er straks uit?

Mevrouw **Zalinyan** (PRO):

Ik vind het heel moeilijk om dat nu te schetsen, omdat ik vanuit het kabinet heel verschillende geluiden heb gehoord over welke scenario's dat precies zijn. Ik heb in het nieuwe scenario niks nieuws gelezen over wat de opgave is, of daar geld voor beschikbaar is en op welke manier dat gefinancierd gaat worden. Er zijn dus heel veel openstaande vragen. Als ik daar antwoord op heb, kunnen we die afweging maken.

De heer **Jumelet** (CDA):

Mevrouw Zalinyan roept bij mij de vraag op: wat vindt zij van het derde scenario? Dat roept natuurlijk de vraag op waar PRO staat. Kunt u daarop reageren? Vindt u dat het derde scenario uitgezocht moet worden?

Mevrouw **Zalinyan** (PRO):

Ik vind dat het derde scenario zeker uitgezocht moet worden. Daar bied ik ook de ruimte voor. Dat heb ik ook in mijn betoog gezegd. Ik vind het alleen te gek voor woorden dat er een derde scenario zou moeten komen. Dit is echt zwabberbeleid van het kabinet, en dat accepteer ik niet. Dat is juist waarom ik dit debat heb aangevraagd. De Moerdijkers verdienen het dat we het hierover hebben.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Het woord is aan de heer Jimmy Dijk voor zijn inbreng namens de SP.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

Er ligt hier een pen. De staatssecretaris zegt dat de pen die ik hier vind, de winst van vandaag is. Ik denk daar iets anders over. Ik denk dat we er meer uit kunnen halen.

Voorzitter. Dank aan alle bewoners van Moerdijk, voor al jullie verhalen en al jullie inzet. Ik kan me voorstellen, en weet zelf ook heel goed, dat het best frustrerend kan zijn om die verhalen constant, iedere keer opnieuw, te moeten vertellen, omdat er steeds weer een andere politicus naar Moerdijk komt om naar jullie te luisteren. Maar het is wel erg goed dat jullie dat gedaan hebben. Mij staat het verhaal bij van een jongedame in Moerdijk van de dag dat de berichtgeving kwam dat het dorp zou worden opgeheven. Zij zei het heel beeldend: "Ik ben hier opgegroeid en groot worden. Ik heb hier mijn leven, mijn familie en mijn verenigingsleven. Ik zou het doodzonde vinden als dat mij afgepakt wordt en het gesloopt wordt." Daar gaat het over vandaag.

Bij dit soort vraagstukken, als het gaat om economische belangen of de belangen van mensen, is het voor de SP glashelder: de belangen van mensen staan bovenaan. De economie moet de belangen van mensen dienen en mensen niet uitzuigen als een economisch verdienmodel. Bij dit soort vraagstukken komen meteen de volgende vragen aan dit kabinet naar boven: wie vraagt hierom, wie heeft er belang bij en wie wordt er geraadpleegd? Het is namelijk zeer ingrijpend als de regering jouw zekerheid over je woonplaats, je gemeenschap en je zeggenschap over je eigen leef-, woon- en werkomgeving afpakt en niet serieus neemt. Met het gemak van een kind dat een speeltje weggooit waar het even niet meer mee wil spelen, slingert dit kabinet de bewoners van Moerdijk rond. Men wil het dorp opheffen, want er is veel ruimte nodig. Men wil het dorp niet opheffen, want het kan met minder ruimte. Men wil het dorp misschien toch wel opheffen, maar zekerheid hierover komt pas over een paar jaar. Wel, niet, wel, niet, misschien; we gaan het zien. Bewoners worden op deze manier helemaal gek gemaakt, totdat de onzekerheid de laatste bewoner heeft gebroken. Ik vind het knap, nogmaals, dat deze gemeenschap sterk is. Natuurlijk krijg je berichten van mensen die zeggen: "Wij willen duidelijkheid. Ook als het dorp zou verdwijnen, willen wij duidelijkheid."

Maar dat is wel een laatste escape voor mensen. U hoeft mij als Groninger niet uit te leggen dat als de bodem onder je grond vandaag zakt, mensen op een gegeven moment zeggen:

misschien kan ik mijn heil ergens anders zoeken. Dit is groot falen van een overheid die weigert — die dat jarenlang weigert — om met actieve industriepolitiek te sturen op industrie. Want de industrie groeit maar door, in alle vrijheid, ongericht, ongestuurd, jarenlang. De politiek maakt vervolgens geen keuze. Die stuurt niet. Dus komt de gemeenschap — ze zitten hier potdorie allemaal op de tribune — naar de politiek toe om te zeggen: ga nou eens sturen, ga nou eens invloed uitoefenen op die economie, op die industrie die ons in de verdrukking duwt. Dan kijk ik terug op die jongedame, volgens mij bij Hart van Nederland, die zei: dit is mijn gemeenschap, ik ben hier groot geworden. Hier wordt niet gestuurd. Hier weigeren mensen beslissingen te nemen in dienst van mensen. Alles is in dienst van de economie, alles is in dienst van de euro's, alleen dat. Als u een alternatief wilt, kunt u dat krijgen. Er zijn kilometers aan oude industrie, kilometers, waar het ook had gekund. Daar is niet naar gekeken, jarenlang niet. Mensen zitten al tientallen jaren in onzekerheid. Ik zie dat ik moet afronden. Het gaat me aan het hart; dat merken mensen.

Tot slot heb ik een paar vragen. Over vier dagen komt u met een bericht. Gaat u zeggen dat Moerdijk moet blijven, ja of nee? Dat is de hamvraag, niks meer, niks minder. Twee. Gaat u investeren in voorzieningen en onderhoud, waarin er ook een jarenlange achterstelling is? Dat is natuurlijk logisch, omdat mensen denken: geen idee ...

De **voorzitter**:

U bent door uw spreektijd heen ...

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

Als jullie geen keuzes maken, weten de mensen niet wat voor keuzes zij zelf moeten maken.

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Het woord is aan de heer Clemminck namens JA21.

De heer **Clemminck** (JA21):

Voorzitter, dank u wel. De doldwaze energietransitie maakt helaas veel slachtoffers. De portemonnee van de burger is slachtoffer, door onbetaalbare rekeningen. Bedrijven zijn slachtoffer, vanwege een weglekkende concurrentiepositie. Nu is zelfs een heel dorp, een hele gemeenschap, mogelijk het slachtoffer van een waanidee dat "energietransitie" heet.

Voorzitter. Ik was in november in Moerdijk. Moerdijkers zijn nuchtere mensen die vooral zelf hun boontjes willen doppen. Het nieuws over het mogelijk verdwijnen van het dorp kwam daar hard aan in november, maar er was een zekere berusting en er waren ook wel begrijpelijke vragen over duidelijkheid en compensatie. Toen ik in april een belronde deed bij deze inwoners, kreeg ik een heel ander signaal. Er waren ineens woede en frustratie, een paar maanden later, over onzichtbaar provinciebestuur, over een onzichtbare en onbereikbare minister van VRO, over een onbetrouwbaar kabinet.

Voorzitter. Dit kabinet heeft het proces verprutst. In het commissiedebat van vorige week vroeg ik de minister van VRO om te reflecteren op haar eigen woorden. Haar eigen woorden waren dat het een zorgvuldig proces moet zijn. Er was nul komma nul reflectie, niets. Ik doe nogmaals een poging, een herkansing voor deze minister. Vindt de minister nou werkelijk dat het proces tot nu toe zorgvuldig is gegaan?

Voorzitter. Ik wil vanaf deze plek mijn waardering uitspreken voor de burgemeester en de wethouders van Moerdijk, met wie ik veelvuldig in contact ben geweest. Ik heb ook waardering voor het gezamenlijke optreden van alle politieke partijen, van links tot rechts, en voor de inwoners, die altijd correct en netjes zijn gebleven en zo veel tijd en energie steken in dit vraagstuk. Dat is nou leiderschap. Ik zou zeggen: kabinet, neem daar eens een

voorbeeld aan. Dit kabinet is verblind door zijn eigen energie-ideologie, of, beter gezegd, - idioterie. Ze zijn zo verblind dat ze zelfs een dorp en een gemeenschap van de kaart willen vegen en dat als optie zien. Als het kabinet het verprutst, dan is het ook aan ons als Kamer om leiderschap te tonen en de regie te pakken, zeker met een minderheidskabinet. Wat deze minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening moet doen, is de gemeenschap op één zetten. Die moet op één. Het behoud van de gemeenschap, vitaal en leefbaar voor de komende generaties, moet het uitgangspunt zijn van de ruimtevraag.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

JA21 is heel duidelijk. Die wil dat het behouden blijft en gooit het vervolgens helemaal op de energietransitie. Dat mag, maar ziet u ook dat het te maken heeft met een uitbreiding van industrie?

De heer **Clemminck** (JA21):

Ja, het is een optelsom. Daar heeft de heer Dijk gelijk in. 450 hectare, waarvan meer dan de helft vanwege energietransitie en circulaire economie. In die verhouding.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

Inderdaad, laten we het op de helft houden. Dat vind ik prima. Vindt u het ook kwalijk dat de helft van de industrie dat dorp zou opslokken en dat daarmee het dorp zou verdwijnen? Bent u daar ook tegen?

De heer **Clemminck** (JA21):

Ja, want mijn uitgangspunt is het behoud van een leefbaar, vitaal dorp voor meerdere generaties. Dat is mijn uitgangspunt. Van daaruit kun je kijken welke ruimteclaims daar nog kunnen landen. Misschien kan dat deels, maar als het antwoord nee is en de leefbaarheid voor de komende generaties in dit dorp niet gegarandeerd kan worden, krijgt elke ruimteclaim, waar die ook vandaan komt, een nee.

De **voorzitter**:

Via de voorzitter, meneer Dijk.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

Nog één keer om het heel scherp te hebben. De uitbreiding van industrie mag dus nooit een reden zijn om zo'n dorp op te heffen.

De heer **Clemminck** (JA21):

Ik wil mezelf niet herhalen, maar ik heb net gezegd dat we een vitaal en leefbaar dorp moeten realiseren voor de komende generaties. Als daar ruimte is om een aantal dingen te doen, kan dat, maar wel met die voorwaarde.

De **voorzitter**:

U vervolgt.

De heer **Clemminck** (JA21):

Dank u wel. De minister moet het omdraaien. Het behoud van de gemeenschap, vitaal en leefbaar voor de komende generaties: dat moet het uitgangspunt zijn. Wat deze minister van VRO moet doen, is leiderschap tonen, naar de staatssecretaris gaan en duidelijk maken dat de leefbaarheid van de dorpen, alle kernen, maar tot zo ver gaat bij de ruimteclaim. Als de staatssecretaris het daarmee te doen heeft, dan moet hij het daarmee maar doen. Zoek het uit met je circulaire energie. Gaat de minister dat uiteindelijk nu eens een keer doen? Tot nu toe is de minister passief. Zo wacht de minister maar af welke ruimteclaim er komt. Maar dat is precies de omgekeerde volgorde. Deze minister moet de gemeenschap en leefbaarheid van Moerdijk en alle kernen op één zetten en dan pas gaan kijken hoeveel ruimte er is.

Welk vertrouwen kunnen de Kamer en de Nederlandse burger nog hebben in dit kabinet als het gaat om de ruimteclaims? Want er komen nieuwe Moerdijken aan, plekken die vaak in de regio of het landelijk gebied liggen en die geconfronteerd worden met ruimteclaims voor batterijen, windmolens en circulaire economie. In Wijchen worden 40 voetbalvelden opgeofferd voor de energietransitie. Weg landbouw, weg natuur, weg groen, weg potentiële woningbouw. Wat gaat het kabinet doen om de leefgebieden in Nederland eens een keer te beschermen? Wat gaat het kabinet doen om de lokale overheden te ondersteunen en burgers te compenseren?

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Dank u wel, meneer Clemminck. Het woord is aan de heer Vermeer namens de BBB.

De heer **Vermeer** (BBB):

Voorzitter. Nederland is geen project op een tekentafel, maar een leefomgeving. Dat wordt misschien nergens zo pijnlijk duidelijk als in Moerdijk. Een hechte dorpsgemeenschap van gezinnen, ondernemers en verenigingen dreigt te moeten wijken voor plannen die nog steeds niet hard zijn. Dat is voor BBB onbestaanbaar. De inwoners van Moerdijk zitten al jarenlang in onzekerheid. Steeds weer wordt er gezegd: er komt duidelijkheid. Maar wat krijgen mensen? Uitstel, halve besluiten en nieuwe plannen, die ook nog eens over elkaar heen schuiven. Dat is geen perspectief. Het kabinet zegt nu dat de opgaven, een verschrikkelijk woord voor alle plannen die moeten gebeuren volgens iemand die dat ergens bedenkt, mogelijk kleiner gaan worden. Wij hoorden vooral één ding uit de regio: zonder harde garanties is dat niets waard. Vanmorgen nog zei de staatssecretaris bij BNR dat de energieopgave niet verandert en dat mogelijk alleen de opgave circulaire economie verandert. Ja, dan blijft het onduidelijk.

Het gaat niet om dat nietszeggende en kille woord "opgave". Het gaat om mensen. In de stukken staat zelfs dat er onderzocht moet worden wat er onderzocht moet worden. Ja, jongens, zo komen we echt niet verder. Lokale partijen, ondernemers en bewonersorganisaties spreken zich eensgezind uit. Ze vragen niet om mooie woorden, maar om zekerheid, duidelijkheid over de totale opgave, zekerheid dat er niet stapsgewijs nieuwe ruimteclaims volgen, en om perspectief voor dorpen en het buitengebied. Waar eerst Moerdijk werd bedreigd, worden nu ook Zevenbergen, Zevenbergsche Hoek, Langeweg en Klundert bedreigd. Wij moeten de mensen helpen te willen blijven zolang de onzekerheid duurt, als we willen dat deze dorpen blijven bestaan. En dat willen wij. BBB staat pal achter die oproep.

Daarom is de keuze helder: of het kabinet zegt dat het ruimtebeslag echt kleiner wordt en dan moet dat ook juridisch worden vastgelegd, met financiële garanties en een harde borging dat het hier stopt. Of die zekerheid kan niet worden gegeven, maar dan moet het kabinet daar ook eerlijk over zijn en geen schijnzekerheid bieden. Want de grote olifant in de kamer is dat als je keiharde garanties geeft of zegt de leefbaarheid van mensen te garanderen, dat grote financiële claims vraagt. We hebben gezien dat er zelfs voor het onderhoud van wegen in Noord-Nederland geen geld beschikbaar wordt gesteld. De grote olifant is ook in de Kamer: hebben deze minister en staatssecretaris überhaupt een dubbeltje op zak als ze volgende week dat gesprek ingaan? Ik vrees van niet.

Voorzitter. Een deur die op een kier blijft staan, geeft geen rust maar tocht. Dat zorgt ervoor dat mensen nooit weten waar ze aan toe zijn en altijd op de tocht zitten. Van tocht word je uiteindelijk ziek. BBB zegt klip-en-klaar dat de energietransitie nooit een excuus mag zijn om gemeenschappen op te offeren. De staatssecretaris weet ook nog vanuit zijn vorige functie rond de Zeeuwse en Borselse voorwaarden dat inwoners beschermd moeten worden. Dat is gewoon een taak van de overheid. Maar daar stonden ook eisen in, zoals geen

bovengrondse hoogspanningsleidingen.

Het Nederlandse landschap gaat drastisch veranderen en Moerdijk is geen incident, maar een voorbode, een kanarie in de kolenmijn. Daarom vraagt de BBB of de minister bereid is om alle plannen waarvoor Moerdijk mogelijk moet wijken, integraal in kaart te brengen, inclusief status, noodzaak en mogelijke alternatieven. Kan de minister garanderen dat er geen nieuwe ruimteclaims worden toegevoegd, anders dan die die nu al vergund zijn zonder expliciete instemming van de regio?

Ik sluit af, voorzitter. Mensen in Moerdijk vragen geen bijzondere behandeling. Ze vragen gewoon wat iedere Nederlander mag verwachten van ons: zekerheid over de toekomst, bescherming van de leefomgeving en een overheid die haar woord houdt.

Dank u wel.

De voorzitter:

Dank u wel. Het woord is aan mevrouw Teunissen namens de Partij voor de Dieren.

Mevrouw Teunissen (PvdD):

Voorzitter, dank u wel. Wat de Partij voor de Dieren betreft, staan drie dingen als een paal boven water. Een. Moerdijk blijft, er gaat geen vierkante millimeter vanaf. Twee. Schone energie moet niet ten koste gaan van een dorp, een thuis van mensen, maar van de fossiele industrie. Drie. Het kabinet moet investeren in de leefbaarheid van Moerdijk. Dat is voor de Partij voor de Dieren de enige juiste uitkomst van dit debat. Niet alleen moet Moerdijk blijven, maar de Moerdijkers hebben recht op snelle duidelijkheid en perspectief op een dorp met een gezonde toekomst. In plaats van geld voor de uitkoop van Moerdijk zal het geld moeten gaan naar de leefbaarheid van Moerdijk.

Voorzitter. Wie Moerdijk op de kaart opzoekt, ziet precies wat er aan de hand is: Moerdijkers zijn slachtoffer geworden van de gigantische fossiele industrie. Een klein dorp in een prachtig groengebied aan het Hollands Diep, niet ver van de Biesbosch, dat in de afgelopen decennia is geteisterd en is ingesloten door de fossiele industrie. Het chemiecomplex naast Moerdijk is ruim 50 keer zo groot als het dorp. Het is puur voor de belangen van een handjevol bedrijven dat Moerdijk nu dreigt te verdwijnen. Moerdijk zou zogenaamd moeten wijken voor de energietransitie. Voor de duidelijkheid: dit is niet nodig voor de energietransitie.

Voorzitter. Moerdijk is symbool van een dieperliggend probleem. Het kabinet offert alles op voor de expansiedrift van de fossiele industrie. Het gevolg is dat, als de belangen van Shell of andere fossiele bedrijven op het spel staan, de gewone burger het onderspit delft.

De heer Vermeer (BBB):

Mevrouw Teunissen zegt dat Moerdijk niet moet wijken voor de energietransitie. Maar hoe kijkt zij dan naar dat grote ruimtebeslag dat in de plannen gevraagd wordt voor electrolyzers en batterijopslag bijvoorbeeld?

Mevrouw Teunissen (PvdD):

Er zijn allang alternatieven voor de belangrijkste zaken, voor de aanlanding van wind op zee en het hoogspanningsstation. Die zijn al op een andere manier ingepast. Daarnaast hebben we op een steenworp afstand het havengebied van Rotterdam. Daar zijn drie olieraffinaderijen. Sorry, maar die hebben gewoon geen toekomst. Dat is fossiele industrie, waar we al decennia door worden geteisterd. Er moet nu een omslag plaatsvinden. Alle dingen die daar nu gepland staan, zijn volledig onnodig. Die kunnen gewoon ten koste gaan van de fossiele industrie bij het havengebied, maar ook van het chemiecomplex op het industrieterrein zelf.

De heer **Vermeer** (BBB):

Buiten de kwalificaties die mevrouw Teunissen aan de fossiele industrie geeft, vraag ik het volgende. De fossiele industrie heeft alle spullen hier in de omgeving en alles waardoor we hier vandaag bij elkaar kunnen zijn mogelijk gemaakt en zal dat ook in de toekomst mogelijk maken. Is mevrouw Teunissen het met mij eens dat alle ruimtebeslagen die voor de energietransitie zijn ingepland in al die sheets ook prima op een andere plek kunnen? Zal ook de Partij voor de Dieren er niet mee akkoord gaan dat een dorp moet wijken voor iets wat ook op heel veel andere plekken geplaatst zou kunnen worden, zonder dat er daarvoor een dorp hoeft te verdwijnen?

Mevrouw **Teunissen** (PvdD):

Als je goed naar de plannen kijkt, dan zie je dat er staat dat er ruimte gemaakt moet worden voor circulaire economie en autonome groei. Op geen enkel moment is het kabinet duidelijk geweest in wat daar nou eigenlijk mee bedoeld wordt. Voor de Partij voor de Dieren is het allang duidelijk: dit is gewoon greenwashing van Shell die wil uitbreiden op de plek van Moerdijk. Dat doen ze onder het mom van de energietransitie. Ondertussen weten we helemaal niks van de plannen. Shell wordt niet om verantwoording gevraagd met "is dat wel zo circulair?" Bovendien staat er gewoon een petrochemisch complex waarvan we weten dat het geen toekomst heeft en dat het een doodlopende weg betekent. Mijn idee daarover is: als we inzetten op de energietransitie, dan zullen we de fossiele industrie moeten afbouwen en op die plek de energietransitie mogelijk maken. Dat moeten we echter nooit ten koste laten gaan van zoiets moois als een dorp als Moerdijk.

De **voorzitter**:

Afrondend.

De heer **Vermeer** (BBB):

Moerdijk wordt niet bedreigd door een vergunningaanvraag van Shell, maar door plannen van de Rijksoverheid, die allerlei opgaves bij elkaar wil brengen en die toevallig projecteert op een plek waar een dorp staat. Ik snap dat de Partij voor de Dieren hier een fossiele-industriedebat van wil maken, maar als ik goed geluisterd heb, zijn wij het met elkaar eens dat er geen reden is om het dorp op die plek op te offeren.

Mevrouw **Teunissen** (PvdD):

Het enige wat ik in de plannen zie, is dat er ruimte moet komen voor autonome groei. Dat is een wens van de industrie daar en het kabinet gaat daar gewoon in mee.

De **voorzitter**:

U vervolgt.

Mevrouw **Teunissen** (PvdD):

Ik zei: het kabinet offert alles op voor de expansiedrift van de fossiele industrie. De gevolgen zijn dat de gewone burger het onderspit delft, dat de fossiele plannen worden doorgedrukt en ten derde dat Nederland vol is. Dat is vol met industrie zonder toekomst. Het stroomnet is vol, de fysieke ruimte is op, de stikstofruimte is op, onze natuur is er de dupe van en mensen worden van huis en haard verdrongen. Het kabinet moet nu eindelijk andere keuzes gaan maken. Luister nou eens naar de rapporten van bijvoorbeeld de Klimaatraad. Die zegt heel duidelijk: er moeten keuzes worden gemaakt voor een schone industrie in Nederland. Het is niet en-en, want je kunt het niet naast elkaar laten bestaan. Fossiel is een doodlopende weg. Dit begint vandaag door keihard nee te zeggen tegen deze waardeloze plannen.

Voorzitter. Mensen in Moerdijk worden aan de kant geschoven voor de zogenaamde autonomiegroevivraag van het haven- en industriegebied. Mijn vraag aan de minister is: wat wordt er precies bedoeld met "de autonomiegroevivraag"? Tot op de dag van vandaag is dat één grote luchtbel, terwijl de fossiele industrie nu moet worden afgebouwd. Waar is het

concrete afbouwpad voor de fossiele industrie? Of gaan we door op de doodlopende weg van de klimaatcrisis? Kijk alleen maar naar de extreme hittegolf waar we nu in zitten. Die is het directe gevolg van de uitstoot van de Shells van deze wereld, die nu ook bij Moerdijk willen uitbreiden.

Voorzitter. Uit de Woo-documenten blijkt dat het Rijk al in maart 2025 had bedacht dat het dorp moest verdwijnen. Dat was dus ruim voordat de bewoners überhaupt in de gelegenheid waren gesteld om mee te praten. Mijn vraag aan de staatssecretaris is: waarom heeft hij deze conclusie getrokken over de hoofden van de Moerdijkers? Waar was dat voor nodig? Kan de staatssecretaris reflecteren op het participatieproces?

Voorzitter, tot slot. Deze puinhoop moet nu worden opgelost. Investeer in het herstel van vertrouwen. Investeer in de leefbaarheid van Moerdijk door meer groen aan te leggen. Investeer in de gemeenschap, bijvoorbeeld in de lokale voetbalclub. Gebruik het geld dat naar de uitkoop van het dorp zou gaan om te investeren in de leefbaarheid van het dorp. Geef de komende generatie Moerdijkers nieuw perspectief op een fijn en gezond dorp om in te wonen. Bouw de fossiele industrie af en bouw een gezonde toekomst op. Dat is in het belang van ons allemaal.

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Het woord is aan de heer Claassen, die spreekt namens de Groep Markuszower.

De heer **Claassen** (Groep Markuszower):

Voorzitter. Stelt u zich eens voor: u woont in een dorp waar uw familie misschien al generaties woont, waar uw kinderen naar school gaan en waar u iedereen kent. Het is een dorp met een eigen geschiedenis, die wel 1.000 jaar teruggaat; ik heb dat even opgezocht. Waar ik vandaan kom, gaat het om 2.000 jaar, maar goed, 1.000 jaar is natuurlijk ook een hele hoop. Het heeft een voetbalclub, een kerk en vooral herinneringen. En dan leest u op 11 november 2025 het bericht dat het college van uw gemeente heeft uitgesproken dat het dorp weg moet. Weg ermee. Dat is wat de inwoners van Moerdijk is overkomen.

Voorzitter. We spreken vandaag niet over een vlek op een kaart. We spreken over een gemeenschap, over een dorp met wortels die meer dan 1.000 jaar teruggaan, over een dorp dat oorlogen, overstromingen en wederopbouw heeft doorstaan. Maar nu dreigt Moerdijk te verdwijnen omwille van de energietransitie, klimaatgekkigheid. Het dreigt niet te verdwijnen door een overstroming of een oorlog, maar door zijn eigen overheid. Die eigen overheid weet het eigenlijk ook allemaal niet. De aanvrager van het debat weet het ook allemaal niet. Daarom staan we hier. We weten het allemaal niet. De mensen in Moerdijk kijken ernaar en denken: wat gaat ons overkomen? Tegen die ruim 1.100 inwoners wordt feitelijk gezegd: uw huizen, uw straten, uw gemeenschap en uw toekomst passen niet meer in onze plannen. Dat is ingrijpend. Daarom heeft onze fractie enkele vragen.

Er lag niet maar één richting op tafel. Naast zoekrichting oost, waarbij Moerdijk verdwijnt, is er ook gekeken naar zoekrichting zuidoost, waarbij het dorp kan blijven bestaan. Toch lijkt gekozen te worden voor de oostvariant. Hoe beoordeelt de minister die keuze? Is zij bereid om serieus te kijken naar zoekrichting zuidoost als alternatief, waarbij Moerdijk behouden blijft? En als zij dat niet wil, kan zij dan precies uitleggen waarom het verdwijnen van een compleet dorp volgens haar wenselijker is dan zoekrichting zuidoost?

Voorzitter. Daar komt nog iets bij. In Moerdijk staat sinds 1968 een rijksmonument, een kerk uit 1815. Wat gaat daarmee gebeuren? Wil de minister naast een historisch dorp ook een rijksmonument slopen? Zo ja, wat betekent dat voor andere rijksmonumenten? Mogen die

ook gesloopt worden door de overheid, als die ruimte nodig heeft? Ik ben trouwens ook benieuwd naar de definitie van de minister van "een eeuwige rustplaats voor mensen". Houdt die rustplaats op als de overheid andere dingen wil met de plek waar jij ter aarde bent besteld?

De heer **Vermeer** (BBB):

De heer Claassen zegt dat de zuidoostroute, het zuidoostplan, ook een optie is. Is hij zich ervan bewust dat we straks dan vier debatten moeten voeren over vier andere dorpen? Is hij zich ervan bewust dat dat ten koste gaat van heel veel landbouwgrond, wat in deze tijd van extreem hoge voedselprijzen ook een heel dom voorstel is?

De heer **Claassen** (Groep Markuszower):

Jazeker. Daar ben ik het mee eens, maar ik hoor het niet van de regering. Ik wil graag horen hoe de regering daarnaar kijkt. Het zou mijn voorkeur ook niet hebben. Ik zou zeggen: laat die hele energietransitie achterwege, want dan hebben we dat niet aan de hand. Volgens mij was ik daar duidelijk over. Ik heb het zelf meegemaakt. Ik maak het nog steeds mee. Ik woon in een regio waar in het verleden heel veel bruinkoolwinning was en waar nu nog steeds heel veel zilverzandwinning is. Het landschap is de afgelopen 50, 60, 70 jaar zo ingrijpend veranderd dat heel veel mensen nog steeds met weemoed terugkijken naar hoe het daar ooit was. Daar stonden enkele huizen, maar niet een heel dorp. Wat er gebeurt, mensen het huis uitjagen, is zó ingrijpend. Daar zijn wij zeker geen voorstander van, en zeker niet vanwege de reden die wordt aangevoerd. Maar ik vraag de minister eens uit te spreken hoe zij kijkt naar die variant.

De heer **Vermeer** (BBB):

Oké. Dus de heer Claassen wil alleen maar weten of het kabinet het overweegt, maar zegt zelf al: niet doen. Heb ik dat goed begrepen?

De heer **Claassen** (Groep Markuszower):

Ik ben benieuwd hoe de minister hiernaar kijkt. Als je zegt "we gaan over die andere flank", blijft Moerdijk bestaan maar zullen een heleboel andere gemeentes overlast krijgen. Dat is voorzien. Maar ik hoor het niet van de regering. Ik wil graag van de regering weten hoe zij naar die drie punten kijkt.

Wat vindt zij van punt één, dat Moerdijk weggaat? Ik heb begrepen dat variant twee inhoudt dat we het op andere plekken gaan doen, waardoor meer dorpen in de omgeving last krijgen. Hoe gaat de regering daar dan mee om? Dat is een terechte vraag, want hoe gaat de regering voorkomen dat wij hier de komende jaren weer staan als andere dorpen natuurlijk in het geding komen? De laatste variant kwam recent. In een interruptiedebat daarstraks met PvdA, PRO, die er nu al de hele tijd niet zit, terwijl ze wel het debat heeft aangevraagd ... Dat vind ik overigens ook al een ... Ja, het is wat het is, meneer Dijk. De derde variant noemde ik in dat debatje "slicing therapy". Als je bijvoorbeeld hele slechte bloedvaten hebt, gaat de chirurg eerst even je voortenen eraf halen en dan wordt het steeds korter. Ja, voorzitter, dan gaan je voortenen eraf, dan gaat het over je enkel en dan tot boven je knie ...

De **voorzitter**:

Ik bedoelde eigenlijk dat uw antwoorden ook korter mogen, ook als een soort slice.

De heer **Claassen** (Groep Markuszower):

O, zo! Daardoor worden mensen jaar in, jaar uit in onzekerheid gehouden over hoe het afloopt. Dat is dus zeker al geen optie.

De **voorzitter**:

Afrondend.

De heer **Vermeer** (BBB):

Ik kom naar voren, omdat de heer Claassen PRO verwijt dat ze alleen maar vragen stellen en geen duidelijke keuzes maken, terwijl hij er zelf nog twintig vragen bovenop zet, in plaats van een duidelijke keuze te maken. Dat is een constatering. Ik zie een nieuwe alliantie tussen de partijen tegemoet.

De **voorzitter**:

Kort en bondig.

De heer **Claassen** (Groep Markuszower):

Ik zie die niet tegemoet. Ik heb wel een keuze gemaakt. Ik zeg namelijk dat Moerdijk moet blijven. Er moet niks verdwijnen ten koste van de energietransitie. Zo simpel is het. Het is ook onze taak, zeg ik tegen meneer Vermeer ... Volgens mij had meneer Vermeer een vraag gesteld. Ik wil antwoorden geven, maar hij luistert momenteel niet. Laat dan ook maar zitten. Ik ga verder.

De **voorzitter**:

Misschien kan hij meerdere dingen tegelijk, meneer Claassen.

De heer **Claassen** (Groep Markuszower):

Voorzitter. Nederland kampt met een groot woningtekort. Jaar na jaar worden bouwdoelen van 100.000 woningen niet gehaald. Terwijl mensen in heel het land moeilijk een woning kunnen vinden, dreigt de overheid een heel bestaand dorp van de kaart te vegen. D66 heeft het dystopische plan om een drijvende stad te bouwen en houdt mensen daarmee een worst voor. Als Moerdijk verdwijnt, waar moeten deze 1.100 mensen dan naartoe? Waar vinden zij een nieuwe woning in hun eigen omgeving, met behoud van gemeenschap?

Voorzitter. Onze fractie zegt: veeg Moerdijk niet van de kaart, maar zorg ervoor dat Moerdijk een hele mooie plek kan blijven om te wonen.

De **voorzitter**:

Dank u wel, meneer Claassen. Het woord is aan meneer Grinwis namens de ChristenUnie.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

Voorzitter. Laat Moerdijk geen tweede Groningen worden. Dat was daags na de brief van de staatssecretaris de oproep van Moerdijkse fracties, dorpsstafels en agrarische partijen aan deze Kamer. Het is vandaag mijn oproep aan het kabinet. In Groningen solde de Rijksoverheid met de belangen en behoeftes van bewoners, werden beloftes verbroken en bleef het Rijk in gebreke, tot op de dag van vandaag. We hebben in Den Haag ons lesje toch wel geleerd? We laten Moerdijk toch geen tweede Groningen worden?

Voorzitter. Ik heb toch wel een behoorlijk vieze smaak in mijn mond gekregen van de gang van zaken in het afgelopen jaar. Eerst was er het Bestuurlijk Overleg Leefomgeving van 11 juni 2025, met als uitkomst een indicatief ruimtebeslag van 700 hectare, waarvan 450 hectare rond het haven- en industriecluster van Moerdijk. Vervolgens waren er grote woorden en grote ruimteclaims in de Ontwerp-Nota Ruimte van het vorige kabinet, waarin het nota bene vijftien keer over Moerdijk gaat: als zeehaven van nationaal belang, de Delta Rhine Corridor via Moerdijk, de energie-intensieve industrie, Powerport en de extra ruimte die daarvoor nodig is in Moerdijk en de indexatie van de Moerdijkregeling. Het komt allemaal aan bod in de Nota Ruimte en het coalitieakkoord sluit er expliciet bij aan.

De gemeente Moerdijk neemt in vervolg op het Bestuurlijk Overleg van 11 juni, in goed vertrouwen dat Rijk en provincie zullen volgen, een verstrekkend besluit dat de bewoners van het dorp Moerdijk diep raakt. Het vorige kabinet begint in december te bibberen en laat het aan dit kabinet. Vervolgens zegt de staatssecretaris in de brief van 29 mei doodleuk dat

het met 240 hectare ook wel uit kan in Moerdijk. Vervolgens ontvingen we dinsdag de nietszeggende antwoorden op de vele terechte vragen. Let wel dat het prachtig en fundamenteel is als het dorp Moerdijk kan blijven bestaan, leefbaar en wel, maar dan niet onder het mom van: nu een tijdje valse rust kopen en ondertussen de inwoners van Moerdijk, Zevenbergschen Hoek, Langeweg, Klundert, Zevenbergen en het buitengebied, geen duurzame duidelijkheid en zekerheid bieden.

Ik noemde dat in het debat over ruimtelijke ordening onlangs en in de motie die ik daaropvolgend heb ingediend, "de angst voor de neus van de kameel". Het lijkt in eerste instantie zo'n klein neusje, maar er blijkt nog een gigantisch beest achter weg te komen. Precies dat mogen we de inwoners van de gemeente Moerdijk niet aandoen. Op de tribune zie ik velen van hen zitten. Voor hen en vele anderen in en rond Moerdijk gaat dit debat niet over abstracte beleidskeuzes, maar over hun huis, hun bedrijf, hun kinderen en hun toekomst. Daarvoor is duidelijkheid nodig, een overheid die geloofwaardig en betrouwbaar is, die financieel over de brug komt en die niet vandaag dit zegt en morgen de andere kant opdraait, waarmee wordt gegokt met de beleefbaarheid en de toekomst van Moerdijk.

Voorzitter. Ik heb een aantal vragen. Wanneer begon het beeld precies te kantelen? Kon de gemeente weten van de schuivende panelen toen ze haar besluitvorming in gang zette of werd de gemeente er pas daarna mee geconfronteerd? Of heeft het allemaal met iets veel platters te maken, namelijk dat het Rijk het geld niet opzij wil leggen om nu een compleet besluit te nemen? Wat komt er straks allemaal nog op het bordje van de Moerdijkers terecht of bij de dorpen eromheen? Betekent een kleinere variant dat andere opgaven op het gebied van energie en economie worden geschrapt, verkleind of verplaatst? En als het wordt verplaatst, waar wordt die ruimte dan geclaimd? Kan de staatssecretaris garanderen dat dit de hele kameel is en niet slechts zijn of haar neus? En als dat echt zo is, hoe verhoudt dat zich dan tot de woorden in de Ontwerp-Nota Ruimte en het coalitieakkoord? Blijft het voorwaardenpakket van inwoners, ondernemers en boeren leidend in alle scenario's en blijft de Moerdijkregeling volledig in stand?

Voorzitter. Als laatste doe ik nog één keer dringend een oproep: maak keuzes, bied perspectief en maak van Moerdijk geen tweede Groningen. Ik kijk uit naar de antwoorden van deze bewindspersonen in hun eerste termijn, want ze hebben wat uit te leggen.

De voorzitter:

Dank u wel. Het woord is aan de heer Flach namens de Staatkundig Gereformeerde Partij.

De heer Flach (SGP):

Voorzitter, dank u wel. "Moerdijk is thuishomen." Zo verwoordde een van de inwoners het dorpsgevoel. Een dorpsgemeenschap is meer dan 500 woningen en huishoudens. Kom hier maar eens om in een stadswijk. Dit is niet te verplaatsen. Ook "opheffen" is niet het goede woord. Je kunt zo'n gemeenschap alleen losscheuren en dat doet pijn. Dit moet zwaar wegen.

De SGP heeft flinke vraagtekens. Hoe kan het dat eerst gesteld werd dat 450 hectares bij Moerdijk nodig waren voor industrie- en energieprojecten, maar dat dit nu opeens naar beneden bijgesteld lijkt te worden? Het kan toch niet zo zijn dat de oorspronkelijke opgave alleen op basis van tekentafelinschattingen is bepaald? Je zou denken dat al rekening is gehouden met bijvoorbeeld de tegenwind voor de industrie. Zoiets houd je toch tien keer tegen het licht voordat je dat serieus op tafel legt? Ik realiseer me dat die keuzes zijn gemaakt door de voorganger van de staatssecretaris, dus ik waardeer het dat hij niet gestopt is met nadenken. Maar het verbaast me om te lezen dat die indicatieve inschatting van 450 hectare gebaseerd was op een raming die niet heel concreet kon worden ingevuld. Hoe kan dat? Ik hoor graag met welke industrie-ontwikkeling de staatssecretaris nu rekent. Wil hij de enkele vage zinnen hierover toelichten?

Ik snap dat de staatssecretaris geen lichtvaardig besluit wil nemen. In Groningen zijn in het verleden drie dorpen verdwenen vanwege uitbreidingsplannen voor de industrie, terwijl een deel van die uitbreidingen niet is gerealiseerd. De dorpjes zijn er echter niet meer. Alleen de begraafplaatsen liggen er nog. Dat wil je voorkomen. Maar hoe robuust zou de variant van 250 hectare zijn? De grote, begrijpelijke vrees van Moerdijk is dat ze dan over tien jaar weer de klos zijn. Ze willen minimaal een generatie met rust gelaten worden. Delen de bewindslieden dit uitgangspunt?

Een ander vraagteken is hoe de Powerportplannen zich verhouden tot het voorstel van TenneT om een hoogspanningsstation te bouwen in zuidoostelijke richting. TenneT heeft aangegeven dat een andere locatiekeuze een vertraging van vijf jaar zou opleveren. Ik vind dat toch wel merkwaardig. In het bestuurlijk overleg eind vorig jaar is vastgesteld dat de locatie Zuidoost ingewikkeld is, omdat een snelweg en andere infrastructuur doorkruist moeten worden. Nu hebben netbeheerders een sterke voorkeur voor Zuidoost, omdat het juist minder ingewikkeld is. Hoe zit dat?

De voortdurende onzekerheid is slopend, ook voor de leefbaarheid van het dorp. Dat is nu al het geval. Inwoners vertrekken, waardoor de school mogelijk zelfs niet kan blijven. Verbouwingen worden uitgesteld. Er moet zo snel mogelijk duidelijkheid komen. Wanneer kunnen we echt besluitvorming tegemoet zien? Er wordt nu al samen met de gemeente Moerdijk gekeken wat nodig is om de leefbaarheid en het voorzieningenniveau van Moerdijk zo goed mogelijk te houden. Denk aan het overeind houden van de dorpschool. Het kabinet wekt de indruk dat pas een participatie- en transitiestrategie wordt opgesteld als een locatiebesluit genomen is, maar de onzekerheid trekt nu al zijn sporen. Participatie begint toch niet als het besluit al genomen is? Dat moet toch meer zijn dan een gesprek met de dorpsafel? Hoe nemen de bewindslieden de inwoners mee?

Het is belangrijk dat beloftes en afspraken worden nagekomen. Ik begreep van inwoners dat sommige nog een nare bijmaak hebben van de komst van Logistiek Park Moerdijk. Er was een fietspad beloofd tussen Moerdijk en Zevenbergen. Het park is er gekomen, maar het fietspad niet. Het huidige gejojo in het besluitvormingsproces geeft de Moerdijkers weinig vertrouwen. Hoe gaat het kabinet dit vertrouwen ooit terugwinnen?

Ingrijpende besluiten neem je pas als het echt niet anders kan. Daarbij hoort dan duidelijkheid over het pad dat voorligt, met een royale ondersteuning voor verhuizen en leefbaarheid, maar dat is nu nog niet aan de orde. Hoe dan ook, Moerdijk is thuishome. Dit dorpsgevoel verdient bij de besluitvorming drie keer woordwaarde.

Tot zover.

De voorzitter:

Dank u wel, meneer Flach. Het woord is aan de heer Mooiman voor zijn inbreng namens de PVV.

De heer Mooiman (PVV):

Dank u wel, voorzitter. We hebben het vandaag over de toekomst van het dorp Moerdijk. Ik wil alle inwoners van het dorp welkom heten. Het is belangrijk dat we vandaag met elkaar over dit onderwerp spreken, want achter alle berichtgeving, scenario's en bestuurlijke processen zitten meer dan 1.100 inwoners die al geruime tijd in onzekerheid leven over iets dat voor iedereen van groot belang is: hun thuis. Het zal je maar gebeuren: je krijgt de boodschap dat de overheid jouw gemeenschap, jouw thuis, wil gaan opheffen en dat je mogelijk weg moet uit een omgeving waar je misschien al je hele leven woont. En dat allemaal in een tijd met een enorme woningcrisis, waarin Nederland kampt met een woningtekort van meer dan 400.000 woningen.

Inwoners van het dorp maken zich dan ook ernstige zorgen over hun toekomst en zitten vol vragen die ze beantwoord willen hebben. Wat gaat er nou precies gebeuren? Moeten ze echt weg? Hoe komen ze aan een woning? Hoe worden ze gecompenseerd? Vervolgens blijkt dat de overheid ondanks haar eigen rol in dit proces geen antwoord heeft op deze vragen. Sterker nog, overheden wijzen allemaal naar elkaar en intussen blijven de Moerdijkers in onzekerheid achter.

Voorzitter. Laat het duidelijk zijn dat de PVV tegen de sloop van het dorp Moerdijk is en blijft. Wat ons betreft moet het kabinet zich juist inzetten voor het behoud van het dorp en is de reden waarom het dorp zou moeten verdwijnen, namelijk de alsmaar verder uitdijende energietransitie, juist een extra argument om tegen te zijn.

Maar los van het feit dat we het niet eens zijn met de opheffing van het dorp, zijn we het ook niet eens met de manier waarop met de inwoners van Moerdijk wordt omgegaan. Het hele proces is weinig transparant en is niet professioneel te noemen. Wat er precies achter alle besluiten schuilgaat, weten de inwoners en ook de Kamer niet. De ene bestuurslaag zegt dit, de andere zegt dat. Berichtgeving en communicatie tussen de overheden komen niet met elkaar overeen. Er lijken haastige mededelingen te worden gedaan die vervolgens deels worden teruggedraaid of gewijzigd. Dat doet zeer de vraag rijzen hoe zorgvuldig dit hele proces is. Dat doet het vertrouwen van inwoners geen goed, want inmiddels ligt er ook weer een scenario op tafel waarin het dorp wél kan blijven bestaan, maar we weten niet of daarvoor wordt gekozen, hoe serieus het kabinet daarover is en hoe dat er dan in de toekomst uit zou moeten zien met ruimteclaims. Dat is allemaal onduidelijk. Wat wel duidelijk is, is dat er zelfs al inwoners uit het dorp vertrokken zijn en hun woning hebben verlaten terwijl ze dat eigenlijk niet wilden.

We vragen het kabinet vandaag dan ook om een reflectie en om duidelijkheid. Welke keuzes is het kabinet op dit moment aan het maken? Wat is er nog in beeld? Wat zijn de processen daarachter? Wat heeft de voorkeur? Zijn de bewindspersonen bereid om vandaag uit te spreken dat behoud van het dorp het uitgangspunt is en dat er dan ook geen verdere ruimteclaims voor dit dorp meer volgen? Welke concrete stappen gaan zij zetten om de onzekerheid voor inwoners zo snel mogelijk weg te nemen? En welke ondersteuning wordt geboden aan inwoners die door deze langdurige onzekerheid al schade hebben geleden of ingrijpende keuzes hebben moeten maken?

Voorzitter. De inwoners van Moerdijk hebben een overheid nodig die naast hen staat in plaats van tegenover hen. Ik wil het kabinet dan ook oproepen om dat te gaan doen. Wat de PVV betreft betekent dit het behoud van het dorp Moerdijk voor de mensen die daar wonen.

Tot zover, voorzitter.

De voorzitter:

Dank u wel. Ik schors voor een enkel ogenblik voor een kleine praktische plichtpleging en dan ronden we de eerste termijn van de Kamer voor de lunchschorsing af. De vergadering is heel kort geschorst.

De vergadering wordt van 11.57 uur tot 12.02 uur geschorst.

De voorzitter:

Ik heropen de vergadering en verzoek de leden om hun plaatsen in te nemen. Het woord is aan meneer Jumelet voor zijn inbreng namens het CDA in eerste termijn.

De heer Jumelet (CDA):

Voorzitter. Dit debat gaat over veel meer dan alleen het dorp Moerdijk. Het gaat over de

manier waarop we in Nederland omgaan met schaarse ruimte en met inwoners die duidelijkheid verdienen, en over hoe we ervoor zorgen dat ze kunnen rekenen op een overheid die voorspelbaar en zorgvuldig is. Ook ik spreek mijn waardering uit voor al die mensen die hierheen zijn gekomen en op de publieke tribune zitten, en voor de mensen die thuis meekijken.

Ik moest bij de voorbereiding op dit debat terugdenken aan het rondetafelgesprek van 5 maart met inwoners, ondernemers, boeren en bestuurders. Het voelt achteraf bijna surrealistisch. We zaten daar toch met het uitgangspunt dat er al een keuze gemaakt was. Er zaten inwoners die hun huis inmiddels al hadden verkocht of zelfs al waren verhuisd, omdat ze ervan uitgingen dat de richting duidelijk was. Dat was de werkelijkheid waar mensen hun leven op hadden ingericht. Nu zijn we drie maanden verder en lijkt de werkelijkheid ineens anders te zijn. Opeens blijkt er een derde scenario op tafel te liggen, van een veel kleinere uitbreiding van het haven- en industriecluster Moerdijk, waarin het dorp wellicht kan blijven bestaan. Dat roept natuurlijk veel vragen op. Hoe kan dit? Hoe kan een proces dat zo ver gevorderd leek, ineens toch nog een heel andere afslag nemen? Betekent dit dat de oorspronkelijke onderbouwing niet compleet was? Of zijn er nieuwe inzichten gekomen en, zo ja, welke dan precies? Graag een reactie van de staatssecretaris daarop.

Voorzitter. Natuurlijk is het verstandig om alternatieven serieus te onderzoeken als daar aanleiding voor is, maar een zorgvuldig besluitvormingsproces vraagt ook om transparantie. Bewoners moeten kunnen begrijpen waarom het gesprek vandaag wezenlijk anders is dan een aantal maanden geleden.

De heer **Vermeer** (BBB):

De heer Jumelet doet nu in zijn vraag aan het kabinet of die plannen niet helemaal helder waren, maar in de debatten die we hierover gehad hebben, is toch al duidelijk geworden, door de vragen die wij daarover stelden, dat nagenoeg al die plannen boterzacht waren en alleen nog maar op papier bestonden, en dat er zelfs niet eens opdrachtgevers aan gekoppeld waren?

De heer **Jumelet** (CDA):

Ik kan de opmerking van de heer Vermeer volgen. Dat is ons inmiddels ook duidelijk geworden, ook door de schriftelijke beantwoording. Maar ik vind het belangrijk om dat hier nog eens door de staatssecretaris te laten zeggen, zodat voor iedereen duidelijk wordt waarom deze keuze voorligt. Waarom gaan we van nu 450 hectare naar om en nabij de 230 hectare? Gisteren waren we bij een bijeenkomst van Moerdijkers, bij de gemeenteraad. Daar werd ook gezegd: er hangen 290 hectares boven de markt. Nou, duidelijkheid verschaffen naar elkaar is denk ik ook onze opdracht. Daarom stel ik toch nog een keer die vraag aan de staatssecretaris.

De heer **Vermeer** (BBB):

Bedoelt de heer Jumelet dan ook aan het kabinet te vragen of het klip-en-klaar is dat er voor die 230 hectare aanvragen voor vergunningen klaarliggen en dat er een opdrachtgever bekend is, of gaat het alleen over zaken daarboven?

De heer **Jumelet** (CDA):

Volgens mij is juist in het derde scenario, waar wij op 29 mei over zijn geïnformeerd, naar voren gekomen dat over die 230 hectare in ieder geval helderheid, of meer zekerheid, is. Onze vraag is natuurlijk: hoe zit dat nou precies? Dat is ook de vraag aan de staatssecretaris. Het gaat dus over het totaal van het verhaal, die 450 hectare. Het lijkt me belangrijk voor het debat dat we hier voeren om dat nog eens even goed toe te lichten.

De **voorzitter**:

Afrondend.

De heer **Vermeer** (BBB):

Een afrondende vraag. Vindt het CDA het ook belangrijk dat daar knaken bij horen en dat het niet alleen maar taken zijn?

De heer **Jumelet** (CDA):

Als het gaat om leefbaarheid, als het gaat over de toekomst van het dorp, denk ik dat het belangrijk is ... Dat is ook in het debat al naar voren gekomen en door PRO ingebracht. De leefbaarheid is belangrijk, denk ik. We hebben niks aan een dorp dat uiteindelijk een antwoord krijgt over een scenario waar dan niet in geïnvesteerd kan worden. Dus ik kan me goed voorstellen dat we daar met elkaar over spreken.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

Kan de heer Jumelet een antwoord geven op de vraag wie er eigenlijk om deze plannen heeft gevraagd?

De heer **Jumelet** (CDA):

Welke plannen?

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

De plannen die nu voorliggen. Dan heb ik het over het uitbreiden van de industrie en het aanleggen van kabels.

De heer **Jumelet** (CDA):

We constateren met elkaar dat er een aantal ruimteclaims zijn. We zien dat de industrie verduurzaamt. In de schriftelijke beantwoording hebben we gezien dat het gaat over electrolyzers, over kabels, over hoogspanningsstations, over circulaire economie en over wat daarvoor nodig is. Ik denk dat dat, gegeven de industrie en de hele economie op dit moment, aan de orde is. Vervolgens is de constatering dat dat wellicht zou betekenen dat Moerdijk daarvoor moet wijken. Maar ik ben blij dat nu ook een derde scenario voorligt, waarmee we toch misschien een andere keuze kunnen maken met elkaar. Dus in antwoord op uw vraag: we zien in ieder geval dat het nodig is dat er verduurzaming plaatsvindt, op energiegebied, in de transitie, maar ook in onze economie.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

Maar ...

De **voorzitter**:

Tja, als u twee gesloten vragen stelt, dan is ...

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

Voorzitter, u zegt dat ik het kort moet doen. Dan doe ik dat en dan krijgen we dit.

De **voorzitter**:

Ja ...

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

Ik zal mijn vraag stellen. Dan kijken we daarna nog wel even verder. Het antwoord op de vraag is helder: de bewoners van Moerdijk hebben er in ieder geval niet om gevraagd. Dus die belangen zijn hierbij niet gediend. De heer Jumelet toont bezorgdheid — terecht, vind ik — over hoe het nou kan dat er toch in één keer een derde scenario is. Zou het dan kunnen dat er toch gekeken is naar een derde scenario vanwege de druk die uitgeoefend wordt vanuit de samenleving en de politiek en dat er toch meer mogelijk blijkt te zijn? Geeft dat de heer Jumelet niet een reden om zo meteen een motie van de SP mede in te dienen of te steunen die gewoon zegt: het dorp Moerdijk moet blijven? Dan gaan we even kijken wat we anders kunnen doen met de industrie, de energietransitie en al die andere belangen, zonder

dat het dorp Moerdijk daar slachtoffer van is. Dat zou namelijk een antwoord kunnen zijn op de vraag: wiens belangen worden er gediend en wie heeft hierom gevraagd?

De heer **Jumelet** (CDA):

Het is geen doel op zich om het dorp Moerdijk te laten verdwijnen. Ik denk dat het goed is om te constateren dat de basishouding zou moeten zijn dat het een leefbaar dorp is. Vervolgens ga je met elkaar constateren of dat nog leefbaar is, met alle plannen en ideeën die er zijn voor die opgave, die ook aan de orde is, ten aanzien van de energietransitie, verduurzaming en de circulaire economie. Ik denk dat het van belang is dat je met elkaar constateert wat er nu voorligt. Ik zei al dat het CDA ook verrast is over dit opnieuw te onderzoeken scenario. Maar tegelijkertijd zeg ik ook maar dat het mij wel een goed gevoel geeft dat dit een mogelijkheid zou kunnen zijn. Ik denk dat het van belang is om daar duidelijkheid over te krijgen, want niemand zit erop te wachten dat we over een heel aantal jaren toch weer terugkomen op het punt: moet Moerdijk wijken? Daarom vraagt de motie die de heer Grinwis in het vorige debat heeft ingediend om duidelijkheid. Ik denk dat de Moerdijkers en de hele gemeente Moerdijk behoefte hebben aan duidelijkheid op dit punt.

Mevrouw **Teunissen** (PvdD):

Ik heb hier de beantwoording van het kabinet voor me liggen. De heer Jumelet zegt net: er is bijvoorbeeld ruimte nodig voor een hoogspanningsstation. In de beantwoording staat letterlijk: het hoogspanningsstation en aanlanding van wind op zee zijn concreet en planologisch in voorbereiding; daar is al een andere plek voor gevonden. Dat is in ieder geval dus niet nodig. Dan hoor ik de heer Jumelet zeggen dat er naar scenario drie moet worden gekeken. Vindt hij dat het kabinet hier de noodzaak aantoont waarom er überhaupt meer hectare af moet?

De heer **Jumelet** (CDA):

Ik dacht "die vraag komt misschien wel", dus ik heb even de tekst meegenomen die u nu voorleest; soms gaan die dingen zo.

De **voorzitter**:

"Mevrouw Teunissen" bedoelt u.

De heer **Jumelet** (CDA):

Mevrouw Teunissen. Volgens mij staat er "een aantal energie-infrastructuurprojecten, zoals het hoogspanningsstation en aanlanding van wind op zee, is concreet en planologisch al in voorbereiding". Dat betreft volgens mij het aantal hectare dat nu moet worden gerealiseerd. Daarnaast gaat het over circulaire economie, kritieke grondstoffen enzovoort, wat uiteindelijk nog vertaald moet worden in concrete plannen. Daarover wordt gezegd: we gaan kijken of dat op die plek nog moet gebeuren.

Mevrouw **Teunissen** (PvdD):

Met alle respect, maar dan heeft de heer Jumelet het gewoon niet goed begrepen. Het hoogspanningsstation en het aanlandingsproject hebben al een plek gekregen. Daar gaan die hectaren helemaal niet over. Je zou toch mogen verwachten dat als we het over 240 hectare hebben, het kabinet ook duidelijk maakt waarom dat nodig is. Het enige wat hier staat, is: minder concrete plannen voor de circulaire economie. Is het CDA daar serieus tevreden mee?

De heer **Jumelet** (CDA):

Ik laat maar even zien wat voor document ik hier voor me heb liggen. Of ik het verkeerd begrepen heb, laat ik maar even in het midden. Ik heb begrepen dat bij de circa 230 hectare de uitbreiding van het hoogspanningsstation hoort, twee locaties voor de procedure voor aanlanding van wind op zee, met 12 hectaren enzovoort, enzovoort; ik kan het oplezen. Maar ik denk dat het goed is dat er goed gekeken wordt naar wat er werkelijk nodig is, wat in

procedure is en wat misschien nog niet op die manier is vastgelegd. Volgens mij is het kabinet nu aan het kijken of dat een mogelijkheid is. Dat heb ik gezien als scenario C. Daar ben ik ook benieuwd naar. Ik vond de beantwoording nog niet optimaal, zal ik maar zeggen, want het wordt nog wel in het midden gelaten met "dat gaan we onderzoeken". Maar op dit moment is dat wat het is. Wij zijn erg benieuwd wat het gaat betekenen.

De voorzitter:
Afrondend.

Mevrouw Teunissen (PvdD):

We worden gewoon met een kluitje in het riet gestuurd. Er ligt op geen enkele manier een concreet plan voor waarom er noodzaak is om uit te breiden met 240 hectare ten koste van een dorp. Die noodzaak wordt op geen enkele manier aangetoond! Het CDA gaat daar dus gewoon in mee. Dan even terug naar de kern. Het CDA is medeverantwoordelijk voor dit bestuurlijk falen. Dus de vraag luidt als volgt. Het CDA heeft altijd gestaan voor de gemeenschappen. Dat is altijd een kernwaarde geweest van het CDA. Nu ligt hier een totaal vaag plan, en dan zegt het CDA: daar gaan we gewoon in mee. Waar is het belang van de gemeenschap bij de heer Jumelet in deze discussie?

De heer Jumelet (CDA):

Ik herken helemaal niet wat mevrouw Teunissen zegt. Volgens mij voeren we dit debat juist met elkaar om de genoemde reden. We hebben scenario A en B, maar we hebben ook scenario C. Laten we daar goed naar kijken. Ik was in ieder geval benieuwd wat scenario C betekent, want dat zou betekenen dat het dorp Moerdijk behouden kan worden. Het uitgangspunt waar we op dit moment met elkaar over spreken is volgens mij dat daar goed over gesproken gaat worden met de gemeente en de provincie.

De heer Clemminck (JA21):

De heer Jumelet heeft het onder andere over leefbaarheid en zorgvuldigheid. Is de situatie van vandaag in Moerdijk leefbaar volgens de heer Jumelet, dus niet de situatie in de toekomst, maar op dit moment? Is het een leefbaar dorp? Is het proces tot nu toe zorgvuldig geweest in de ogen van de heer Jumelet?

De heer Jumelet (CDA):

Wat betreft de vraag of het leefbaar is: ik hoor in ieder geval heel veel verhalen uit het dorp Moerdijk dat men daar ontzettend trots is op wat men heeft. Ik ga geen expliciete uitspraken doen of het wel of niet zo is. Volgens mij zeggen de mensen in Moerdijk zelf dat het heel erg belangrijk is dat hun dorp kan blijven bestaan. Ze willen natuurlijk wel investeringen; dat moge duidelijk zijn. Ik vind de leefbaarheid heel erg belangrijk. Daar werd zojuist ook door anderen op gewezen. Het is ontzettend belangrijk om daar duidelijkheid over te krijgen, want duidelijkheid over de toekomst geeft ook duidelijkheid over de leefbaarheid.

De heer Clemminck (JA21):

Ik heb nog geen antwoord gehad op de vraag of het proces zorgvuldig was. Dat wachten we even af. Maar volgens mij is de huidige situatie in Moerdijk gewoon een leefbare situatie. Dat krijgen we toch mee uit Moerdijk: dat ze trots zijn op hun eigen identiteit, op hun samenleving en op de voorzieningen. Dan is het toch goed? Dat betekent dat de toekomst, alle ontwikkelingen die nog gaan plaatsvinden, inbreuk doet op de leefbaarheid. Als het CDA leefbaarheid zo belangrijk vindt, is de situatie van vandaag dus een betere situatie dan wellicht in de toekomst het geval is.

De heer Jumelet (CDA):

Toch zeg ik er ook bij dat het ons, denk ik, allemaal wel wat doet dat er op dit moment die grote onzekerheid is in het dorp. Leefbaarheid in zijn algemeenheid? Natuurlijk. Mensen zijn trots. Dat hebben ze ons verteld en dat hebben ze u verteld. Tegelijkertijd moeten we

constateren dat er grote onzekerheid is. Gisteren waren we samen bij een bijeenkomst over Moerdijk. Uit de verhalen daar bleek ook dat dit juist het grote punt is. Men zegt "geef duidelijkheid", maar zegt ook "geef ons daarna dan ook zekerheid".

Over zorgvuldigheid gesproken, als ik die vraag ook nog mag beantwoorden: dat is altijd lastig. We hebben net al even horen zeggen dat het een beetje een zigzag is wat er gebeurt. Ik vind het niet fraai; laat ik dat zeggen. Zorgvuldig? Ik denk dat iedereen zijn best heeft gedaan, ook in het verleden. Maar als je terugkijkt, is het niet fraai, zeker als het gaat om de inwoners van Moerdijk en wat zij hebben meegemaakt en nog steeds meemaken.

De **voorzitter**:

U vervolgt uw betoog.

De heer **Jumelet** (CDA):

Een vraag aan de staatssecretaris is: waar koerst het kabinet nu op? Welk scenario heeft op dit moment de voorkeur? Waar wordt naartoe gewerkt? Op basis van welke inhoudelijke criteria wordt de definitieve keuze straks gemaakt? Voor het CDA is het van groot belang dat dit geen besluit wordt van alleen het Rijk. Het gaat om een gebied waar nationale, provinciale en lokale belangen samenkomen. Dan moeten de uiteindelijke keuzen ook gezamenlijk worden gedragen door Rijk, provincie en gemeenten. Alleen zo ontstaat een besluit dat maatschappelijk en bestuurlijk houdbaar.

Ik hoor graag van de staatssecretaris wat daarin de volgende stappen zijn en wanneer hij verwacht samen met de regio tot een definitief besluit te kunnen komen. Ik roep het kabinet ook op om ervoor te zorgen dat het een toekomstbestendig besluit wordt. We mogen inwoners niet opnieuw in onzekerheid brengen doordat we over vijf of tien jaar constateren dat de uitgangspunten toch weer zijn veranderd. Mensen hebben recht op duidelijkheid die ook standhoudt.

Voorzitter. Moerdijk is een voorbeeld van een complexe ruimteclaim, waarmee we in ons land nog veel vaker te maken krijgen. Op veel meer plekken stapelen de ruimteclaims zich op. Woningbouw, industrie, energie, infrastructuur, een gezonde leefomgeving: het vraagt allemaal om ruimte. Maar dit alles past niet op dezelfde vierkante meter. Daarover heb ik een aantal vragen aan de minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening. Welke lessen trekt zij uit Moerdijk? Hoe gaat zij vanuit haar regierol te werk bij al die complexe ruimteclaims en de moeilijke keuzen die daarbij moeten worden? Hoe ziet zij die rol bij bijvoorbeeld de Nota Ruimte? Ik hoor ook graag van de minister wat er gebeurt als uiteindelijk blijkt dat de ruimteclaim voor Moerdijk een stuk kleiner wordt dan eerder werd voorzien. Welke gevolgen heeft dat dan voor de Nota Ruimte? Hoe wordt die aangepaste ruimtebehoefte dan daarin verwerkt?

Afsluitend, voorzitter. Moerdijk vraagt om meer dan een ruimtelijke afweging. Het vraagt om een overheid die eerlijk is over dilemma's en onzekerheid, uitlegt waarom inzichten veranderen en vervolgens ook de verantwoordelijkheid neemt om knopen door te hakken. Het vraagt niet om een overheid die bestaat uit verschillende bestuurslagen die ieder hun eigen verhaal vertellen, maar om een overheid die als één overheid optrekt. Inwoners mogen ook verwachten dat overheden gezamenlijk keuzes maken en daar vervolgens gezamenlijk voor staan. Alleen dan ontstaat hopelijk vertrouwen, niet alleen in Moerdijk, maar overal op de plekken waar moeilijke ruimtelijke keuzes gemaakt moeten worden.

Voorzitter, dank u wel.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Het woord is aan mevrouw Müller namens de VVD in de eerste termijn.

Mevrouw **Müller** (VVD):

Voorzitter. Het dossier Moerdijk ligt op het snijvlak van alles wat ons op dit moment in Nederland ruimtelijk uitdaagt. Het gaat hier over strategische uitbreiding van het haven- en industriecluster, de grondstoffen- en energietransitie, het versterken van de strategische autonomie van Nederland en, bovenal, over een gezonde en leefbare woonomgeving voor de inwoners van Moerdijk. Zij worden namelijk al jaren geconfronteerd met vragen over hun toekomst. Kan ik hier blijven wonen? Zo ja, is mijn dorp dan ook leefbaar? Ook voor de inwoners van de andere dorpskernen in de gemeente spelen dezelfde vragen. Voor de VVD staat vandaag voorop dat zij duidelijkheid moeten krijgen. De bewoners verkeren al te lang in onzekerheid.

De afgelopen jaren is gewerkt aan een zware afweging: is er met alle ruimtelijke ambities in dit land ruimte voor een leefbaar dorp? Er werden twee richtingen onderzocht. Na onderzoek spraken het college en de gemeenteraad uit dat de oostelijke uitbreidingsvariant de meest logische was. Dat zou betekenen dat het dorp Moerdijk op termijn niet langer zou kunnen bestaan. Een pijnlijk scenario, maar de gemeente sprak uit: als we dit doen, dan is opheffen met een ruimhartige uitkoopprocedure de enige realistische procedure om inwoners duidelijkheid te bieden.

En toen kwam de Kamerbrief van de staatssecretaris. Nu ligt er een nieuw derde scenario op tafel. Er zou mogelijk minder ruimte nodig zijn voor het haven- en industriegebied. Het dorp hoeft misschien toch niet te verdwijnen. Laat ik helder zijn. Als het dorp Moerdijk kan blijven bestaan en de nationale ambities kunnen worden waargemaakt, dan is dat mooi nieuws. Maar de VVD-fractie kijkt hier met een gezonde dosis pragmatisme en ook met de nodige scepsis naar. Dit besluit mag niet genomen worden op basis van wensdenken. Ik wil de staatssecretaris dan ook een aantal concrete vragen stellen.

Ten eerste de harde cijfers. Waarop baseert de staatssecretaris de verwachting dat het haven- en industriecluster in de toekomst minder fysieke ruimte nodig heeft? Hoe hard is die inschatting. Is er inderdaad minder ruimte nodig voor de uitbreiding of wordt ervoor gekozen om een aantal plannen niet te realiseren en leidt dit tot minder ruimtegebruik? Zo ja, om welke onderdelen gaat het? Als deze plannen niet in Moerdijk worden gerealiseerd, worden ze dan elders in het land opgevangen? Hoe kijkt de minister van VRO hiernaar? Een jaar geleden gaf het toenmalige kabinet nog aan dat 450 hectare uitbreiding onafwendbaar was. Wat is er in de tussentijd gebeurd? De VVD wil de garantie dat we niet over vijf jaar alsnog moeten concluderen dat de ruimte te krap is, waardoor we de nationale ambities niet halen en we alsnog moeten kijken of het dorp moeten worden opgeheven. Graag een reactie.

Ten tweede de leefbaarheid. Als het dorp blijft bestaan onder het nieuwe scenario, hoe voorkomen we dan dat het volledig wordt ingebouwd door energie-infrastructuur en industrie? Hoe garandeert het kabinet dat het dorp straks niet alleen op papier blijft bestaan, maar dat het er daadwerkelijk gezond en aantrekkelijk wonen blijft? Houdt het kabinet daarbij ook rekening met geluid? Ik kijk nadrukkelijk verder dan alleen de leefbaarheid van het dorp Moerdijk. De gemeente maakt zich namelijk ook grote zorgen over de leefbaarheid van de andere dorpskernen. De angst leeft dat dit derde scenario leidt tot versnipperde uitbreiding in meerdere richtingen, waardoor juist meer dorpskernen en een groter deel van het buitengebied worden geraakt. Hoe weegt de staatssecretaris deze signalen uit de regio mee? Hoe zorgt hij dat het lokale draagvlak niet volledig verdampt?

Tot slot over het proces. Inwoners, ondernemers en agrariërs in Moerdijk verkeren al veel te lang in onzekerheid. Het heen en weer bewegen met scenario's tast de geloofwaardigheid van de overheid aan. Er is duidelijkheid nodig. Maar die duidelijkheid moet ook zorgvuldig zijn. Als blijkt dat er door deze nieuwe wending eind juni nog geen gedragen besluit kan liggen, neem dan die extra tijd, maar communiceer daar helder over. Hoe ziet het proces er de komende tijd uit? Ik neem aan dat er een nieuw weegmoment moet komen. Wanneer is

dat voorzien? Hoe gaat de weging van de scenario's eruitzien? Komt daar een afwegingskader voor? Ik wil graag een toezegging dat het voor de Kamer heel duidelijk wordt waarom het kabinet uiteindelijk kiest voor een bepaald scenario.

Mevrouw **Teunissen** (PvdD):

Dit kennen we inmiddels: heel veel vragen stellen aan het kabinet, maar zelf geen duidelijkheid geven, waardoor de onzekerheid bij de bewoners blijft bestaan. Als er één partij is die ervoor heeft gezorgd dat economische belangen boven die van Moerdijk gaan, dan is het wel de VVD. We hebben in 2013 de commissie-Nijpels gehad, ook een VVD'er, die toen heeft gekozen voor Port of Moerdijk 2030. Dan zou het dorp wel kunnen blijven bestaan maar dan zou er ook economische expansie kunnen plaatsvinden. We hebben gezien waar dat toe heeft geleid: aantasting van de leefbaarheid. We zien dat de fossiele industrie de hele tijd meer ruimte krijgt door de VVD. De vraag is: is mevrouw Müller het ermee eens dat we nu eindelijk eens een keer serieus moeten kijken naar keuzes voor de toekomst van de industrie?

Mevrouw **Müller** (VVD):

De grote projecten die voorliggen, zijn bijvoorbeeld een hoogspanningsstation en aanlanding van wind op zee. Dat zijn hele grote projecten die nodig zijn voor het land, om straks huizen in Brabant en in Zuid-Nederland te kunnen aansluiten op het net. Om nu te doen alsof het alleen gaat om fossiele industrie ... Dat is niet het hele reële beeld. Ik vind het gek dat u dat zo schetst.

Mevrouw **Teunissen** (PvdD):

We hebben het er net over gehad: de hoogspanningen en de windaanlanding. Dat is allemaal ingepast. Daar gaat het niet om. Het gaat over die vele honderden hectares die zogenaamd nodig zijn voor de autonome groei. Dat is precies het VVD-verhaal en het verhaal van Shell: die fossiele industrie moet maar blijven uitbreiden ten koste van alles. De vraag is: wanneer komt de VVD eens een keer tot het inzicht dat we keuzes moeten maken, dat het niet zo kan zijn dat we én de fossiele industrie én de schone energie alle ruimte geven? Is mevrouw Müller bereid om een voorstel van mij te steunen voor een concreet afbouwpad van de fossiele industrie, zodat er ruimte ontstaat voor de industrie van de toekomst?

Mevrouw **Müller** (VVD):

U probeert het altijd ...

De voorzitter:

Mevrouw Müller, spreekt u via de voorzitter?

Mevrouw **Müller** (VVD):

Sorry. Mevrouw Teunissen probeert altijd te doen alsof er een keuze is tussen mensen in gemeenten en de fossiele industrie, terwijl we allemaal weten dat we de komende tien, twintig of dertig jaar nog afhankelijk zijn van die industrie. Voor de VVD is belangrijk dat er voor onze strategische autonomie ook ruimte voor de industrie in het land is.

De voorzitter:

Afrondend.

Mevrouw **Teunissen** (PvdD):

Mevrouw Teunissen creëert die tegenstelling niet. Er liggen stapels rapporten van wetenschappers, waaronder de Wetenschappelijke Klimaatraad, die zeggen dat we keuzes moeten maken om Nederland leefbaar te houden, maar ook om ons verdienvermogen als Nederland te houden. Daar kiest de VVD niet voor. De VVD blijft zich vastklampen aan de fossiele industrie, blijft fossiele subsidies geven aan Shell zodat Shell daar kan blijven

bestaan, en wil ook nog een miljard aan belastinggeld over de balk smijten om een heel dorp uit te kopen. Dat is echt een doodlopende weg. Ik roep mevrouw Müller op om als VVD een keer te kiezen voor de industrie van de toekomst in plaats van zich vast te klampen aan een doodlopende weg.

Mevrouw **Müller** (VVD):

Die oproep kan zij doen, maar tegelijkertijd staat voor ons voorop dat er belangrijke strategische afwegingen liggen waar heel zorgvuldig naar gekeken moet worden, dat er nationaal belang is bij de industrie en bij de haven waarvoor we niet kunnen weglopen, en dat er een heel zorgvuldig besluit genomen moet worden, wat voor scenario er uiteindelijk ook wordt gekozen.

De heer **Vermeer** (BBB):

Mevrouw Müller geeft terecht aan dat we niet kunnen weglopen voor nationale belangen. Maar we kunnen ook niet weglopen voor lokale belangen. Vindt de VVD dat het dorp Moerdijk moet blijven bestaan, ja of nee?

Mevrouw **Müller** (VVD):

Als het zou kunnen blijven bestaan met de garantie dat we over vijf, tien of vijftien jaar niet weer terugkomen met dezelfde vraag, namelijk: het past niet, we moeten het dorp toch opheffen. Dat wil de VVD echt niet. Als er ruimte voor het dorp is en als het leefbaar is voor lange tijd, dan is dat hartstikke mooi, maar als ik die garantie niet krijg, dan moeten we ook eerlijk zijn en het andere scenario overwegen.

De heer **Vermeer** (BBB):

Snapt mevrouw Müller dat wij daar als Tweede Kamer zelf over gaan en dat wij bepalen of bepaalde zaken wel of niet doorgaan? Of Moerdijk wel of niet blijft bestaan, is geen gevolg van een natuurverschijnsel. Het is een gevolg van een politieke keus. Het is de Tweede Kamer die zegt dat het dorp moet blijven bestaan en dat de oplossingen maar op een andere plek gezocht moeten worden. Electrolysers en accupakketten kunnen overal staan, het liefst zelfs nog dichterbij de aanlanding, dus in de Tweede of Eerste Maasvlakte, dat maakt mij geen bal uit. Is mevrouw Müller dat met mij eens?

Mevrouw **Müller** (VVD):

Zo makkelijk vind ik dat niet. Het gaat over hele grote energieprojecten die nodig zijn om ervoor te zorgen dat Nederland voorzien kan blijven worden van stroom en energie. Deze Kamer vindt in meerderheid dat er ook ruimte moet zijn voor industrie. Dat zijn hele grote ruimtelijke vraagstukken, waarvan we niet kunnen zeggen: die zetten we wel ergens op een andere plek. Als dat kan, is dat heel mooi, maar het is aan het kabinet om ervoor te zorgen dat dat ook daadwerkelijk past. Ik roep het kabinet op om gezamenlijk, met de gemeente en de provincie, tot een besluit te komen dat door iedereen gedragen kan worden. Dan gaan wij daarna als Kamer beoordelen hoe we daartegenover staan.

De **voorzitter**:

Afrondend.

De heer **Vermeer** (BBB):

Buiten de vraag om of die electrolysers ooit van de grond komen, is het toch gewoon een keuze van de Tweede Kamer. De VVD kan niet de ene keer zeggen: dit willen we als VVD en dat willen we in een programma plaatsen, en vervolgens, als de keuze hier in de Kamer voorligt, zeggen: dat moet het kabinet maar beslissen.

Mevrouw **Müller** (VVD):

Ik vind de keuze niet zo makkelijk. Ik heb met veel mensen uit de gemeente gesproken. Zij zeggen dat als ze voor zo'n nieuw scenario gaan, waarbij het dorp kan blijven, de

Rijksoverheid een soort Pac-Man is die overal in de gemeente stukjes opeist. Dat is voor mij ook geen uitkomst. Ik wil dat daar zorgvuldig naar gekeken wordt en dat er zorgvuldig plannen worden gemaakt. Zodra die plannen er liggen, kunnen we die op hun merites beoordelen. Maar op basis van de feiten die ik nu voor me heb, kan ik dat nog niet doen.

De heer **Flach** (SGP):

Elke politieke partij redeneert vanuit een vertrekpunt. Voor de SGP is het behoud van iets krachtigs als die kleine lokale gemeenschappen belangrijk. Het vertrekpunt van de VVD is me nog niet helemaal duidelijk. Ik hoor zeggen: als het echt met minder ruimtebeslag kan en niet ten koste gaat van onze nationale ambities, zou het dorp kunnen blijven bestaan. Maar wat weegt het zwaarst: behoud van de lokale gemeenschappen of de nationale ambitie?

Mevrouw **Müller** (VVD):

Voor de VVD-fractie weegt het duidelijkst dat als het dorp kan blijven bestaan, het leefbaar moet zijn. Er moeten niet, als een soort incrementeel pad, elke keer weer om de andere dorpskernen heen, extra nieuwe grootschalige projecten gepland worden die veel geluidsoverlast geven. Voor mij moet de leefbaarheid vooropstaan. Ik kan nu dus niet zeggen: we beginnen sowieso met het behoud van het dorp.

De heer **Flach** (SGP):

Wat mevrouw Müller zegt, is op zich terecht. De consequenties in de rest van de gemeente zijn inderdaad ook groot, in een aantal andere gevallen. Dat snap ik. Zou dat voor de VVD ook kunnen betekenen dat de ambities aangepast worden, hetzij in omvang, hetzij in tempo?

Mevrouw **Müller** (VVD):

Ik vind dat lastig, omdat een aantal van deze ambities echt nodig zijn om Zuid-Nederland van stroom te voorzien. Ik vind dat eerlijk gezegd heel moeilijk om te doen.

De **voorzitter**:

Afrondend.

De heer **Flach** (SGP):

Ik vraag dit omdat de energietransitie nog maar in de kinderschoenen staat. De ontwikkelingen gaan door. We maken nu gebruik van allerlei lelijke dingen, zoals zonneparken en windmolens. Wie weet kunnen we over tien jaar met allerlei nanofolie aan de slag en hoeven al die grote landschappelijke ingrepen niet meer. We weten nu gewoon nog niet hoever die innovatie dan is. Dan zou je dit soort ingrijpende besluiten toch maximaal moeten uitstellen en moeten kijken of je je ambitie temporeert of aanpast aan de stand van techniek?

Mevrouw **Müller** (VVD):

Ik zie dat anders. Ik wil dat besluiten zorgvuldig genomen worden, maar denk ik dat je mensen niet nog vijf, tien of vijftien jaar in onzekerheid kan houden. Dan heb ik op een gegeven moment liever gewoon duidelijkheid, op een goeie, ruimhartige manier.

De heer **Clemminck** (JA21):

Vorig jaar nam het college van Moerdijk een heel moedig besluit. Toen keken ze om zich heen. Waar was de gedeputeerde? Waar was de minister? Die waren nergens te bekennen. Hoe beoordeelt de VVD de zorgvuldigheid van dit proces vanuit het Rijk?

Mevrouw **Müller** (VVD):

Daar heb ik ook een aantal kritische vragen over gesteld. Dat was voor de gemeente heel erg vervelend. Dat kan ik me heel erg goed voorstellen. Daar heb ik zeker kritische vragen over gesteld.

De heer **Clemminck** (JA21):

Vragen zijn altijd leuk, maar wat is de beoordeling van de VVD?

Mevrouw **Müller** (VVD):

Nou ja, dat dit niet helemaal netjes is gegaan en dat we het liever heel anders hadden gezien.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

Zijn er volgens mevrouw Müller alternatieven mogelijk waardoor het dorp Moerdijk kan blijven bestaan?

Mevrouw **Müller** (VVD):

Dat is het scenario dat nu wordt uitgewerkt, dus ik denk dat dat scenario er inderdaad is.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

Ik stel die vraag, want als ik naar de VVD en mevrouw Müller luister, lijkt het net alsof ze er geen invloed op heeft. Dat lijkt het alsof dit een soort autonome ontwikkeling is waar de politiek van een afstandje naar zit te kijken en "jeetje, er komt een scenario aan en we moeten maar eens kijken of er een nog nieuw scenario komt" bij denkt. U hebt er toch zelf invloed op? U kunt toch vanaf hier, vanachter het spreekgestoelte, zeggen: ik vind als VVD'er dat het dorp Moerdijk niet moet wijken voor deze ruimtelijke ontwikkeling? Als u dat zegt — ik probeer met u mee te denken — dan zou dat in de geest van de VVD zijn. Dan dagen we die partijen uit om zo innovatief te zijn dat ze met alternatieven komen. Bent u het met mij eens dat we moeten eisen dat dat gebeurt om het dorp Moerdijk te kunnen behouden?

De **voorzitter**:

"Is mevrouw Müller het daarmee eens?"

Mevrouw **Müller** (VVD):

Ik begrijp waar de heer Jimmy Dijk naar probeert te vragen. Tegelijkertijd staat voor mij voorop dat ik niet hier een keuze kan maken en kan zeggen dat het sowieso behouden blijft als ik niet zeker weet of het dorp over tien jaar nog leefbaar is. Er komen hele grote ruimtelijke vraagstukken in die regio samen die echt nodig zijn voor het land. Zolang ik niet zeker weet dat we niet over tien jaar terugkomen bij die mensen met "sorry, er was toch te weinig ruimte en we gaan jullie toch weer in die onzekerheid brengen", ga ik de keuze die u mij nu voorlegt, niet maken.

De **voorzitter**:

Afrondend, via de voorzitter.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

Dan komen we weer terug bij de hamvraag van vandaag. Die is: kies je ervoor het dorp te behouden, omwille van de mensen en de gemeenschap, of kies je voor ruimtelijke ontwikkelingen, die blijkbaar allemaal daar plaats moeten vinden, en de economische belangen van de industrie? Dan is het dus helder waar de VVD voor kiest. Mensen krijgen bij de VVD nu geen zekerheid, niet over vijf jaar, niet over tien jaar, niet in de afgelopen vijf jaar, niet in de afgelopen tien jaar en niet in de afgelopen twintig jaar. U kiest namelijk altijd voor de belangen van de industrie. Dat mag, maar dan moet u dat zeggen.

De **voorzitter**:

Mevrouw Müller.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

Ik denk dat dat samen kan, maar dan moet je ze wel uitdagen.

Mevrouw **Müller** (VVD):

Ik kies niet altijd voor de industrie. Ik zet hier juist de leefbaarheid voor de mensen in de gemeente Moerdijk voorop. Ik kijk daarbij verder dan alleen naar de mensen in het dorp, maar ook echt naar de dorpskernen daaromheen. Als er een soort incrementeel tijdpad komt met telkens meer geluid, meer hinder en allerlei bouwwerkzaamheden om deze mensen heen, dan ga ik die keuze niet maken. Ik laat het aan het kabinet om dat wel zorgvuldig te doen.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

Als er één constante was in de afgelopen zestien jaar, dan was het wel dat de VVD in het kabinet zat, dat de VVD deel uitmaakte van het kabinet. Misschien deed collega Müller dat niet, maar haar partij wel. Ik snap gewoon niet dat er nu een alternatief scenario op tafel is gekomen, terwijl een jaar geleden, op 11 juni, tijdens het Bestuurlijk Overleg Leefomgeving een heel ander verstrekkend scenario op tafel lag met een enorme ruimteclaim op Moerdijk. Daarbij voelde de gemeente Moerdijk zich met de rug tegen de muur staan en is die vervolgens een besluit gaan nemen. Nu ligt het totaal anders. Deze VVD was erbij.

De **voorzitter**:

Wat is uw vraag?

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

Hoe kan dat?

Mevrouw **Müller** (VVD):

Ik snap dat ook niet. Daarom heb ik er vragen over gesteld.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

Vindt mijn collega dan ook niet dat dit gokken is met het lot van Moerdijk en de Moerdijkers, en dat dit een onverantwoorde manier van met elkaar omgaan is, ook bestuurlijk? Ik bedoel dat je als Rijk, provincie en gemeente in een bestuurlijk overleg A zegt en vervolgens, als de gemeente daarop acteert, iedereen daarvan wegdraait en B zegt. Het is heel onzorgvuldig. Het is fantastisch als het dorp Moerdijk kan blijven bestaan. Daar ben ik erg voor. Maar dan moet het wel op basis van een goed verhaal en een heel verhaal. Dan moet er ook verantwoording worden afgelegd over wat er een jaar geleden mis is gegaan. Hoe kijkt mevrouw Müller daartegen aan?

Mevrouw **Müller** (VVD):

Ik ben het eerlijk gezegd geheel eens met de heer Grinwis.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

Ik hoop dan dat er zo meteen vanuit vak K een heel goed verhaal op dit punt komt, want hier is iets heel grondig misgegaan. We zijn vandaag in rep en roep over iets heel fundamenteels, namelijk het leefbaar voortbestaan van het dorp Moerdijk, maar ook van alle andere dorpen in de gemeente Moerdijk. Dat is wel op het spel gezet, want het heeft materieel heel veel effect gehad voor de mensen die daar nu wonen, daar nu hun toekomst bouwen en met hun handen in het haar zitten, zo van: "Wat is het nou met onze overheid? Kunnen we die nog vertrouwen? Is die nog een beetje stabiel? Of verandert het en is het een beetje: zoals de wind waait, waait mijn jasje?"

Mevrouw **Müller** (VVD):

Ik onderschrijf die woorden.

Voorzitter, ik rond af.

De voorzitter:

Heel kort, want u bent bijna door uw spreektijd.

Mevrouw **Müller** (VVD):

Wat de VVD betreft komt het kabinet tot een oplossing die kan rekenen op gezamenlijk draagvlak van het Rijk, de provincie en de gemeente. Alleen dan bouwen we aan een houdbare toekomst voor de inwoners. Ik wens het kabinet daar veel wijsheid bij en kijk uit naar de beantwoording.

De voorzitter:

Dank u wel, mevrouw Müller. Het woord is aan de heer Klos, die spreekt namens D66.

De heer **Klos** (D66):

Dank u wel, voorzitter. Waar besluiten worden genomen over het thuis en de toekomst van mensen, wordt van de overheid uiterste zorgvuldigheid gevraagd. Maar wat zien we nu feitelijk gebeuren? De gemeenteraad had het moeilijke besluit al genomen op basis van jarenlange discussies over de nationale opgave in Moerdijk, toen het vorige kabinet plotseling op de pauzeknop drukte. Midden in die slepende onzekerheid legt de staatssecretaris nu een nieuw scenario op tafel. Ik twijfel niet aan zijn oprechte wens om het goede te doen voor Moerdijk, maar de vraag is wel of dat hiermee daadwerkelijk gebeurt. Daarom is het goed dat we dit debat vandaag voeren. D66 vraagt de staatssecretaris te bieden wat de inwoners van Moerdijk, het dorp en de gemeente, al tijden vragen van ons: duidelijkheid, zekerheid en perspectief.

Voorzitter. Het nieuwe scenario wekt onvermijdelijk de indruk dat de koers is verlegd. Laat ik helder zijn: als het dorp behouden kan blijven, is dat heel goed nieuws. Een dorp is meer dan een verzameling huizen, want mensen ontlenen er hun levensgeluk en hun identiteit aan. Maar het nieuwe scenario brengt ook nieuwe onduidelijkheid en onzekerheid. Na jaren van onderzoek, participatie en bestuurlijke afspraken ligt er opeens een andere route. Daarom vraag ik de staatssecretaris om duidelijkheid te geven.

Hoe is hij ineens tot dit nieuwe scenario gekomen? Zijn er nieuwe feiten, waar de Kamer nog niet van op de hoogte is? Of maakt de staatssecretaris een andere politieke wegging? De nationale opgaven verdwijnen namelijk niet omdat er een nieuw scenario ligt. We willen in Nederland allemaal onafhankelijker, weerbaarder en sterker worden. Moerdijk zou daar een belangrijke rol in kunnen spelen. Als de opgaven niet in Moerdijk landen, betekent dit dat er elders ruimte gevonden moet worden. Daarom vraag ik welke opgaven dan elders een plek moeten vinden. Hoe voorkomt de staatssecretaris dat het oplossen van onzekerheid in Moerdijk leidt tot nieuwe onzekerheid, op een andere plek?

Voorzitter. De inwoners van Moerdijk laten zich geen rad voor de ogen draaien en ook geen poot uitdraaien. Of er komt een eerlijk plan, met duidelijke voorwaarden, óf het plan gaat generatieslang in de ijskast. Zodra het kabinet een keuze heeft gemaakt, moet daar vooral zekerheid over zijn. De cyclische discussie over de toekomst van Moerdijk sleept al te lang voort en moet stoppen. De staatssecretaris schrijft dat hij geen juridische garanties kan geven voor het behoud van het dorp. Hoe zorgt hij dan voor langjarige zekerheid? Aan welke tijdshorizon denkt hij daarbij zelf?

De uitkomst moet hoe dan ook zijn dat de inwoners van Moerdijk het perspectief terugkrijgen van een fijn thuis, waar ze kunnen wonen, werken en hun leven opbouwen. De onzekerheid als gevolg van politieke besluiteloosheid heeft nu grote gevolgen. De leefbaarheid staat onder druk. Daarom vraag ik wat de staatssecretaris ook op korte termijn al gaat doen om de leefbaarheid in het dorp Moerdijk te beschermen en te versterken zolang de besluitvorming loopt. Perspectief gaat bovendien niet alleen over het dorp Moerdijk zelf, maar ook over de andere kernen en gebieden in de gemeente, die zich afvragen wat de plannen betekenen

voor hun omgeving en leefbaarheid. Hoe zorgt de staatssecretaris ervoor dat ook zij duidelijkheid, bescherming en perspectief krijgen?

Voorzitter, tot slot. Voor veel inwoners van Moerdijk geeft dit nieuwe scenario niet alleen hoop, maar ook vragen. Eerst zien, dan geloven. Zo zit ik er ook in. Mijn fractie vraagt van deze staatssecretaris vandaag om meer duidelijkheid, zekerheid en perspectief. Laat de inwoners van Moerdijk en het hele land zien hoe het wél kan. Ik zie uit naar de beantwoording.

Mevrouw **Teunissen** (PvdD):

Ik hoor goede dingen van de heer Klos. Zo vraagt hij welke opgaven er eigenlijk binnen scenario drie aan de orde zijn. Dat is een goede vraag. Toch mis ik nog wel duidelijkheid in het verhaal van D66. Hij roept zelf op tot het geven van duidelijkheid en het maken van een einde aan onzekerheid. Dan is het ook heel erg fijn dat er coalitiepartijen zijn die hier echt de duidelijkheid geven dat ze net als de Partij voor de Dieren pal voor het behoud van Moerdijk staan. Ik zie dat niet gebeuren. De vraag is: kunt u aangeven dat u voor het behoud van Moerdijk bent?

De heer **Klos** (D66):

Ik ben daar voorstander van als het kan. Dat is de vraag die in het debat voorligt. Daarom vind ik dit ook zo'n verwarrend debat, omdat er een konijn uit de hoge hoed is gekomen, waarvan we nu moeten gaan horen hoe het eigenlijk uitwerkt, bijvoorbeeld op de rest van de gemeente, de andere kernen en de andere gebieden. Ik vind ook niet dat we de mensen een rad voor de ogen moeten draaien en moeten zeggen: ja, het kan, hoe dan ook. De opgave verdwijnt namelijk niet. Ik hoor de gemeente Moerdijk ook zeggen: wij begrijpen dat de opgave er ligt. "Laat er straks niet een soort domino-effect zijn waarbij ons gebied langzamerhand gekoloniseerd wordt", zoals de wethouder het zelf zegt.

Mevrouw **Teunissen** (PvdD):

Ik hoor de heer Klos zeggen: als het kan. Maar het probleem in dit debat is toch juist dat het als een soort natuurverschijnsel wordt gezien dat er een opgave is? Dat is natuurlijk niet zo. We weten niet wat de opgave is, want het kabinet is totaal vaag over wat ze bedoelen met circulaire economie. Bovendien kun je er ook voor kiezen om de opgave heel anders te doen en het ten koste te laten gaan van de fossiele industrie. Ik ken D66 als de zelfbenoemde klimaatpartij. Is de heer Klos het met mij eens dat we, mocht er een opgave zijn, dan eerst kijken of het mogelijk is op de terreinen van de fossiele industrie en dat we niet meteen naar een dorp kijken?

De heer **Klos** (D66):

Volgens mij moeten we daar heel praktisch naar kijken. In de stukken die we hebben gekregen voor dit debat en de stukken die we kennen over het dorp Moerdijk, staat dat er een haven ligt waar een kans is om circulaire economie van de grond te krijgen en waar de noodzaak is om het elektriciteitsnet te verzwaren. Over die nationale opgave is in juni 2025 met het dorp Moerdijk en de gemeente Moerdijk gesproken. Op basis daarvan heeft de gemeente Moerdijk gezegd: dit is voor ons de beste route, onder strenge voorwaarden.

Mevrouw **Teunissen** (PvdD):

Hier daag ik D66 uit om toch even uit te zoomen. We hebben een enorme opgave in de energietransitie, maar we moeten ook scherpe keuzes maken voor heel Nederland. We moeten kiezen wat we daarvan ten koste laten gaan en wat we behouden. Dan is het evident dat je niet een thuis van mensen als eerste gaat opofferen, maar dat je eerst kijkt of het kan bij de fossiele industrie, die we sowieso moeten afbouwen. Is D66 het daarmee eens?

De heer **Klos** (D66):

Daar ben ik het wel mee eens. Maar zoals ik het begrijp uit de stukken, ligt er nu de opgave

waarbij een hoogspanningsstation wordt gebouwd en wind op zee wordt aangeland. Straks komt de vraag of we er ook grote batterijparken moeten neerzetten, om het net te balanceren, of we daar straks ook waterstof moeten realiseren. Juist die groene ambities leiden ertoe dat ik vind dat wij praktisch en realistisch moeten zijn en we die nationale opgaven moeten realiseren. Natuurlijk gaan wij een nieuwe economie bouwen. Van ons wordt gevraagd om dat ofwel op die plek te bouwen ofwel elders. Daar moet de staatssecretaris vandaag helderheid over geven.

De heer **Clemminck** (JA21):

Ik hoor de heer Klos zeggen dat hij voor het behoud van het dorp is als het kan. Ik heb nieuws voor de heer Klos. Hij is volksvertegenwoordiger en woordvoerder van de grootste fractie in dit huis. Hij kan ervoor zorgen dat het dorp Moerdijk behouden blijft, met leefbaarheid voor de generaties die nog komen, door vandaag keuzes te maken. Kunt u dat?

De heer **Klos** (D66):

Ik heb daar twee punten over. Ik vind het ten principale verkeerd om de besluitvorming van de gemeenteraad te doorkruisen, die daar zelf een opvatting over heeft. In de Tweede Kamer komen we op voor de belangen van het hele land. Ik vind dat we niet alleen moeten kijken naar het dorp Moerdijk, maar ook naar de bredere gemeente Moerdijk. Er zitten niet alleen mensen op de tribune die in het dorp wonen, maar ook mensen die in de andere kernen wonen. We moeten ook kijken naar de nationale belangen, want dat zijn de belangen die wij hier in de Tweede Kamer dienen.

De heer **Clemminck** (JA21):

Elke vraag in dit huis is een belangenafweging. Er zijn altijd voors en tegens. U zegt: ik wil het dorp graag behouden als dat kan. U kunt die keuze vandaag maken. Als u dat niet doet, dan vindt u dat blijkbaar niet belangrijk genoeg. Zo simpel is het.

De heer **Klos** (D66):

Volgens mij probeert de staatssecretaris het de Tweede Kamer makkelijker te maken door te zeggen: die belangenafweging kan ik maken; ik kan mijn nationale opgave realiseren, ik kan het dorp behouden en ik kan de rest van de gemeente leefbaar houden. Ik wil dat dat waar is, maar dan wil ik in de beantwoording wel horen hoe dat eruitziet. Wij hebben als volksvertegenwoordigers toch ook de taak om scherpe vragen te stellen? Kan dat wel?

De **voorzitter**:

Via de voorzitter, meneer Clemminck.

De heer **Clemminck** (JA21):

Het kan vandaag. Wij zijn degenen die de besluiten nemen en niet het kabinet. Wij geven ze de opdracht; wij vertellen wat wel of niet kan. U kunt vandaag gewoon meestemmen met een motie die breed wordt gedragen door de Kamer om het dorp te behouden. Gaat u dat doen, ja of nee?

De heer **Klos** (D66):

Ik vind dat je daarmee geen respect geeft aan de mensen in de gemeente Moerdijk. Je zegt dan tegen hen: het behoud van het dorp is het allerbelangrijkste en het maakt me verder niet uit wat voor consequenties dat heeft. Die toezegging ga ik absoluut niet doen.

De **voorzitter**:

Dank u wel, meneer Klos. Het woord is aan de heer Van Houweligen als laatste spreker van de zijde van de Kamer in de eerste termijn voor de lunchschorsing. Hij spreekt namens Forum voor Democratie.

De heer **Van Houwelingen** (FVD):

Dank u, voorzitter. Ik vervang hier mijn collega de heer Van Duijvenvoorde, die hier niet kon komen met de trein vanwege een aanrijding met een persoon. Ik vervang hem, dus dit is zijn tekst.

"Waarheen gaan we? Immer naar huis", zo schreef een Duitse dichter. Thuiszijn, thuishkomen, een thuis hebben, een oikos, een plek waar het vertrouwd is, waar we de seizoenen kennen, waar we aan het stromen van het water 's ochtends zien welk weer het gaat worden, waar we weten welke planten als eerste gaan bloeien als de lente zich aandient en welke bomen nog blijven bloeien bij aanvang van de herfst. Een plek waar elkaars grootouders elkaar al kenden en waar iemand aan een blik genoeg heeft om te weten van wie je er eentje bent, zoals ze in mijn dorp altijd zeiden. Thuis kunnen zijn in een wereld.

Voorzitter. In de moderne Duitse filosofie spreekt men ook wel van "een sfeer". De mens is altijd in strijd met het buiten. De geborgenheid van de baarmoeder maakt plaats voor een buiten dat hardvochtig is en erop uit is ons te ondermijnen en ons de dood in te jagen. Als praktisch, existentieel en metafysisch verweer daartegen bouwt de mens continu een binnen, een zogenaamde wereldbinnenruimte. De mens is wezenlijk een sfeerbouwer. Relaties, het gezin, het huwelijk, een gemeenschap, de stad, een nazistaat of zelfs de kosmos: het zijn allemaal vormen om dat ene geheim te verbergen voor de mens, namelijk dat we uiteindelijk in een hardvochtig buiten geworpen zijn. Dat thuis staat natuurlijk al langer onder druk. Secularisering en globalisering zijn bewegingen die steeds meer dat ene geheim onthullen: we zijn in een hardvochtig buiten geworpen.

Al deze grote ideeën, grote verhalen en abstracte theorieën landen in het dorpje Moerdijk. Voor ambtenaren is het een Excelsheet waar een berekening in gemaakt wordt. Voor gemeenteraadsleden is het een probleem dat opgelost moet worden. Voor Moerdijkers is het een wereldbinnenruimte, een thuis. Ik heb met mensen gesproken die daar al generaties lang woonden en ik heb met mensen gesproken die daar relatief nieuw waren. Maar voor hen allemaal was het hetzelfde thuis. Dat is ook steeds weer de fundamentele inzet van hun hoop: hun thuis behouden. Daar hebben we het vandaag over. We hebben het niet over sheets of problemen. We hebben het over de vraag of we 1.200 mensen hun thuis willen ontnemen. Dat is de vraag. De Moerdijkers voelen zich geworteld. Decennialang of eeuwenlang hebben ze dezelfde grond bewerkt, dezelfde verhalen verteld en dezelfde kerkklokken gehoord, als waarschuwende goede geesten die dan rouw, dan blijdschap, dan rust en dan onrust verkondigden, dan opriepen en dan vermaanden, als een weefgetouw door al die generaties heen, die hen aan elkaar bindt.

Voorzitter. Met een pennenstreek zouden we dat even ongedaan maken: een berekening en uiteindelijk economie boven leefbaarheid. Dat zien we natuurlijk in hoe het gegaan is: de rare informatievoorziening en de leugens die verteld worden. Maar het heeft weinig zin om nog diep in te gaan op het verleden, al zou het de minister sieren als hij de moeilijke situatie zou erkennen waarin Moerdijkers gebracht zijn door stunteligheid of ongevoeligheid. Ik weet niet welke van de twee erger is.

We moeten kijken naar het heden en de toekomst. Daar kan ik natuurlijk van alles over zeggen en van alles van vinden. Er zijn scenario's die op tafel liggen. Ik kan zeggen: zorg dat het geen sterfhuisconstructie is. Maar dat heeft vooralsnog weinig zin, want alle beleidsdocumenten tonen één element: uitstel, uitstel en nog eens uitstel. Ondertussen worden de Moerdijkers in onzekerheid gehouden. We moeten toewerken naar beloftes, zekerheid en duidelijkheid. Dat is de insteek.

Voorzitter. Ik heb de volgende vragen. Als het kabinet nu serieus onderzoekt of de opgave binnen ongeveer 240 hectare kan worden gerealiseerd, hoe kan de staatssecretaris dan

volhouden dat de eerdere ruimtevraag van ongeveer 450 hectare noodzakelijk was? Was die eerdere omvang gebaseerd op harde noodzaak of op bestuurlijke ambitie?

Kan het kabinet toezeggen dat wanneer voor het kleinere scenario wordt gekozen het voortbestaan van het dorp Moerdijk juridisch voor de lange termijn wordt geborgd, zodat inwoners niet over vijf of tien jaar opnieuw met dezelfde discussie worden geconfronteerd? Hoe voorkomt het kabinet dat dit scenario alsnog uitmondt in een sterfhuisconstructie, waarbij het dorp formeel blijft bestaan, maar stap voor stap wordt ingeklemd?

Vraag drie. Hoe kan de staatssecretaris volhouden dat de integrale afweging nog openligt, terwijl procedures voor onderdelen van de gebiedsontwikkeling ondertussen gewoon doorgaan? Welke onomkeerbare stappen is hij bereid op te schorten totdat de uiteindelijke keuze is gemaakt?

Dan de laatste vragen. Kan de staatssecretaris uitleggen op welke wijze leefbaarheid daadwerkelijk is meegewogen ten opzichte van economische en infrastructurele belangen? Is leefbaarheid voor het kabinet een harde randvoorwaarde of uiteindelijk slechts één belang naast vele andere? Kan de staatssecretaris ook de juridische zekerheid bieden dat als voor scenario drie wordt gegaan, de kwaliteit van leven hoogstaand blijft? En kan hij voorwaarden scheppen voor consequenties wanneer dit niet zo is?

Dank u, voorzitter.

De **voorzitter**:

Dank u wel, meneer Van Houwelingen. Ik schors tot 13.20 uur. Daarna zullen we luisteren naar de beantwoording van het kabinet. De vergadering is geschorst tot 13.20 uur.

Toekomst van het dorp Moerdijk

Toekomst van het dorp Moerdijk

Aan de orde is de voortzetting van het **debat** over **de toekomst van het dorp Moerdijk**.

De **voorzitter**:

Dan gaan we verder met het debat over de toekomst van het dorp Moerdijk. Aan de orde is de eerste termijn van de zijde van het kabinet, maar ik zie eerst de heer Grinwis.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

Ja, voorzitter. Ik heb een procespunt en misschien wel een procesvoorstel, waar u als voorzitter natuurlijk op voorhand niet blij van wordt. Het heeft te maken met het volgende. Ik zie nu moties rondgaan, en ik heb zonet bij het tweeminutendebat RO zelf ook al een motie ingediend die inzet op een bepaalde afspraak die vastgelegd moet worden in het bestuurlijk overleg van aanstaande maandag, 29 juni. Als ik nu mijn vinger niet opsteek, stemmen wij

op 30 juni over alle moties, en dat is een beetje een rare figuur. Maar ja, vandaag nog een extra stemming organiseren ... Daar worden u en de Griffie niet blij van.

De voorzitter:

Zo is dat.

De heer Grinwis (ChristenUnie):

Tegelijkertijd vraag ik me af hoe we dit dan gaan oplossen. Ik wil hier dus toch het voorstel voorleggen aan u en aan de collega's om aansluitend aan dit debat te stemmen over de moties uit het Moerdijkdebat en over de Moerdijkmotie uit het RO-debat van vanmorgen.

De voorzitter:

Kijk, aan de kant van uw procedurele voorstel snap ik wat u zegt, maar aan de kant van mijn procedures had ik het gewaardeerd om dat afgelopen dinsdag bij de regeling van werkzaamheden te horen, aangezien dit debat ook niet uit de lucht komt vallen, net zomin als het bestuurlijk overleg, denk ik. Dat zal ook al een poosje in de agenda staan. Zou een tussenvoorstel dus kunnen zijn dat u het uitdebateert met het kabinet in de vorm van toezeggingen? Of staat u echt op een stemming? Kijk, we kunnen alles regelen als een meerderheid van de Kamer dat wil, maar ik kan me ook voorstellen dat er fracties zijn die fractieberaad willen over de ingediende moties. Ik snap van uw kant dus het procesvoorstel, maar het is qua zorgvuldigheid niet de meest wenselijke optie. Maar u doet nu dus formeel een ordevoorstel om stemmingen in te plannen na dit debat.

De heer Grinwis (ChristenUnie):

Voorzitter, ik voel bij mezelf enige schroom om dat nu keihard voor te stellen, maar tegelijkertijd moeten we dit nu wel met elkaar uitdiscussiëren, omdat er waarschijnlijk ook moties tussen zitten die het oordeel ontraden krijgen en niet zomaar een toezegging zullen krijgen, maar die het kabinet wel vragen om aanstaande maandag iets te doen. Er zit dus gewoon inhoudelijk een squeeze tussen wat we nu uit kunnen debatteren en wat we voor maandag kunnen besluiten als Kamer, terwijl we normaal gesproken pas dinsdag stemmen. Dus ja, ik voel enige schroom, maar ik doe bij dezen toch het voorstel.

De voorzitter:

Ik breng het in stemming. Vanuit mijn pedagogische verantwoordelijkheid vraag ik de leden om dat voortaan toch alvast bij de regeling op dinsdag voor te stellen. Dan kunnen we daar rekening mee houden. Ik breng het voorstel in stemming, meneer Grinwis.

De heer Klos (D66):

Dit debat gaat over zorgvuldigheid. Ik ben het met de voorzitter eens dat wij zorgvuldig moeten kunnen wegen wat hier straks op tafel komt. Dus geen steun om dat overhaast te doen.

Mevrouw Müller (VVD):

Ik deel de woorden van de heer Klos. Ik vraag het kabinet of het kan kijken of het een aantal moties kan overnemen en of het dat vandaag al duidelijk kan aangeven.

De heer Jumelet (CDA):

Kortheidshalve sluit ik mij daarbij aan.

De voorzitter:

Mevrouw Teunissen, meneer Van Duijvenvoorde en meneer Clemminck.

Mevrouw Teunissen (PvdD):

Voorzitter, er is meermaals opgeroepen tot duidelijkheid richting het kabinet over de

toekomst van Moerdijk. Ik denk dat het daarom juist belangrijk is om al die moties boven niet ons hoofd te laten hangen en vandaag te stemmen, dus steun.

De heer **Van Duijvenvoorde** (FVD):

Ik sluit mij aan bij de woorden van mevrouw Teunissen: steun.

De heer **Clemminck** (JA21):

Geen steun, voorzitter.

De heer **Vermeer** (BBB):

Steun om te stemmen.

De **voorzitter**:

De heer Jasper van Dijk; dat is heel lang geleden, excuses. U bent één en alomvattend. Meneer Jimmy Dijk.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

Jasper van Dijk is wel een partijgenoot van mij, maar dat was wel een tijdje terug, hè?

De **voorzitter**:

Ik weet het. Zo diep zit hij in mijn hoofd.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

Gaat het goed? Het is warm. Neem een slokje water.

Het is sowieso een beetje gek dat we dit debat nu voeren en dat er maandag berichtgeving uitkomt. Of er nu vandaag of dinsdag wordt gestemd, ik verwacht niet dat alle aangenomen moties in die berichtgeving voorkomen. Ik vind het wel netjes, gezien het feit dat er ook mensen op de tribune zitten en omdat we het kabinet dan in ieder geval nog iets kunnen meegeven, als we vandaag wel stemmen.

Mevrouw **Zalinyan** (PRO):

Steun voor het voorstel, juist in het belang van de inwoners. Voor de duidelijkheid: dat doen we omdat we niet willen dat er verdere uitstel komt dan maandag, omdat er dan nog gestemd zou moeten worden.

De **voorzitter**:

Meneer Grinwis, er is op dit moment nog geen meerderheid.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

Nee, voorzitter, voordat u het afconcludeert, wil ik nog even ... Ik vergat dit in mijn toelichting op het voorstel te noemen. Misschien leidt dit nog tot een heroverweging bij een aantal collega's. Dit is niet alleen een verzoek dat ik zelf in één keer heb verzonden. Het komt ook van de kant van Moerdijk. De mensen die het debat volgen op de tribune, zeggen: "Hoe gaan jullie dat nou doen? Wij verwachten duidelijkheid van de Kamer en jullie gaan pas stemmen na een bestuurlijk overleg. Dat kan toch niet samengaan?" Dat heeft meegespeeld in mijn voorstel dat ik met enige schroom en met respect voor procedures hier heb neergelegd.

De **voorzitter**:

Dat is ook waarom ik begrip heb voor het voorstel dat u doet. Ik hoop hier nu niet gezien te worden als een soort regelfetisjist. Ik wijs er alleen ook op dat het logisch is dat fracties behoefte hebben aan fractieberaad naar aanleiding van mogelijk ingrijpende moties. Dan zal het kabinet zich daar vervolgens met terugwerkende kracht op moeten beraden. Dat is dan de politieke werkelijkheid. Wellicht kunt u een en ander nog met elkaar uitdebatteren in de

termijn van het kabinet.

Ik concludeer dat er vandaag geen stemmingen meer zullen plaatsvinden. Daar is geen meerderheid voor.

Het woord is allereerst aan de staatssecretaris namens het kabinet in eerste termijn.

Staatssecretaris De Bat:

Voorzitter, dank u wel. Ook vanuit mijn kant: het is goed om te zien dat er zo veel mensen, waaronder ook bekenden, op de tribune zitten. Ik ben de afgelopen tijd regelmatig in Moerdijk geweest, zowel in het dorp zelf als in de andere dorpen en het buitengebied. Ik ben bij een bewonersavond geweest, waarbij vaak dezelfde mensen aanwezig waren. Het is goed dat de mensen er zijn. Tegelijkertijd is het lastig, want ik denk dat we vandaag vanuit het kabinet niet de duidelijkheid gaan geven waarop misschien wordt gehoopt. We hopen vooral richting te kunnen geven aan wat we de komende tijd nog wel gaan doen en op die manier de verbinding te blijven houden met wat mensen het diepst raakt, namelijk hun eigen huis.

Laat ik het ook maar aan de voorkant zeggen. Mevrouw Teunissen vroeg om een reflectie. Dit dossier is verre van goed gegaan. Daarbij kijk ik ook verder terug dan juni 2025; het gaat misschien nog wel terug naar de vorige eeuw. Ik vond dat mevrouw Zalinyan een mooie opsomming gaf van de geschiedenis, van alles wat er de afgelopen jaren is gebeurd. Het raakt ook alles wat sinds 2013 is gebeurd. Toen is er een commissie geweest die naar de toekomst van het dorp heeft gekeken. Het raakt zeker ook het uitstellen van het besluit dat in 2025 genomen zou worden. Als je dan toch ook nog besluit om een nieuw scenario erbij te halen, is het logisch dat "onzekerheid" hét woord is waar het om draait. De historie die meespeelt, de belangen die groot zijn; die optelsom maakt dat ik herhaal dat het niet goed is gegaan en dat het anders en beter moet.

Daarom hoop ik ook dat we komende maandag in een bestuurlijk overleg met Rijk en provincie tot een afspraak kunnen komen over hoe we het proces gaan vervolgen. Dat betekent niet dat we maandag al een keuze maken voor een scenario. Dat kan niet. Daar kom ik later ook nog op terug. Dat zou onzorgvuldig zijn in datgene wat we nog moeten gaan ophalen. Het betekent wel dat we met elkaar, als drie overheden, vastprikken hoe we de komende tijd met elkaar het proces vormgeven om tot een nieuw weegmoment van de scenario's te komen.

Daar ligt onze grote opdracht. We moeten op basis daarvan het vertrouwen herstellen. Dat is niet makkelijk. Dat betekent een open houding, veel op bezoek zijn, de participatie goed inrichten, gesprekken voeren, weten wat er leeft en in dat nieuwe scenario ook dingen terugleggen: als dit dan het scenario is, hoe zit dat dan, hoe voelt dat dan, welke haken en ogen zitten eraan, wat kunnen we daaromheen organiseren? Hoe dan ook zullen we het dorp Moerdijk en de gemeente Moerdijk, met de omliggende dorpen en de omliggende gemeenten, uiteindelijk decennialang perspectief moeten bieden. Ik maak dus toch dat voorbehoud.

Maandag gaan we met de drie overheden bestuurlijke afspraken maken over het vervolg. Daarom kan ik ook heel weinig zeggen over hoe wij dat precies zien, want we hebben de medeoverheden nodig om tot een vervolgstap te komen, juist ook in dat derde scenario. Het is een gedeelde opdracht. Het moet een gezamenlijk proces zijn. Daar is goede samenwerking voor nodig. Dat kan dus alleen in een open scenario.

En ja, dan is er de vraag hoe dit scenario ineens op tafel kan komen. Je erft heel veel dossiers. Daar verdiep je je dan in. Daar stel je vragen bij. Daar wil je helderheid bij krijgen. Je krijgt ook vragen vanuit de omgeving als je daar bent. De vraag was de volgende. Stel nu

dat je dit besluit neemt zoals het in december niet is genomen. Want dat is ook een feit, hè: er lag geen kabinetsbesluit om het dorp op te heffen, zoals de gemeenteraad wel besloten had, en ook geen besluit van de provincie. Weet je dan zeker dat over twintig jaar niet iemand zegt: waarom is dat besluit ooit genomen en hebben we dat wel op de goede gronden gedaan? Ik wil op die vraag antwoord kunnen geven en namens het kabinet kunnen zeggen: ja, we hebben een zorgvuldig besluit genomen en we gaan op die weg door.

De heer **Vermeer** (BBB):

Volgens mijn informatie heeft de gemeenteraad niet besloten om het dorp op te heffen, maar is de gemeenteraad in een positie geplaatst waarin zij zoiets hadden van: de enige manier om inwoners nog duidelijkheid te bieden is door te zeggen dat als het dorp wordt opgeheven, er dan dat-en-dat-en-dat moet gebeuren om de mensen te compenseren. Dat was de belangrijkste insteek. Is de staatssecretaris het met mij eens dat het niet zomaar is begonnen met een besluit van de gemeenteraad om het dorp op te heffen?

Staatssecretaris **De Bat**:

Nee, zeker niet. Daar lag een besluit aan ten grondslag dat begon in een bestuurlijk besluit van juni 2025, waarin is gesproken over de hectares die nodig zouden zijn om een aantal ontwikkelingen vorm te geven. Op basis daarvan lagen er twee ontwikkelrichtingen voor. De gemeenteraad heeft besloten tot de ontwikkelrichting oost. Zo is het besluit vormgegeven.

De heer **Vermeer** (BBB):

Dan mijn vervolgvraag. De staatssecretaris zegt: we hebben maandag een gesprek over hoe we verdergaan. Betekent dit dat de staatssecretaris het idee heeft dat er maandag besluiten worden genomen over het verdere proces? Gaat dit dus over procesafspraken? Of bedoelt hij met "afspraken": we gaan dat project wel doen en daar staat die compensatie tegenover; we gaan dit project niet doen en dat heeft dat gevolg? Kan de staatssecretaris in ieder geval zeggen met welke intentie hij zo'n gesprek in gaat?

Staatssecretaris **De Bat**:

Het is vooral het proces. Vanzelfsprekend geldt het volgende. Ongeveer in mei, nadat we een aantal keren hadden gesproken met inwoners en met de verschillende overheden, hebben we gezegd dat we scenario drie eigenlijk wel wilden onderzoeken. Dat hebben we toen ook direct aan u gemeld, want we vonden het wel zo netjes om dat te melden. Vanaf dat moment hebben we gezocht naar de manier waarop we dit verder gaan brengen, want je moet dat proces netjes inrichten. Daarvoor moet je de onderzoeken die er liggen, opnieuw bekijken: wat zijn de onderbouwingen van de aantallen die je in zo'n scenario nodig acht? Dat proces moeten we met elkaar goed gaan doen, zodat we, als we straks een weegmoment hebben, alle informatie op tafel hebben. Dat proces prikken we maandag vast.

De **voorzitter**:

De heer Vermeer.

De heer **Vermeer** (BBB):

Mag ik dan concluderen dat, als inwoners, ook van de dorpen eromheen, horen dat er maandag afspraken gemaakt worden over Moerdijk — dat is inmiddels nu eenmaal het onderwerp geworden — dat niet betekent dat er afspraken gemaakt worden over het voortbestaan, maar dat het gaat om afspraken in het proces? Het is belangrijk dat de juiste verwachtingen gemanaged worden. Kan de staatssecretaris nog even klip-en-klaar aan de mensen thuis en op de publieke tribune uitleggen wat zij nu wel of niet mogen verwachten? Er gaat super veel mis in de communicatie tussen overheid en burgers.

Staatssecretaris **De Bat**:

Ik herhaal het, want dat is zo. We gaan maandag met de drie overheden vastprikken op welke manier we de komende maanden werken aan zekerheid op scenario 3. Door

verschillende Kamerleden is regelmatig gevraagd naar de onderleggers die daarbij horen: hoe kom je dan ineens tot nieuwe aantallen, wat ligt eronder, is het een politieke keuze, is het een weging, wat zit er allemaal achter? Dat wil je met elkaar goed op tafel leggen, ook met de andere overheden. Vanzelfsprekend heeft zeker de gemeente aan ons gevraagd: hoezo moet dit nu, is dit de goede richting? Daar willen we op een goede manier met elkaar over kunnen spreken. We leggen vast hoe we dat doen, zodat we weten waar we heen werken. Op het moment dat we dan een besluit nemen, hebben we alles op tafel.

De heer **Mooiman** (PVV):

Ik hoor in de eerste termijn van de staatssecretaris dat er een grote verantwoordelijkheid wordt toegedicht aan de gemeente. Maar, en daar ging het zojuist ook al even over, de vraag naar deze hectares en naar deze projecten komt ergens vandaan. Die komt vanuit het Rijk. Het is niet iets waar de gemeente zelf mee gekomen is. Dicht de staatssecretaris niet te veel verantwoordelijkheid toe aan de gemeente? Schuift hij de verantwoordelijkheid niet te veel weg?

Staatssecretaris **De Bat**:

Dat heb ik op geen enkele manier willen doen. Ik heb net verwezen naar het besluit van juni 2025, waarop een aantal vervolgbeslissingen zijn gebaseerd. Dat is een gezamenlijk genomen besluit over een aantal hectares, dat in dat gebied zou kunnen landen, met de vraag: op welke manier ga je dat in welke ontwikkelrichting inpassen? Dat is een gezamenlijke verantwoordelijkheid, waarbij de rijksopgaven van rijksprojecten, met name op het gebied van elektriciteit, zeker een plek hebben gehad.

De heer **Mooiman** (PVV):

En toch, ik besef dat de gezamenlijkheid in het proces van groot belang is, maar ik hoor steeds terug dat veel van die verantwoordelijkheden naar mijn idee iets te veel worden toegedicht aan de medeoverheden, hoewel de vraag voor deze ontwikkelingen vanuit het Rijk komt. Het verzoek komt uiteindelijk vanuit het Rijk. Natuurlijk is het goed om die gesprekken aan te gaan, maar dit kabinet zal toch ook heus wel hebben nagedacht over een voorkeursvariant die het wil hanteren.

Staatssecretaris **De Bat**:

Ik ga wel een beetje vooruitlopen op antwoorden die nog komen.

De **voorzitter**:

Dat is prima.

Staatssecretaris **De Bat**:

De situatie is niet dat alleen het Rijk de vragende partij is. Er is ook een havenbedrijf dat ambities heeft, met twee aandeelhouders, gemeente en provincie. Rijksopgaven zijn heel belangrijk. Dat zijn energieprojecten, waar ik straks nog iets over zal zeggen. Die zijn heel duidelijk, want daar zitten hectares aan gekoppeld en wat er ongeveer voor nodig is. Dat totale pakket ligt op tafel. Daarom hebben we het nieuwe scenario op tafel getrokken. Er zitten ook elementen in, waaronder met name de circulaire economie, waarvan je kunt kijken of die hier moeten landen of niet en of je die op een andere manier kunt doen. Wil je die vraag goed kunnen beantwoorden, dan moet je er eerst goed met elkaar over spreken en het eens worden. Dan kan het Rijk een andere inschatting maken dan de provincie of de gemeente en dat willen we eerst goed met elkaar bespreken.

De **voorzitter**:

Afrondend, meneer Grinwis.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

Ik ga niet vragen aan de staatssecretaris om zijn voorgangers te recenseren. Maar hij gaat

wel heel snel voorbij aan het gigantische verschil van inzicht dat is ontstaan tussen zo'n BO, Bestuurlijk overleg leefomgeving, op 11 juni 2025, waar vervolgens de gemeente op zeer verstrekkende wijze op gaat acteren. Als je stuk voor stuk aan elk raadslid, de burgemeester, de wethouders en heel veel mensen die daarbij betrokken zijn, vraagt of zij dit met plezier deden, dan is het iedereen ongelofelijk zwaar gevallen. En nu blijkt er in een keer een ander scenario op tafel te kunnen liggen. Hoe heeft het kunnen gebeuren dat er bij het Rijk een optelsom van hectares is die aan de basis ligt van een bestuurlijk overleg in juni 2025, en vervolgens een jaar later, als je een beetje wappert, trilt en doorvraagt, toch niet?

Staatssecretaris **De Bat**:

Daarom willen we het niet lichtvaardig doen en scenario drie goed onderzoeken. Want als je dat al vindt en het ligt op tafel, komt dat omdat we denken dat daar ruimte zit. Je wilt dat goed met elkaar bespreken en de onderbouwingen die daarbij horen met de gemeente en de provincie delen en daar ook hardheid in krijgen. Dat is wat we doen.

De onderbouwing van de besluitvorming in juni vorig jaar is gebaseerd op analyses, bandbreedtes en inschattingen. Als dan iemand de vraag stelt of dat over twintig jaar gegarandeerd is ingevuld, wil je daar wel met enige zekerheid ja op kunnen zeggen. Ik had het gevoel dat dat niet kon. Daarom heb ik gezegd: laten we dat dan wel hardmaken. Want een scenario als dat waar volgens mij de heer Dijk naar verwees, te weten een aantal dorpen die eerder ook al verdwenen zijn, wil je ook niet. Daarom is er in december ook geen besluit genomen en heeft de provincie een aantal vervolgonderzoeken in gang gezet. Die vervolgonderzoeken zijn pas onlangs gepubliceerd. Er was al wat langer aarzeling bij de vraag: hoe hard is het? En: hoe kunnen we die hardheid beter krijgen? Toen deze vraag wat explicieter werd, heb ik gezegd dat we het dan ook gewoon op tafel moeten leggen en het open en eerlijk moeten delen. Dan kun je het er met elkaar over hebben.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

Ik vind het volkomen logisch dat de staatssecretaris de vraag heeft gesteld of we, als we over twintig jaar terugkijken, niet de verkeerde beslissingen hebben genomen. Staat er dan ook echt wat we hebben besloten of is een heel dorp, een hele gemeenschap, voor niks opgeheven? Ik vind dat dus volkomen terecht, maar ik kan me niet voorstellen dat een jaar geleden, op 11 juni 2025, deze vraag niet is gesteld. Er is sprake van een heel proces binnen verschillende overheden, maar ook binnen het Rijk, dat leidt tot documenten waarin een som aan hectares staat waar je koud van wordt, en dat uiteindelijk leidt tot dit soort verstrekkende processtappen en zelfs zulke besluiten in de gemeente Moerdijk.

Laat ik het zo formuleren: hoe gaan de voorbereidingen van dit soort trajecten anders georganiseerd worden bij de overheid? Gaat bijvoorbeeld eerst de vraag gesteld worden of er ooit wel een businesscase voor dit circulaire industriepark van zoveel honderden hectares komt? Of komt dat er nooit?

De **voorzitter**:

De staatssecretaris.

Staatssecretaris **De Bat**:

Dat zal voor een deel door collega Boekholt beantwoord worden, want dit zit ook in de vraag over regie en de Nota Ruimte en hoe je daarmee omgaat. Een van de wat meer ingewikkelde elementen in dit hele denken, zijn de bandbreedtes waarmee je werkt. Die bandbreedtes gelden voor alle gebieden. Uiteindelijk kun je daar keuzes in maken. Dat willen we de komende weken en maanden doen. En als we een andere keuze maken op basis van scenario drie, hoe verhoudt zich dit dan met de scenario's een en twee? Op welke manier kun je de hardheid geven dat het in alle gevallen de komende decennia richting inwoners zekerheid geeft? Dat willen we op tafel hebben. Daarom gaan we daar een goede procesafpraak over maken en zullen we daarover ook consequent communiceren.

De voorzitter:
Afrondend.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

Onder dat laatste wil ik een dikke streep zetten. We moeten koste wat kost voorkomen dat we straks zeggen: operatie geslaagd, maar patiënt overleden. Het dorp Moerdijk gered, maar ten langen leste worden alle andere dorpen die grenzen aan deze ontwikkeling — Langeweg, Zevenbergsche Hoek, Klundert, Zevenbergen — kind van de rekening. Ik zet dus graag een dikke streep onder de laatste opmerking van de staatssecretaris.

Mevrouw **Teunissen** (PvdD):

Het is goed dat de staatssecretaris reflecteert op wat er niet goed is gegaan. Ik mis daarin nog wel een reflectie op het feit dat in maart 2025 de betrokken ministeries concludeerden dat het opheffen van het dorp Moerdijk de beste optie is. Dat was nog ruim voordat het hele participatietraject was gestart. Hoe gaat de staatssecretaris voorkomen dat we in dezelfde situatie terechtkomen en dat vooral vanuit het Rijk weer wordt onderbouwd waarom scenario drie goed is, maar de bewoners weer niet worden meegenomen?

Staatssecretaris **De Bat**:

Dat was ook uw vraag. U verwees naar het Woo-verzoek dat daarover is gedaan en de publicaties over dat Woo-verzoek, gebaseerd op een notitie waarover geen kabinetsbesluit is geweest. Het kabinet heeft dat besluit nooit genomen.

Mevrouw **Teunissen** (PvdD):

Dat is toch iets te makkelijk, want als de ministeries dat opschrijven, is er wel degelijk een grote kans dat dat een sturende werking op het proces heeft. De staatssecretaris zegt: bij het bestuurlijk overleg gaat het vooral over hoe we het proces verder gaan inrichten. Daarin mis ik nog wat heel specifiek de inzet van het kabinet op het participatietraject is. Kan de staatssecretaris dat verduidelijken? Waar denkt het ministerie aan?

Staatssecretaris **De Bat**:

Ook dat willen we maandag goed met elkaar afspreken. Op welke manier en waar zijn we de komende tijd en met wie spreken we? Ik ben het er helemaal mee eens dat we daar goed over moeten communiceren, waar de heer Grinwis ook naar vroeg. Neem de mensen daarin goed mee. Ik denk dat ik in de afgelopen weken heb laten zien dat ik te allen tijde bereid ben overal het gesprek aan te gaan. Ik ben er regelmatig geweest en ik heb met iedereen willen spreken. Dat zal ook de manier zijn waarop we in de komende weken en maanden met elkaar verder moeten.

De voorzitter:
Afrondend.

Mevrouw **Teunissen** (PvdD):

Dan toch nog even. Gesprekken aangaan is goed, maar dat is niet voldoende. Dat hebben we juist gezien wat betreft maart 2025. Het gaat erom dat de bewoners van Moerdijk een fundamentele plek krijgen in de besluitvorming. Ik hoor nog niet van de staatssecretaris op welke manier het kabinet dat nu voor zich ziet, na de fout die zij hebben gemaakt om dat niet te doen en over de hoofden van de mensen al te zeggen wat het kabinet de beste optie vond. Hoe gaan we dat nou voorkomen? Hoe wordt aan de stem van de bewoners echt een fundamentele plek gegeven in het hele participatietraject?

Staatssecretaris **De Bat**:

Wat er in het verleden is gedaan, is geen besluit nemen. U verwijst naar maart 2025. Er worden allerlei adviezen opgesteld. Het kabinet weegt al die adviezen. Op basis van wat we aangereikt krijgen, moet je op een gegeven moment een stap zetten. Zo zetten we nu de

stap dat we scenario drie eerst echt goed willen bekijken voordat een definitief besluit wordt genomen. Dat is hoe wij erin staan. We gaan goeie afspraken maken met de provincie en de gemeente over hoe we dat vorm kunnen geven. Daar zijn al allerlei structuren voor. De dorpstafels bestaan. Er zijn overleggen met de mensen in het buitengebied. Al die zaken gebeuren. Uiteindelijk zul je als gezamenlijke overheden tot een besluit moeten komen. Omdat je dat met al die overheden doet, denk ik dat je heel goed borgt dat je niet onzorgvuldig te werk gaat.

De heer Van Duijvenvoorde (FVD):

Ik vind dit toch lastig, want ik houd niet van het gebruik van verdrietige verhalen in een gesprek. Ik zie ook echt dat de staatssecretaris met wat er mogelijk is het beste probeert te doen, ook met scenario drie, als dat natuurlijk zou lukken. Ik vraag me wel het volgende af. Ik heb een aantal Moerdijkers gesproken die al maanden slecht slapen. Er is nog steeds de onzekerheid. De vergaderingen gaan erover, er wordt over nagedacht, misschien gaat er een onderzoek komen en dan zijn er de uitkomsten van het onderzoek. Is de staatssecretaris zich bewust van de schade die dat kan toebrengen aan de bewoners? En wat kunnen de bewoners in de tussentijd doen, terwijl ze misschien nog maanden moeten wachten voordat er iets duidelijk wordt?

Staatssecretaris De Bat:

Dat is het allermoeilijkste van dit proces. Het liefst zou je heel snel zeggen: dit wordt het. Dat zou echter ook weer onzorgvuldig zijn. Ik spreek inwoners met beide vragen. Sommige zeggen: geef me zo snel mogelijk duidelijkheid, want dan weet ik waar ik aan toe ben. Er zijn net zoveel inwoners die zeggen: alsjeblieft, doe het wel zorgvuldig en goed, want als het te snel is en als het besluit straks weer teruggedraaid moet worden, dan komen we er ook niet uit. We kunnen in de komende weken en maanden heel goed communiceren waar we staan en dat proces met hen delen. Op die manier kunnen we de mensen meenemen in waar we staan. Gaandeweg kunnen we dan aangeven wanneer het besluit ongeveer gaat vallen. Als ik nu alweer "het is dan en dan" zou zeggen, is dat het nieuwe moment waar iedereen naar toeleeft. Daarom ben ik daar zo voorzichtig mee.

De heer Van Duijvenvoorde (FVD):

Ik snap dat de staatssecretaris daar voorzichtig mee is. Dat betreft natuurlijk het beleidstempo en het verlangen van de burgers van Moerdijk. Toch vraag ik me af wat al die mensen met al die zorgen, die echt emotionele, psychische problemen oplopen, in de tussentijd kunnen doen. Kunnen we voor hen iets voor optuigen of kunnen zij ergens terecht in plaats van dat ze alleen maar beleidsdocumenten kunnen afwachten, die misschien iedere maand komen? Kunnen we daar iets mee gaan doen?

Staatssecretaris De Bat:

Dat is een van de zaken waar we het maandag over zullen hebben. Wat is er nodig? Wat moet er gebeuren? Op welke manier kunnen we daar vorm aan geven?

De heer Klos (D66):

Ik geloof dat de staatssecretaris vraagt: waar komt dat nieuwe inzicht nou vandaan? Dat is dat er eigenlijk geen concrete projecten zitten bij de ambities die de Rijksoverheid en het havenbedrijf hebben. Ik begrijp dat de staatssecretaris daar voorzichtig mee is. Tegelijkertijd weet de staatssecretaris als energie-expert dat het ook leidt tot een industriële vraag als je aan aanlanding van wind op zee doet en als er een hoogspanningsstation komt. Misschien leidt dat tot een extra vraag naar energie-infrastructuur. Hoe kijkt hij naar de angst die Moerdijkers hebben dat het een voor het ander een magneet is?

Staatssecretaris De Bat:

Dat is precies de reden waarom we dit gesprek goed moeten voeren, ook met de regio. Het is namelijk niet alleen geen concrete vraag over wat er in de ambities zit, maar het is ook zo

dat die ambities met bandbreedtes gepaard gaan. Als je aan de onderkant of de bovenkant zit van de bandbreedte van wat je beleidsmatig plant, heb je al een groot verschil in hectares. Dan heb je er ook nog eens een keer mee te maken dat die bandbreedtes op alle gebieden in Nederland geprojecteerd zijn. Je kunt daar uiteindelijk heel bewust in kiezen. Dat vind ik een argument om een heel zorgvuldige afweging te maken als het gaat om een dorp opheffen ten opzichte van bandbreedtes en ambities. Dat moet je gewoon heel zorgvuldig doen. Daar hebben we echt even tijd voor nodig.

De heer Klos (D66):

Dat ben ik met de staatssecretaris eens, maar dat leidt er natuurlijk wel toe dat mensen uit Moerdijk heel goed begrijpen en weten dat er duidelijkheid over hun plek nodig is. Dat vragen zij ook van de Rijksoverheid. Zij begrijpen heel goed dat het juist op hun plek, waar die modaliteit plaatsvindt en waar juist al heel veel infrastructuur is, tot meer vraag gaat leiden. Is het nou echt zo dat die energie-infrastructuur zomaar elders in het land gerealiseerd kan worden? Of kan dat eigenlijk alleen op die plek?

Staatssecretaris De Bat:

De energie-infrastructuur is vrij helder. We weten ongeveer ... Nee, niet ongeveer; we weten gewoon welke hectares er straks voor nodig zijn in dat gebied. Dat is zeker. Dat zijn projecten die we gewoon kennen. Het gaat juist om al die andere projecten, die vervolgp projecten. Daar kun je gewoon inschattingen op maken. Het werkt ook de andere kant op. Stel dat je 'm wel positief zou inschatten en dat je die verwachtingen wel zou projecteren. Stel dat je over vijftien jaar zou zeggen "we hebben het te hoog ingeschat" of "er zijn zo veel veranderingen met betrekking tot het hele industriegebied, dat er intern heel veel kan." Dat moet je ook wegen, en dat gaan we doen.

De voorzitter:

Afrondend.

De heer Klos (D66):

Afrondend. Laat ik inzoomen. Een van die opgaven is natuurlijk waterstof. Het is heel moeilijk om de businesscase daarvan rond te krijgen. Als er straks één plek in Nederland is waar die misschien wel rond te krijgen is, is dat hier, vanwege de aanlanding van wind op zee en de manier waarop je dat als opslag in het systeem kan gebruiken. Hoe gaan we nou aan de verwachting voorbij dat het niet juist precies daar moet plaatsvinden? Hoe kijkt de staatssecretaris daarnaar? Kan je dat niet zomaar ergens anders realiseren?

Staatssecretaris De Bat:

Twee dingen. Een. Tegelijk met dit proces komen we, als het goed is, na de zomer een nieuw programma, het NPE, het nationaal programma energiehoofdstructuur, waarin we helder kunnen berichten over hoeveel waterstof we denken dat er nodig is voor de economie van de toekomst en hoe je dat ergens zou kunnen programmeren. Twee. Uiteindelijk heb je er toch een keuze in, omdat we niet alleen hier aanlanden, maar ook op heel veel andere plekken aanlanden. Heel veel van de stroom gaat hier de provincie in, omdat in Brabant zelf ook nog een heleboel netcongestievraagstukken spelen en er ook rondom de Brainport veel elektriciteit nodig is. Je kunt hier dus echt in kiezen. Dat willen we alleen maar goed en zorgvuldig doen, in overleg met de regio en de gemeente.

De voorzitter:

Ik wijs de leden erop dat de staatssecretaris een hele inhoudelijke beantwoording heeft voorbereid. Dat zeg ik voordat we alles al uitdebatteren. Eerst mevrouw Müller. Ik stel voor dat de staatssecretaris daarna een aantal meters maakt met zijn beantwoording.

Mevrouw Müller (VVD):

Ik sluit een beetje aan bij de vragen van de heer Klos. Ik ben er een beetje bang voor — de

gemeente is daar ook bang voor — dat we nu concreet gaan bekijken welke projecten er al ingevuld zijn. Die gaan we vervolgens in de tijd één voor één beoordelen. Dan krijg je te maken met dat incrementele pad. Daardoor gaan alle dorpskernen daar last van krijgen. Dit doen we in plaats van dat we nu integraal een afweging maken over een duidelijk beeld. Hoe kijkt de staatssecretaris daarnaar?

Staatssecretaris De Bat:

Dat is dé terechte vraag. Dat is ook de reden waarom er nog geen besluit is, zo van: doe dan maar scenario drie, want dat is beter. Dat is ook de reden waarom we nu al die dingen op een rij willen zetten. Wat is hard en wat is niet hard? Als we het dan hebben over wat een ambitie is of wat er in bandbreedtes zit, moeten we dat weer wegen ten opzichte van hetgeen op andere plekken in Nederland ook kan. Daar moet je dan het goede gesprek met elkaar over voeren, uitgaande van het feit dat je decennia niet terug kunt komen met een nieuwe vraag. Dat moet ook het uitgangspunt zijn als je voor dit scenario kiest.

De voorzitter:

De staatssecretaris vangt aan met zijn beantwoording.

Staatssecretaris De Bat:

Voorzitter, het voordeel is dat ik heel veel al heb beantwoord.

De voorzitter:

Dat is waar, dat is waar.

Staatssecretaris De Bat:

Ik ga dus toch wat sneller door een aantal dingen heen. Ik denk dat ik de vragen over het waarom en hoe dit scenario op tafel is gekomen, eigenlijk allemaal wel heb beantwoord.

Een aantal partijen vroeg wat er dan allemaal nog meegenomen moet worden. Als we straks een keuze maken, zul je nog meer onderzoeken moeten doen naar de impact op leefbaarheid, milieuaspecten en de kosten. Dat hoort allemaal bij dat totale pakket.

Dan wil ik nog iets inzoomen op wat het alternatieve scenario is. Nogmaals, ook daar is in de interrupties best veel over gevraagd. De heer Flach zei: voorspellen is moeilijk. Dat klopt. Dat is precies de reden waarom we de komende maanden proberen meer hardheid te krijgen op een aantal van de getallen. Een vraag was: om welke hectares gaat het? Mevrouw Müller vroeg: welke ontwikkelingen passen er wel en niet in? Anderen vroegen ook of ik überhaupt al een getal heb. Weten we over hoeveel hectare het gaat? Op dit moment is de bandbreedte voor de industrie tussen de 110 en de 240 hectare. In hetzelfde proces willen we die getallen nog verder harden. We willen zorgen dat we zekerheid kunnen geven over hetgeen we op dat moment op tafel leggen. Dat is de bedoeling.

De heer Flach vroeg ook nog of het klopt dat de zuidoostelijke richting ingewikkeld is als je het uitgangspunt hanteert dat je echt een havenontwikkeling wil faciliteren. Daarover heb ik net al gezegd dat je op het eind altijd een keuze hebt in wat je doet, als je zeker weet dat hetgeen binnen de bandbreedtes noodzakelijk is, ook daadwerkelijk gerealiseerd kan worden.

De heer Jumelet vroeg: zijn er nog geen vergunningen afgegeven? Nee. Het enige dat nu speelt is het voorkeursalternatief van TenneT voor een 380kV-station. Dat wordt besproken. Daar is aanstaande week ook een informatieavond over. Ook dat project heeft pas een eindbesluit in 2029. TenneT zal wel gaan werken met een voorkeur.

De heer Flach vroeg nog naar de locatie. Uit nader onderzoek is gebleken dat de locatie Krukweg past in de ontwikkeling Zuidoost, alsook het beste scoort. Het is sowieso een

ingewikkeld gebied voor het inpassen van welke infrastructuur dan ook, omdat je zit met snelwegen en andere 380kV-verbindingen, die er al zijn. In alle gevallen zal het inpassen van infrastructuur hoe dan ook ingewikkeld zijn.

Dan ga ik naar het vervolgproces. Ook daarover zijn wat vragen gesteld. We stemmen de tijdslijnen voor de komende maanden goed af met de provincie en gemeente. We willen en zullen daar samen in optrekken. We zullen dan ook met de mensen in gesprek blijven. Ook dat heb ik gezegd.

Er was een hele concrete vraag over de leefbaarheid van het dorp. Dat is natuurlijk een ingewikkeld gesprek. Als je in het dorp zelf loopt, hebben mensen hele concrete vragen over wat ze willen, zoals een supermarkt op een andere plek en investeren in woningbouw, zodat er wellicht ook weer kinderen voor de school in het dorp komen wonen. Dat zijn hele concrete vragen en richtingen, waarover we het echt moeten hebben en die onderdeel moeten zijn van de afspraken die we vanaf maandag gaan invullen. Als je scenario drie kiest, dan moeten die gewoon heel helder ingevuld worden, zodat mensen weten waar ze aan toe zijn. Dat geldt natuurlijk ook voor de leefbaarheid in de andere dorpen. Dat kun je alleen maar in één verband zien. Hierin zijn alle dorpen voor ons ook echt gelijk.

Mevrouw Zalinyan vroeg welke zekerheid we kunnen geven tot 2035. We willen de komende tijd alle scenario's goed in beeld brengen. Op het moment dat we die in beeld hebben, willen we de impact van de scenario's bespreken en uiteindelijk naar een nieuw weegmoment toewerken, waarop voor decennia aan zekerheid moet worden gegeven. Daarbij hoort niet alleen een vervolgproces voor de komende weken en maanden, maar ook voor de komende jaren. Je bent er met drie overheden gezamenlijk mee begonnen. Dan zul je ook op een verantwoorde manier met elkaar verder moeten.

Mevrouw **Zalinyan** (PRO):

De staatssecretaris heeft enigszins al iets verteld over het derde scenario, maar het is me toch niet zo goed duidelijk waarom er opeens een derde scenario gekomen is, vooral ook omdat de gemeente al een besluit voor een voorkeursscenario genomen had. Hoe kijkt de staatssecretaris naar dat besluit en hoe weegt hij dat besluit?

Staatssecretaris **De Bat**:

Misschien was het de makkelijkste weg geweest om te denken: er is al een besluit genomen; laat maar gaan. Maar je wil de vraag die ik net al op tafel legde, serieus kunnen beantwoorden, namelijk: kun je garanderen dat er over twintig jaar niet een gebied is leeggemaakt en er geen ontwikkelingen zijn? Dat heeft dan weer te maken met het kunnen invullen van de bandbreedte waarbinnen ontwikkelingen mogelijk zijn. Daar moet wel enige hardheid onder zitten. Dat willen we nu beter onderbouwen ten opzichte van scenario drie. Je onderbouwt een lager aantal hectares of, als je dat niet kunt, je onderbouwt een groter aantal hectares en dan heb je een andere uitkomst. Ik vind dat de vraag niet alleen moet zijn: kun je hardheid geven ten opzichte van de toekomst van het dorp? Je moet ook hardheid kunnen geven als het gaat om: wat ga je inpassen ten aanzien van de circulaire economie en het verduurzamen van de industrie? Als je dat niet kan, dan laat je ook een onzekerheid op tafel liggen.

Mevrouw **Zalinyan** (PRO):

Liggen die scenario's voor Oost of Zuidoost nog steeds op tafel? Kan het zo zijn dat er bijvoorbeeld nog één, twee of drie jaar onderzoek wordt gedaan en dat men dan alsnog uitkomt op hetzelfde besluit dat de gemeente al heeft genomen?

Staatssecretaris **De Bat**:

We gaan maandag procesafspraken maken met de drie medeoverheden over hoe we de komende tijd aan de slag gaan en over hoe we een derde scenario kunnen opwerken, zodat

we het echt kunnen wegen. Dat is onze taak en onze opdracht. Als we dat gedaan hebben, kunnen we pas zeggen welk scenario het wordt. Als wij kunnen onderbouwen dat een lager aantal hectares nodig is, dan is dat het uitgangspunt.

De voorzitter:
Afrondend.

Mevrouw **Zalinyan** (PRO):

En hoe gaat de staatssecretaris ervoor zorgen dat de Rijksoverheid nu wel haar woord houdt? Dit project hangt al vanaf 2021 boven de markt. Wat gaat de staatssecretaris anders doen dan voorheen, dan in de afgelopen vijf jaar, om het nu wél goed te doen?

Staatssecretaris **De Bat:**

We doen onze uiterste, uiterste best om in de procesafspraken te borgen dat we zorgvuldige en onderbouwde besluiten nemen, met alle argumentatie die er is en in goed gesprek met de hele omgeving.

De heer **Van Duijvenvoorde** (FVD):

Ik zou het liefst een deadline vragen, maar ik zit lang genoeg in de Kamer om te weten dat deadlines zelden gehaald worden. Maar kan er vanaf maandag dan wel een heel concreet stappenplan komen voor de bewoners van Moerdijk, dat niet gekoppeld is aan data maar waardoor ze wel kunnen zien welke stappen het kabinet neemt op basis van alle onderzoeken?

Staatssecretaris **De Bat:**

We gaan maandag sowieso afspreken op welke manier we met de medeoverheden waarheen gaan wandelen. Als er dan ook nog een stappenplan ontwikkeld moet worden om dat helder te maken, dan zullen we dat ook doen. Die twee dingen gaan we dus echt uit elkaar trekken. Ik begreep zelfs dat er al een motie over in de maak is, dus die wacht ik ook nog even af.

De heer **Mooiman** (PVV):

Om het toch even scherp te krijgen. In zijn beantwoording gaf de staatssecretaris zojuist aan dat op het moment dat het met zo min mogelijk hectare te doen valt, dat wel het uitgangspunt is. Is het dan dus ook een toezegging vanuit de staatssecretaris aan de Kamer dat op het moment dat die gesprekken zijn geweest en er tot de conclusie wordt gekomen dat het kan met bijvoorbeeld het mindere scenario, waarin het dorp wel kan blijven bestaan, dus in ieder geval met een zo klein mogelijk aantal hectares, dat ook zijn inzet is?

Staatssecretaris **De Bat:**

Het gaat in stappen. De eerste vraag van de medeoverheden zal dus zijn: u kwam vorig jaar juni met hectares en ambities in een nota; daarop is de besluitvorming gebaseerd. Toen was dat het uitgangspunt. Stel dat dat kan, dan komt het kabinet nu met een kleiner aantal hectares. Dan zullen de medeoverheden vragen: hoe zeker is dat dan? Want ja, die hardheid willen ze hebben. Als zij het met ons eens zijn dat dat hard is en de rest niet, dan kan het niet anders dan dat je daarop verder gaat werken, maar dat moet je dan weer wegen in relatie tot allerlei andere factoren die er ook bij komen en waar medeoverheden ook hun stem in hebben. Ook dat moet je dus weer zorgvuldig doen en op dat moment met elkaar vastpakken.

De heer **Mooiman** (PVV):

Ik begrijp natuurlijk dat de staatssecretaris doelt op de andere belangen die ermee gediend zijn, op de andere opgaven die natuurlijk ook meespelen en op dat partners er ook wat over te zeggen hebben. Begrijp ik dus ook goed dat op het moment dat er een variant is die

simpelweg het minst aantal hectare beslaat, die in ieder geval voor dit kabinet het uitgangspunt zal zijn?

Staatssecretaris De Bat:

Dat gaan we wegen als we de harde onderbouwing kunnen leveren. Want anders ga ik nu weer iets zeggen wat dan later ... Ik hou het echt bij wegen als we het hard hebben gemaakt.

De heer Jumelet (CDA):

Ik ben vooral nog even benieuwd naar hoe de staatssecretaris kijkt naar de opgave die er daadwerkelijk ligt. Hij had het zelf net volgens mij over een bandbreedte van 110 tot 240 hectares, als ik het goed heb begrepen. Tegelijkertijd lees ik in de schriftelijke beantwoording van eerder: "De geïdentificeerde ruimtevrage voor Moerdijk bestaat uit concrete en minder concrete plannen." De bandbreedte gaat dan over die concrete plannen, stel ik maar vast. Ik vind het echter wel een groot verschil als het gaat om de bandbreedte. 110-240: dat is nogal een hele opgave die gerealiseerd moet worden, maar die zou dus ook veel kleiner kunnen worden. Ik vraag nog even nadrukkelijk om toelichting daarop.

Staatssecretaris De Bat:

Ik houd een kleine slag om de arm, want ieder getal krijgt zijn eigen betekenis. We weten een aantal dingen zeker. Dat gaat om het 380 kV-station, dat gaat om een aanlanding van wind op zee en dat gaat om een compressorstation voor de Delta Rhine Corridor, dat ook nog op een andere plek zou kunnen. Je hebt dus al een aantal van die varianten daarin. Daar kun je hectares aan koppelen. We hebben afgesproken dat we het daar maandag ook met de medeoverheden over hebben: vinden zij dat ook en zijn dat voor hen ook de harde hectares? Dat is namelijk wel een belangrijk uitgangspunt om vervolgens scenario drie te kunnen onderzoeken. Dat moeten we dus allemaal nog uitpuzzelen. Daarom blijven we nu weg bij het noemen van een heel hard en concreet getal, omdat dat dan weer direct zijn eigen leven gaat leiden. Maar we zullen wel gaandeweg ... Iedere stap geeft ons meer concreetheid en iedere stap zullen we dus ook op een goede manier communiceren.

De heer Jumelet (CDA):

Een vervolgvraag. Dan gaan we dus even van het meest positieve uit, dus van 450 hectare naar 110, als ze die ruimte dan nodig hebben. Dat is immers, zoals u zegt, aan de onderkant van de bandbreedte. Maar ik begrijp het toch goed dat dat nodig is? Net was ook de discussie of de ambitie die we met elkaar hebben uiteindelijk ook vooropstaat als het gaat om het realiseren van die energietransitie en om het bedrijven ook mogelijk maken om te verduurzamen enzovoort. Dat moet uiteindelijk het uitgangspunt zijn.

Staatssecretaris De Bat:

Uiteindelijk hebben we de energieprojecten voor nu, omdat we weten dat we met aanlanding van wind op zee zitten, met netcongestie en met een vraag waar elektroden naartoe gebracht moeten worden. Dat kunnen we met elkaar hard maken. De ambitie als het gaat om circulaire economie, maar ook als het gaat om de verduurzaming van de industrie en wat die betekent voor herstructurering en meer of minder hectares, is veel meer fluïde. Daar kunnen we dus nu nog geen hard getal aan koppelen. Tenzij je daar gewoon bewust voor kiest; dat kan ook. Je kunt ook zeggen "wat ons betreft wordt de bovenkant van de bandbreedte gewoon het uitgangspunt", maar dat moet je dan weer wegen ten opzichte van de vraag of je daarvoor dan een dorp wil opheffen, met het risico dat je over twintig jaar misschien moet zeggen "het was bovenkant bandbreedte, en het is onderkant bandbreedte geworden". Precies dit hele spel ... Nee, het is geen spel. Precies dit hele denken puzzelde ons. Daarom hebben we gezegd: laten we dan proberen scenario drie goed scherp te krijgen en daar met elkaar een besluit over te nemen.

De voorzitter:

Ik geef het woord aan meneer Van Duijvenvoorde. Ik denk dat de staatssecretaris daarna weer even voortgaat met zijn beantwoording.

De heer Van Duijvenvoorde (FVD):

Ik zat er nog even over na te denken. Ik vind het eigenlijk toch een beetje verbazingwekkend dat we vandaag dit debat voeren en dat maandag het overleg is. Bij een groot deel van de beantwoording van onze vragen wordt nu naar maandag verwezen, waardoor dit eigenlijk een beetje een debat zonder tanden is. Iedere keer hebben we het namelijk over maandag. Voordat we een volgend debat hebben, zijn we na het reces. Hadden we dat niet anders moeten oplossen? Nu lopen wij steeds tegen een muur aan.

Staatssecretaris De Bat:

Ik ga niet over uw agenda.

De voorzitter:

Touché.

De heer Van Duijvenvoorde (FVD):

Touché. Maar mijn punt blijft staan. Het blijft wel een debat zonder tanden.

De voorzitter:

U heeft het gezegd.

Staatssecretaris De Bat:

Tot op heden vind ik dat meevallen en probeer ik op best veel vragen antwoord te geven. Ik ga zo naar mijn laatste stukje toe.

Mevrouw Müller wees nog op de signalen van angst die er in de regio zijn. Hoelang houdt je de onzekerheid overeind? Ik heb er denk ik al genoeg over gezegd. We moeten nu proberen in dat proces stap voor stap de mensen goed mee te nemen en ervoor zorgen dat ze vertrouwen krijgen in wat we doen, waarbij ik ook heel goed snap dat dat vertrouwen er niet van vandaag op morgen is en dat we daar ook heel hard aan moeten werken.

De voorzitter:

Bent u daarmee aan het einde van uw beantwoording?

Staatssecretaris De Bat:

Ik denk dat er nog een paar kleine dingen zijn.

De voorzitter:

Als we die even afronden, dan geef ik daarna nog even de ruimte voor het debat.

Staatssecretaris De Bat:

Onder anderen de heer Grinwis vroeg: hoe zit het met de geldkwestie en waar moeten middelen voor worden vrijgemaakt? Voor alle scenario's geldt dat je middelen nodig hebt. Zo simpel is het gewoon. Ook in scenario drie zul je dus voor ontwikkelingen en investeringen middelen nodig hebben. Voor grotere scenario's is dat ook het geval. Ook daar geldt dan weer voor: wil je die scenario's financieel goed kunnen onderbouwen, dan heb je diezelfde hardheid nodig. Dat is dan dus het totaal dat je altijd nodig zult hebben. Het is altijd een kwantitatieve of kwalitatieve onderbouwing van hectares, gekoppeld ook aan een financiële vraag die je zult moeten beantwoorden.

Voorzitter. Dan denk ik dat ik de meeste vragen heb beantwoord. Er waren nog wel vragen over de Moerdijkregeling. Ook die is onderwerp van gesprek maandag, maar in de basis is

het verstandig om die in ieder geval nog even door te zetten. Dat "even" proberen we maandag te bespreken. Daar staan we ook gezamenlijk voor aan de lat. Het is geen goed idee dat ik nu zeg dat we het nog x termijnen doen, als de andere medeoverheden daar anders in staan. We financieren die regeling gezamenlijk. Dat is de reden dat we dat maandag willen vastprikken.

Voorzitter. Dan waren er nog vragen over onderzoeken zoals de integrale effectanalyse en de MER. Daar heb ik al iets over gezegd. Dat sloeg met name op de locatie voor het KV-station van TenneT.

Voorzitter. Dan denk ik dat ik gaandeweg door alle interrupties de vragen heb beantwoord.

De **voorzitter**:

Dat gaan we horen van de leden. Ik zie dat er vragen zijn van de heer Grinwis, de heer Vermeer, de heer Mooiman en mevrouw Teunissen.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

Collega Van Duijvenvoorde onderstreepte wel mijn procesvoorstel, maar dat terzijde. Kort wat over de Moerdijkregeling. Daar ga ik zo een uitspraak aan de Kamer over voorleggen, omdat ik het alleszins redelijk vind dat die in ieder geval wordt verlengd zolang dit besluitvormingsproces duurt. Ik hoop dat de staatssecretaris dat ook gaat vinden. Mijn vraag nu sluit aan op wat collega Jumelet zei. Die had het over de bandbreedte van hectares en de onderkant van de bandbreedte. Dat vind ik een beetje gevaarlijk.

De **voorzitter**:

Uw vraag?

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

Ik heb teruggekeken naar wat er voorlag bij het Bestuurlijk Overleg Leefomgeving. Die 450/700 hectare die er toen uit is gekomen, lag al een beetje aan de onderkant van alle claims die er potentieel lagen.

De **voorzitter**:

Uw vraag?

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

Hoe verantwoord gaat de staatssecretaris dit proces nou daadwerkelijk verder brengen?

Staatssecretaris **De Bat**:

Op het eerste punt ben ik het met de heer Grinwis eens. Zolang het proces loopt, zou je de regeling eigenlijk moeten verlengen. Maar nogmaals, dat gaan we zeker ook op die manier bespreken.

Twee. De bandbreedtes gelden voor alle verschillende onderwerpen. Je hebt een bandbreedte in het kader van circulaire economie. Je hebt een bandbreedte in gedachte voor de verduurzaming van de industrie. Je moet naar al die bandbreedtes bij elkaar kijken. Uw vraag hoe hard dit is en hoe zeker je dit kunt onderbouwen, is ook de vraag van de gemeente geweest. Daarom hebben we nu gezegd: we gaan niet nu al kiezen voor een scenario, maar we gaan voor scenario drie, waar dit een belangrijke rol in speelt, uitleggen en onderbouwen hoe je op basis van die gegevens tot wellicht een minder aantal hectares kunt komen, zodanig dat zij dat ook geloven en daar ook vertrouwen in hebben. We hebben de gemeente daarin namelijk cruciaal hard nodig om tot besluitvorming te komen.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

Ik sta aanstaande maandag sowieso niet graag in de schoenen van de staatssecretaris,

want hij moet de gemeente onder ogen komen. Ik denk dat het Rijk aanstaande maandag wel wat heeft uit te leggen aan de gemeente, maar dat heb ik volgens mij al duidelijk gemaakt. Ten slotte vraag ik de staatssecretaris om zich er echt voor in te spannen dat er uiteindelijk een reële uitkomst uit deze som komt. We hebben in het verleden al heel vaak gezien dat als TenneT een bepaald onderstation, hoofdstation of wat voor station dan ook moest bouwen, daar uiteindelijk vaker meer hectares mee gemoeid waren dan minder. Het lijkt me dus echt heel gevaarlijk om ons rijk te rekenen richting de onderkant van een bandbreedte. Dat lijkt me op langere termijn ook heel slecht nieuws voor Moerdijk. Ik onderstreep dus de noodzaak van een reële som, met uiteindelijk een warm hart.

Staatssecretaris **De Bat**:

De bandbreedtes heb ik niet genoemd in relatie tot de energieprojecten, want op dat punt weten we straks al heel veel over wat er aan hectares komt. En maandag is gelukkig niet de eerste keer dat we met het gemeentebestuur en het provinciebestuur spreken. Dat hebben we de afgelopen tijd vaak gedaan. In die zin zijn we dus al zover dat we gewoon koffie kunnen drinken en dat er niks meer over de tafel vliegt. Dat gaat dus goed.

De heer **Vermeer** (BBB):

Ik heb ook dingen langs zien komen zoals 700 hectare natuurcompensatie en zo. Daar wordt hier nog niet eens over gepraat, maar dat terzijde. Volgens mij zei de staatssecretaris een aantal minuten geleden dat er na 11 juni 2025 nog diverse onderzoeken zijn geweest, maar ik kan niet helemaal plaatsnemen over welke onderzoeken dat zou gaan. Of ik heb het niet goed gehoord.

Staatssecretaris **De Bat**:

Ik verwees naar de provincie Brabant, die ook geen besluit heeft genomen in december en die een aantal onderzoeken heeft gedaan die ook onder de Provinciale Staten zijn verstrekt.

De heer **Vermeer** (BBB):

Oké, dan zal ik die daar even ophalen. Ik had in mijn debatbijdrage ook vragen gesteld, maar die had ik aan de minister gesteld. Ik weet niet wat nu in wiens mapje zit, zoals dat hier werkt.

De **voorzitter**:

Als u ze aan de minister had gesteld, denk ik dat die vragen beantwoord zullen worden door de minister.

De heer **Vermeer** (BBB):

Ja, maar toen hoorde ik dat de staatssecretaris het weer over oppervlakte en scenario's ging hebben. Mijn vragen waren welke projecten er liggen, wat de status daarvan is, over hoeveel oppervlakte dat gaat et cetera. Ik wil dus toch even verifiëren of de staatssecretaris hierop had moeten antwoorden en of ik dat nog niet goed gehoord heb. Of komt dit straks nog?

Staatssecretaris **De Bat**:

Ik heb daarop geantwoord. De elektriciteitsprojecten heb ik zelfs genoemd, een voor een. Wat de andere zaken betreft ... Circulaire economie is nu nog een ambitie en een begrip, met een vermoeden over wat er komt. Bij verduurzaming van industrie gaat het om datgene wat de industrie denkt nodig te gaan hebben om te verduurzamen. Die twee zaken zijn nog niet met concrete projecten vormgegeven.

De heer **Vermeer** (BBB):

Oké. Dus de interpretatie is duidelijk: de energieprojecten, die oppervlaktes, zijn helder en concreet, en de rest is allemaal nog omdat iemand vindt dat het een keer ergens moet gebeuren.

Staatssecretaris **De Bat**:

Het is wel meer dan dat iemand dat vindt. Er is ook echt serieus naar gekeken, maar concreter dan dat is het niet.

De heer **Mooiman** (PVV):

De staatssecretaris is aan het eind van zijn beantwoording. Wat mij in dit debat maar zeker ook in de beantwoording bevreemdt, is dat het kabinet doet alsof dit een soort natuurverschijnsel is en alsof dit het kabinet is overkomen, terwijl het in werkelijkheid natuurlijk gewoon een vraag is geweest, met name vanuit het kabinet. Ik vind dit vreemd. Ik wil van het kabinet weten wat het kabinet nou zelf wil. Wat wil de staatssecretaris nou zelf, heel helder?

Staatssecretaris **De Bat**:

Dat eerste herken ik niet, want ik ben volgens mij vrij helder geweest over het feit dat juist het kabinet zowel vorig jaar juni als in de afgelopen maanden heeft gezocht naar samenwerking met de regio en de provincie over hoe je verder komt. Zowel de 700 hectare van toen als datgene wat we nu willen onderzoeken is dus iets wat wij op tafel leggen en we zoeken de samenwerking op om verder te komen met die onderwerpen. Ik herken dat beeld dus niet. We doen dat samen.

Twee. Het is in die zin geen natuurverschijnsel, want het zijn keuzes die je maakt. Die kun je op tafel leggen of niet. Ik heb net geschetst dat ik heel graag ook antwoord wil kunnen geven op moeilijke vragen over de toekomst van het dorp en wat dat betekent als zaken eventueel niet aan de orde zouden zijn. Daar hebben we de hardheid voor nodig. Dat kunnen we alleen doen door met elkaar het proces over een derde scenario goed uit te lijnen en ervoor te zorgen dat al die zaken stuk voor stuk duidelijk worden, waardoor zowel de provincie en de gemeente als het Rijk er vertrouwen in hebben dat een scenario wel of niet kan. Dan gaan we wegen wat het besluit wordt.

De heer **Mooiman** (PVV):

Wat ik hier toch moeilijk aan vind, is dat het kabinet niet alleen geen verantwoordelijkheid lijkt te nemen voor het proces dat tot dusver is doorlopen maar ook niet voor het proces dat nog gaat volgen. Het is namelijk toch gewoon zo dat dit kabinet dan wel het vorige kabinet met iets wil komen of met een vraag is gekomen — het komt niet vanuit de gemeente en het komt niet vanuit de provincie — en dat het kabinet iets beoogt en iets wil? Kan het kabinet er dan ook duidelijk over zijn wat zijn inzet zal zijn?

Staatssecretaris **De Bat**:

Het lijkt me juist heel goed dat een kabinet iets wil en beoogt. Dat is, denk ik, ook heel belangrijk. Wij willen ook dat als je ergens in een gebied wat wil, je dat goed met, in dit geval, zowel provincie als gemeente organiseert. Vorig jaar is dat helder op tafel gelegd. Daar is in dit voorjaar een beweging in gekomen die leidt tot het ook onderzoeken van een scenario drie. Ook dat ga je dan weer met elkaar doen.

Wij willen in dat scenario drie de dingen die hard zijn ook overtuigend hard maken en ook aan de anderen laten zien dat dat hard is. Voor datgene wat minder hard is, geldt eigenlijk hetzelfde, namelijk dat ook gemeente en provincie dat zien, want anders blijven zij er terecht op wijzen dat dat ook een incrementeel proces kan worden, en dat wil je ook niet. Dat is dus de reden dat we de tijd nodig hebben, de komende maanden, om een stap verder te komen.

De voorzitter:

Afrondend.

De heer **Mooiman** (PVV):

Afrondend. Met alle respect, hoor, richting de staatssecretaris, maar ik vind toch dat het

kabinet hier een soort rookgordijn opwerpt en vooral wijst naar provincie, gemeente en andere partners, van: die hebben ook iets te zeggen en die willen dit en die willen dat. Maar dat zijn niet de partijen die uiteindelijk hebben gezegd: wij willen dat dit dorp gaat verdwijnen en wij willen per se dat Powerport hier komt.

Dat is allemaal naar aanleiding geweest van de vragen die juist dit kabinet dan wel het vorige kabinet heeft neergelegd bij die partijen. Dat zij dan vervolgens de verantwoordelijkheid en de moed hebben om naar voren te stappen, is één ding, maar wat is dan die verantwoordelijkheid van het kabinet? Welke inzet wil dit kabinet nou gaan plegen? Gaat het kabinet dan toch voor dat scenario waarin het dorp kan bestaan, ja of nee? Het kabinet gaat die gesprekken toch juist mét een bepaalde inzet in?

Staatssecretaris De Bat:

Het kabinet heeft gevraagd om dit scenario op tafel te mogen leggen. Dat is hoe het is. Als we die vragen niet hadden gehad, hadden we dat scenario niet op tafel gelegd. Dat moet je dan vervolgens wel goed met elkaar doorakkeren om te kunnen wegen of de vraag van vorig jaar en de vraag die we er nu bij leggen, zich tot elkaar verhouden. Dan gaat het dus om het wegen van de belangen van een dorp van 1.100 mensen ten opzichte van bandbreedtes waar je hardheid op zoekt. Dat is het en ook niet meer. We duiken niet weg voor verantwoordelijkheden. We weten wat we toen hebben gevraagd. We weten ook wat we nu vragen. We moeten die stappen heel zorgvuldig zetten, zodat bij een later besluitvormend moment die onzekerheid weg is.

Mevrouw Teunissen (PvdD):

De staatssecretaris zegt dat het kabinet scenario drie op tafel heeft gelegd, maar dan is de vraag hoe zwaarwegend die vraag vanuit de industrie dan voor het kabinet is geweest om dit scenario neer te leggen. Was dit niet gewoon een vraag vanuit de industrie?

Staatssecretaris De Bat:

Dit is een ambitie die staat in allerlei andere documenten, zoals de Nationale Havenstrategie en andere zaken, waarin het erover gaat dat onze economie zich toe zal bewegen naar een circulaire economie, wat een gegeven is, en dat een circulaire ruimte heeft in bandbreedtes. Als je de verduurzaming van de industrie serieus neemt, moet je daarnaar kijken in de zin van de vraag wat dat dan betekent voor meer of minder hectares. Dat is wat eronder zit en niet meer en niet minder.

Mevrouw Teunissen (PvdD):

Het is al een paar keer in dit debat aan de orde geweest. Mij bekruipt toch wel de indruk dat het er steeds om gaat dat het een natuurverschijnsel zou zijn. De staatssecretaris zegt wel dat het om keuzes gaat, maar tegelijkertijd zie ik een vaag plan met alleen wat hectaren en een circulaire economie. Er komt een vraag vanuit de industrie en het kabinet zegt: hier hebben we dit scenario. Wij pleiten al heel lang voor een integrale visie waarbij we kijken wat we nou eigenlijk nodig hebben aan energie in Nederland en waar dat kan.

De staatssecretaris zegt net zelf dat we een waterstofinfrastructuur nodig hebben en dat je dan moet gaan kijken waar dat kan. Dat weet het kabinet dus nog helemaal niet. Is het dus niet veel verstandiger om in plaats van nu in allerlei technische processen te gaan zitten en een soort van in de marge te gaan kijken, als kabinet echt een keer die integrale visie neer te leggen en te kijken wat we in Nederland nu aan energie nodig hebben?

Staatssecretaris De Bat:

Maar die ligt er gewoon en die heet: nationaal Programma Energiehoofdstructuur. Daar zitten allerlei ontwikkelingen in. Ten opzichte van de eerste versie komen we nu met een aanpassing. De ontwikkelingen rond waterstof zijn gewoon totaal anders dan een paar jaar geleden. Dat is een gegeven, een werkelijkheid, en daar moet je mee schakelen. Wat betreft

de energieprojecten is het juist duidelijk dat die in alle gevallen doorgaan. Die hebben we namelijk 100% nodig in het kader van het afwikkelen van alle energie, ook die van wind op zee, die een vraagbehoefte heeft verderop in de provincie.

De voorzitter:
Afrondend.

Mevrouw **Teunissen** (PvdD):

Sorry, maar het nationaal programma energie is echt geen integrale visie. Kijk naar de hele industrie die we in Nederland hebben. We hebben een gigantische basisindustrie die vervuילend is. We weten allemaal dat we daar nu vanaf moeten. Er wordt in dat plan nationaal programma energie niks in concreto gezegd over het afbouwen van de fossiele industrie. Het staat er gewoon niet in. Dat mis ik dus in deze hele discussie. Ik mis dat het kabinet eens even uitzoomt en kijkt hoe we die basisindustrie gaan afbouwen, die zo ontzettend vervuילend en energie-intensief is, en een van de meest intensieve in Europa. Dan kunnen we ook voldoen aan al die klimaatzaken die met succes tegen de Staat worden gevoerd. Waar blijft dus in de hele discussie het afbouwen van de fossiele industrie?

Staatssecretaris **De Bat**:

Ik denk dat het kabinet gewoon een andere visie heeft op hoe je met alle raffinaderijen omgaat.

De voorzitter:

De heer Clemminck. Neenee, mevrouw Teunissen, u heeft drie vragen gesteld. We hebben er drie geteld.

De heer **Clemminck** (JA21):

De staatssecretaris heeft een heel lijstje met ruimteclaims in allerlei bandbreedtes, voor de circulaire economie, voor de autonome groei van de economie en voor energie, maar nergens in dat lijstje staat eigenlijk de ruimteclaim die nodig is voor bijvoorbeeld extra woningen. Als de kernen in het gebied van de gemeente Moerdijk één ding nodig hebben, is het meer woningen en meer inwoners, om de vitaliteit op peil te houden en de voorzieningen zoals de voetbalclub, de sportclub en de basisschool op peil te houden. Dat zal deels binnendorps kunnen, maar niet geheel. Waar komt dus in dit lijstje een ruimteclaim voor de groei van het aantal inwoners en huizen van de gemeente Moerdijk?

Staatssecretaris **De Bat**:

Maar dan ga ik weer even terug naar het proces van vorig jaar. Uiteindelijk is op basis van het BOL-besluit van juni een ontwikkelrichting voorgelegd. Op basis van de keuze van een ontwikkelrichting, die heel bepalend is voor hoe je met het dorp zou moeten omgaan, zou dan de vervolgvraag zijn hoe je bij andere kernen of op een andere manier woningen bij gaat bouwen. Die is dus nog niet gekwantificeerd in aantallen, maar die had er in alle gevallen moeten komen. Als scenario drie het niet wordt en het toch een ander scenario wordt, dan zul je dat ook hebben. Dan moet je nog steeds hectares voor woningbouw vinden.

De heer **Clemminck** (JA21):

Het feit dat het er niet is voor de woningbouw, maar wel voor andere onderdelen — voor de economie is het er namelijk wel — betekent toch eigenlijk dat het kabinet meer geïnteresseerd is in wat er vanuit economisch perspectief en wat betreft de energietransitie moet gebeuren, en eigenlijk denkt "als dat niet kan, dan gaan we pas weer kijken naar de woningbouw"? Dit staat toch op gelijke hoogte? Dit had gewoon in het opsommingsrijtje moeten staan voor een goede integrale afweging.

Staatssecretaris **De Bat**:

Dat zijn twee verschillende grootheden. Het besluit dat voorlag — ik weet zeker dat daar al

denklijnen onder liggen over hoe je omgaat met het verplaatsen van een dorp, want dat zou dan ongeveer het geval zijn — zou vanzelfsprekend de eerste vervolgstap zijn geweest, maar dan moet je wel eerst die principiële keuze maken. Die keuze was nog niet gemaakt en die heeft het kabinet nog nooit gemaakt. Dan kun je ook nog niet precies zeggen hoe, waar en wie.

De voorzitter:
Afrondend.

De heer **Clemminck** (JA21):

Waar ik bang voor ben, is dat we straks heel scherp op het netvlies hebben wat de ruimteclaims zijn voor bijvoorbeeld de energietransitie of de circulaire economie, en zeggen dat dat misschien wel kan binnen de bestaande contouren van de verschillende dorpskernen van Moerdijk, terwijl we helemaal buiten beschouwing laten dat die dorpskernen ook nieuwe inwoners nodig hebben. Dan hebben we straks een stilstaand dorp, maar geen vitaliteit.

Staatssecretaris **De Bat**:

Dit begrijp ik niet. Als je de keuze zou maken om een dorp te verplaatsen, moet je vanzelfsprekend al de verplaatsingen organiseren en regelen. Dat hoort daar dan honderd procent bij. Dat is geen losstaand iets wat er nog achteraan komt of iets dergelijks. Je weet op hoofdlijnen wat je aan hectares nodig hebt om hetzelfde aantal woningen elders te compenseren. Dat staat buiten kijf.

De heer **Klos** (D66):

Ik heb nog een verhelderende vraag over het nieuwe scenario. Ik hoor de staatssecretaris nu steeds zeggen dat de energieprojecten doorgaan. Maar de plannen voor de waterstofinfrastructuur, die 55 hectare beslaan, en de batterijopslag, die 80 hectare beslaat, gaan in het kleine scenario niet door, toch? Heb ik dat goed begrepen?

Staatssecretaris **De Bat**:
Die zijn veel minder hard.

De heer **Klos** (D66):

Dan heb ik een vraag die daarmee samenhangt: hoe borg je langjarig dat dat niet gebeurt? In het kleine scenario kan het dorp blijven bestaan. Als je het groter maakt, kan het dorp niet blijven bestaan. Ik heb de staatssecretaris daar niks over horen zeggen, maar misschien heb ik iets gemist. Maar als je niet juridisch kunt vastleggen dat er twee generaties lang niks gebeurt, waardoor het dorp alsnog opgeheven moet worden, welke instrumenten heb je dan om dat te doen?

Staatssecretaris **De Bat**:

Dat is een terechte vraag. Dat was de afgelopen tijd en bij de bewonersavond ook de vraag: kun je op een of andere manier juridisch borgen dat er nooit meer wat gebeurt? Dat instrument hebben we niet in dit land. Dat kun je nergens beloven. We hebben het nu over decennia, tot 2050. Je moet wel afspreken dat je daar dan niet meer moet zijn. Dat wil je afspreken met elkaar. Dat moet je dan ook echt afspreken met de gemeente en de provincie.

De voorzitter:
Afrondend.

De heer **Klos** (D66):

Afrondend, ja. Dan blijf ik dus zorg houden of je dan niet stap voor stap toch die ambities gaat invullen op die plek, waar mensen bang voor zijn, maar ook dat je die ambities niet elders in het land kan realiseren. Ik vraag de staatssecretaris om daarop in te zetten in het

overleg met zowel de provincie als de gemeente. Die twee dingen mogen niet uit het oog worden verloren.

Staatssecretaris De Bat:

Zeker. Dat hoort bij het harde van het scenario. Het gaat erom dat je ook weet of je die ambities ook kwijt kunt.

Mevrouw Zalinyan (PRO):

Ik vraag hierop door. Ik ben heel benieuwd hoe de staatssecretaris kijkt naar de huidige situatie in Moerdijk. Er zijn natuurlijk nu al mensen die verhuizen en de keuze maken om weg te gaan, juist omdat de leefbaarheid nu ook al onder druk staat. Hoe kijkt de staatssecretaris daarnaar? Als het te lang duurt met deze onderzoeken, heft het dorp zichzelf dan al niet op, omdat mensen er niet meer willen wonen?

Staatssecretaris De Bat:

Dat gevoel en die beweging heb ik natuurlijk ook gezien. Je loopt rond en je hoort van ondernemers dat er net iets minder klanten zijn, omdat mensen zijn vertrokken. Dat wil je niet. Daarom moet dit ook niet te lang duren. Je wil dit zo snel mogelijk duidelijk kunnen maken. Die twee dingen botsen soms en dat heb ik net ook geschetst. Snelheid botst niet altijd, maar wel vaak met zorgvuldigheid. Die twee dingen willen we de komende maanden bij elkaar brengen, zodat het niet te lang duurt.

Mevrouw Zalinyan (PRO):

Ik heb waardering voor het inlevingsvermogen van de staatssecretaris, maar ik vraag me toch wel echt af wat de concrete acties voor de leefbaarheid op dit moment zijn? We hadden het net over de Moerdijkregeling. Die is bedoeld voor mensen die willen vertrekken. Wat gaat u daar concreet aan doen?

Staatssecretaris De Bat:

Ik heb daar net het volgende van gezegd, want de heer Grinwis vroeg ook of die blijft bestaan. Ons lijkt het in ieder geval wijs dat die in ieder geval bestaat zolang het proces loopt. Je moet daar dan een exacte termijn over afspreken. Dat is de zoektocht die je dan hebt, terwijl je weet dat die er ook toe kan leiden dat mensen juist vertrekken. Er zijn meer van dat soort dilemma's waarbij je hoopt dat je snel kunt schakelen. Dat geldt ook voor het aanleggen van een fietspad. Dat is een soort totempaal geworden voor het niet-leveren van de overheid de afgelopen jaren. Kun je daar nu al iets mee doen of niet in het kader van het nog niet afronden van een keuze?

De voorzitter:

Afrondend.

Mevrouw Zalinyan (PRO):

De vraag is dan ook: kunt u dat nu doen? Moerdijkers wachten juist op enig perspectief om in vrijheid de keuze te kunnen maken of zij blijven of nu gaan verhuizen. Heel veel mensen zijn al verhuisd en kunnen niet eens iets van extra compensatie krijgen omdat ze al eieren voor hun geld hebben gekozen.

Staatssecretaris De Bat:

Maar wat zou je daar dan in kunnen doen? Dat is toch ook bijna onmogelijk? Wanneer kun je dat nog goed doen? Mensen hebben een keuze gemaakt op basis van datgene waarvan ik net al heb gezegd dat het echt anders en beter had gemoeten. Maar je kunt daar niet naar terug. Dat gaat ook niet. Het gesprek over wat je nu al kunt doen, wordt absoluut ook gevoerd.

De heer **Vermeer** (BBB):

De discussie gaat heel veel over ruimte en hectares, maar moet natuurlijk gaan over de leefbaarheid van het dorp. Het geluid van een hectare suikerbieten is natuurlijk miniem, maar het geluid van een compressor voor waterstof leidt tot een heel ander leefbaarheidsgevoel. Op NU.nl stond iets over een nieuw project met roestbatterijen die veel langer meegaan, geen ontploffingsgevaar hebben en geen geluid maken. Kan er worden gekeken hoe er rondom het dorp toepassingen kunnen komen die wellicht misschien ruimte beslaan, maar geen impact hebben op de leefbaarheid? Dan komen we even uit die hectarediscussie.

Staatssecretaris **De Bat**:

Als je al een scenariokeuze hebt gemaakt en als dat scenario drie zou zijn, heb je daarna weer het gesprek over wat er dan nog wel kan. Dan zijn er natuurlijk bestaande wettelijke kaders waarbinnen je moet blijven, maar ook opties en mogelijkheden die langskomen vanuit innovatie. Dat is voor dan. Het is nu nog niet aan de orde. Eerst maar eens kijken of we tot een besluit kunnen komen over een scenario.

De heer **Vermeer** (BBB):

Hoe verder dit debat vordert, hoe meer de onzekerheden zich feitelijk ook opstapelen. Heeft de staatssecretaris ook het idee om maandag naar Moerdijk te gaan en te zeggen: we gaan de komende twee jaar zaken faciliteren om ervoor te zorgen dat de inwoners er in ieder geval geen schade van ondervinden en er de tijd wordt gegund om nu eens een echt plan te maken binnen de impactanalyse et cetera?

Staatssecretaris **De Bat**:

Maandag gaan we afspreken hoe we de komende weken en maanden tot een keuze kunnen komen. Dat doen we door alle facetten die u noemt mee te wegen in wat er allemaal nodig is om het vertrouwen weer te herstellen. Wij zijn dinsdagavond ook weer in Moerdijk, omdat daar dan de informatieavond is over de TenneT-projecten. Op dat moment kunnen we dus ook weer de gesprekken met inwoners aangaan. Dat zullen we blijven doen de komende tijd.

De **voorzitter**:

Afrondend.

De heer **Vermeer** (BBB):

Mag ik de conclusie trekken dat de staatssecretaris en de minister best wel ideeën hebben over hoe het zou moeten, maar niets willen zeggen omwille van de afspraak die nog komt omdat ze de andere partijen de ruimte willen geven om daar eerst wat over te zeggen?

Staatssecretaris **De Bat**:

Wij willen zorgvuldig tot een goed gesprek en overleg met de medeoverheden komen, zodat we in het proces ook geen rare afslagen meer krijgen doordat iemand zich niet gehoord voelt en we het ook goed en zorgvuldig vastleggen. We zullen ook communiceren over iedere stap die we daarna zetten. Ik begrijp ontzettend goed dat het vervelend is dat er vandaag op geen enkele manier helderheid komt. Dat wisten we aan de voorkant. Ik voel me soms ook een beetje in herhaling vallen in de antwoorden. Ook dat voelt ingewikkeld. Maar het is nog veel erger om nu dingen te gaan toezeggen die je niet kunt waarmaken.

De **voorzitter**:

De heer Dijk en daarna mevrouw Müller. Ik stel voor dat we daarna de minister het woord geven voor haar beantwoording.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

Vindt de staatssecretaris dat het kabinet de afgelopen jaren te weinig regie heeft gehad en te weinig heeft gestuurd als het gaat om dit dossier?

Staatssecretaris De Bat:

Zelf kan ik alleen het proces van de laatste weken beoordelen. Ik kan een beetje terugkijken richting het BOL-besluit van vorig jaar en op december. Er is, denk ik, echt met oprechte bedoelingen en goede intenties naar een besluit in december toegewerkt. Dat besluit is niet genomen. Daar was ik niet bij en weet ik ook niet precies de achtergronden van. Regie nemen op een proces kan alleen als je dat ook met je medeoverheden op een goede manier doet. Je kunt niet regie nemen over andere overheden heen. Ook dat moet je altijd wel met elkaar doen.

De heer Jimmy Dijk (SP):

Ik heb er echt een hekel aan om over processen te praten. Dan weet u dat. Maar ik ga dat wel even doen. Ik vind het namelijk eigenlijk niet kunnen dat wij dit debat op deze manier voeren, en de voortgang hierna ook niet, in de nabije toekomst. We gaan dus vandaag stemmen. We krijgen van een staatssecretaris te horen ... We gaan vandaag níét stemmen, sorry, en we krijgen van een staatssecretaris eigenlijk te horen "we gaan maandag in gesprek en dat moet u maar even afwachten. Ik kan nu eigenlijk niets toezeggen. Ik kan ook niet zeggen waar ik op stuur, waar ik op aanstuur en wat voor mij heel erg belangrijk is". Ja, sorry, maar dan zou ik bij wijze van spreken zeggen: er moet de eerste week na het reces, of misschien wel de eerste week ván het reces meteen een debat worden ingepland, omdat ik het tamelijk krankzinnig vind dat u straks uit dat overleg komt met wél richtingen, waar de Tweede Kamer dan niets meer van kan zeggen. Dat zou ik heel raar vinden, staatssecretaris.

Staatssecretaris De Bat:

Dat doet echt geen recht aan wat ik gezegd heb. Ik heb net gezegd dat ik het af en toe ook ingewikkeld vind, maar ik heb ook heel duidelijk gezegd wat we wel doen. Dat is maandag met de medeoverheden een proces afspreken, hoe we het derde scenario dat nu alleen nog maar op tafel ligt, zonder dat we het honderd procent duidelijk kunnen maken, goed kunnen gaan uitwerken, dat we de gegevens die daarvoor nodig zijn daar ook bij gaan leggen, dat ook de medeoverheden daar vertrouwen in hebben en geloven, of niet, dat dat een scenario is dat ook daadwerkelijk kan gaan werken. Dat is wat we doen. Dat is niet lichtzinnig een procesje neerleggen; dat is zorgvuldig met elkaar tot een vervolg komen. Het wordt maandag niet: het wordt scenario één, twee of drie. Dat ligt maandag helemaal niet voor. Maandag ligt voor hoe je de borging van die afspraken goed kunt doen. We moeten procesafspraken maken over wat we al wel doen de komende weken en wat we nog niet kunnen doen en hoe we daar dan mee verdergaan. En we zullen u vanzelfsprekend op alle momenten informeren als we al wel stappen verder zijn. Uiteindelijk komt er dan een weegmoment, maar dat zal later zijn.

De voorzitter:

Afrondend.

De heer Jimmy Dijk (SP):

Ik wil dit debat ... Ik sprak in de pauze van dit debat wat mensen die ook zeiden: soms is het een beetje plat en gaat het over het wel of niet behouden van het dorp Moerdijk. Maar dat is wel een van de keuzes die hier volgens mij voorliggen, met heel veel nuances erop en met gevolgen voor andere dorpen. En toch moet ik dan hier de vraag stellen: gaat deze minister die gesprekken voeren met de sturing op behoud van het dorp Moerdijk?

Staatssecretaris De Bat:

Dat kan niet. Nogmaals, we hebben op tafel gelegd dat dit een scenario kan zijn. We hebben daar straks onderbouwingen bij en we gaan dan met elkaar al die elementen verder bekijken en een weging maken op rapporten die er al lagen. Zijn dit harde getallen? Anders blijft dat beeld van een incrementeel proces boven tafel hangen. Maar pas als dat kan, als ook de medeoverheden geloof hebben in dat scenario, kun je gaan zeggen: wij gaan met dat

scenario verder. Eerst moeten we dat met elkaar delen. Wij hebben nog geen anderhalve maand geleden dit scenario op tafel gelegd, terwijl over die andere scenario's al heel lang is nagedacht. Dan moet je dat toch ook even zorgvuldig met elkaar vastprikken?

De voorzitter:

Mevrouw Müller, en dan is het woord aan de minister.

Mevrouw **Müller** (VVD):

Volgens mij heeft de staatssecretaris een keer benoemd dat hij nu gaat toewerken, samen met de andere bestuurlijke lagen, naar een weegmoment — wat me prima lijkt — en dat daarvoor eerst het nieuwe scenario dat op tafel ligt, goed uitgewerkt moet worden. Alleen is het naar dat weegmoment toe voor de Kamer natuurlijk wel heel fijn om te weten hoe die weging uiteindelijk wordt gemaakt. Wat voor afwegingskader ligt daar dan onder? Welke belangen wegen zwaar en welke minder zwaar? Kan de staatssecretaris beloven dat hij dat met de Kamer deelt, voordat zo'n besluit, zo'n weegmoment plaatsvindt?

Staatssecretaris **De Bat:**

Ja.

De voorzitter:

Eigenlijk is het woord aan de minister, maar de heer Clemminck sluit de vragen af voor deze termijn. Daarna is het woord aan de minister.

De heer **Clemminck** (JA21):

In scenario drie zit een scenario dat ook het behoud van het dorp kan betekenen. Zit in scenario drie dan ook de autonome groei en de ruimte die nodig is voor de kernen om te groeien in inwoners en om vitaal te blijven?

Staatssecretaris **De Bat:**

Ook dat is weer ingewikkeld, want we hebben nu al heel snel scenario's benoemd, dus ik begrijp de vraag. Ja, in alle gevallen geldt dat er natuurlijk groei kan zijn. Stel dat je scenario drie kiest, dan kan dat ook in het dorp Moerdijk.

De voorzitter:

Ik dank de staatssecretaris voor de beantwoording in de eerste termijn. Er volgt ook voor hem nog een tweede termijn. Het woord is aan de minister.

Minister **Boekholt-O'Sullivan:**

Dank u wel, voorzitter. Het heeft veel te lang geduurd. De mensen in Moerdijk en de omliggende dorpen en buitengebieden hebben recht op duidelijkheid. Niet alleen de mensen op de tribune, niet alleen de mensen die thuis meekijken, maar ook de mensen die vandaag gewoon aan het werk zijn of die het niet meer kunnen aanzien. Er moet duidelijkheid komen, maar bij duidelijkheid horen een zorgvuldig proces, een integrale afweging en een langetermijnperspectief. Dat moeten we zorgvuldig doen.

In Moerdijk komt heel veel samen. Namens het kabinet coördineert de staatssecretaris van KGG dit dossier, zoals ik eerder in een debat heb gezegd. Ik heb vanuit Ruimtelijke Ordening ook een verantwoordelijkheid. Die verantwoordelijkheid vul ik in door vooruitlopend op een definitieve Nota Ruimte al met de beginnende principes te werken. Dit betekent dat we zo veel mogelijk voorkomen dat we afwentelen. We werken met meervoudig gebruik. We sluiten aan op de specifieke kenmerken van een bepaald gebied. Bij elke ruimtevraag die een van de collega's uit het kabinet heeft, zijn dit de principes waar ik regie op voer en waar ik ook naar kijk.

Moerdijk is dus een ingewikkelde puzzel. We bekijken welke behoefte moet worden ingepast

en we bekijken of echt alle varianten zijn onderzocht. In het kader van meervoudig ruimtegebruik kijken we of een en ander aansluit bij de kenmerken daarvan en of het past bij wat we tot op heden in de Nota Ruimte hebben opgeschreven. Daar mag je niet lichtzinnig mee omgaan, want het gaat over mensen. Daar is al een hoop over gezegd. Wat doe je dan met opgaven die niet passen? Twee dingen. Je stelt het ambitieniveau bij of je kijkt of het ergens anders in Nederland nog passend te maken is, waarbij ook weer geldt dat het niet mag leiden tot afwenteling die niet nodig is. Het moet passen bij meervoudig gebruik en het moet passen bij de specifieke kenmerken in die regio. Dat is waar de gesprekken wat mij betreft over moeten gaan. Daar gaan ze nu gelukkig ook over. Dus ik bewaak het proces vanuit mijn verantwoordelijkheid voor ruimtelijke ordening en voor de borging in de Nota Ruimte. Vandaar ook dat ik de motie van de heer Grinwis oordeel Kamer kon geven. Dat was gisteravond ook een vraag tijdens het bezoek: kunt u de uitkomsten borgen in de Nota Ruimte? Dat moet daar ook, dus ik sta daar volledig achter.

Er zijn mij een aantal vragen gesteld, in ieder geval door de heer Jumelet, mevrouw Müller en de heer Klos.

De voorzitter:

Is uw beantwoording gestructureerd in heel veel blokken, of is het slechts een enkele varia van vragen? Dit even voor de inschatting van uw beantwoording.

Minister Boekholt-O'Sullivan:

Ik heb één blok.

De voorzitter:

De heer Grinwis heeft een interruptie.

De heer Grinwis (ChristenUnie):

Ik dank de minister. Zij haalde net de Nota Ruimte aan. Hoe gaat het goedkomen? De minister hoopt de Nota Ruimte volgens mij eind dit jaar of misschien wel in het najaar in definitieve vorm aan ons voor te leggen. De besluitvorming is denk ik dit jaar nog niet afgerond. Ik heb het nog eens nageteld: in de Nota Ruimte staat Moerdijk vijftien keer genoemd, in allerlei hoedanigheden. Als je dat optelt in ruimteclaims, loopt dat inderdaad gigantisch op.

Minister Boekholt-O'Sullivan:

Een goede vraag van de heer Grinwis. Ik heb in het vorige debat over ruimtelijke ordening gezegd dat ik niet opeens een definitieve Nota Ruimte heb die ik aan de Kamer toestuur. Ik heb u toegezegd dat wij daar nog een debat over hebben in november. Daarin neem ik de zienswijze mee. Ik stel voor dat wij op dat moment kijken waar we staan in de ontwikkelingen met Moerdijk, dat u mij dan houdt aan deze motie en dat we samen kijken naar hoe we dit op een goede manier doen.

De voorzitter:

De heer Grinwis zal u daaraan houden, denk ik.

Minister Boekholt-O'Sullivan:

Ik ben ervan overtuigd dat hij dat gaat doen.

De heer Jumelet, mevrouw Müller en de heer Klos stelden de vraag welke lessen we hieruit trekken. De belangrijkste lessen die we hiervan geleerd hebben, landen in de Nota Ruimte. De Nota Ruimte is nog niet af. Ik heb aangegeven dat hij voor ongeveer 15% moet worden aangepast op basis van ontwikkelingen die nog spelen en op basis van het coalitieakkoord. We hebben nadrukkelijk gekeken wat er de afgelopen jaren moeizaam is verlopen — daar is Moerdijk natuurlijk een voorbeeld van — en hoe we ervoor kunnen zorgen dat we dit in de

toekomst op een andere manier kunnen invullen. Daarom werken we in de Nota Ruimte met clusters. Daarin hebben we binnen het kabinet drie uitgangspunten afgesproken, namelijk dat we zo min mogelijk afwentelen en dat het gaat om aansluiten bij de kenmerken van een specifiek gebied. Dat geldt ook voor waar Moerdijk ligt, het energie-intensieve haven- en industriecluster. Dat is van nationaal belang. We zullen moeten kijken, als zich iets voordoet, op welke manier zich dat verhoudt tot de andere gebieden in Nederland waar een dergelijke opgave ook zou kunnen landen. De lessen die we geleerd hebben gaan we beter doen en we zullen er meer regie op voeren als we straks een definitieve Nota Ruimte hebben. We werken nu al met de beginselen die daarin staan. Op elk moment dat een collega-bewindspersoon bij mij komt met een ruimtelijke inpassingsbehoefte, is dit nadrukkelijk waar u mij op mag aanspreken om op te acteren.

Mevrouw **Zalinyan** (PRO):

De minister heeft het best wel vaak gehad over "afwentelen". Wat betekent dat in deze concrete situatie in het geval van Moerdijk? Op wie afwentelen of niet afwentelen? De Moerdijkers ervaren elke dag die onzekerheid en zij hebben geen duidelijkheid. Wordt het niet juist afgewenteld op de inwoners?

Minister **Boekholt-O'Sullivan**:

Mevrouw Zalinyan stelt mij twee vragen ineen. Zij vraagt wat ik ermee ga doen en wat er is gebeurd. De Nota Ruimte is nog niet definitief, maar daarin nemen we als leidend principe mee dat er zo min mogelijk wordt afgewenteld. We voorkomen dat zo veel mogelijk. Dat betekent dat, als iemand een grotere ruimteclaim heeft op een specifiek gebied dan dat we passend kunnen maken, niet automatisch verondersteld mag worden dat dat ergens anders in Nederland zal kunnen landen. Als het daar dan ook niet past, moet je teruggaan naar het ambitieniveau. Zo werkt het nu eenmaal.

Mevrouw **Zalinyan** (PRO):

Ik hoor hier natuurlijk een procesantwoord en een soort hallelujaverhaal over de Nota Ruimte, alsof de Nota Ruimte al onze problemen gaat oplossen. Ik zou toch enige reflectie van de minister willen. De Nota Ruimte is een document, maar hoe gaat zij er zelf concreet in acties voor zorgen dat voor de Nota Ruimte en ook daarna de uitwerking echt plaatsvindt, dat de leefbaarheid in Moerdijk verbetert?

Minister **Boekholt-O'Sullivan**:

Ik zie de Nota Ruimte niet als een hallelujadocument. Ik zie het als de gids die ons allemaal gaat helpen om Nederland in te richten als een land dat we met z'n allen met plezier kunnen overdragen aan de volgende generatie en waar we zelf in kunnen leven. Het is een document dat ons moet helpen richting 2050-2100. Als we straks een definitieve Nota Ruimte hebben, moeten we ons er ook aan gaan houden. U kunt daarop vertrouwen of niet, maar ik ga in ieder geval in mijn werk laten zien dat ik, als de nota definitief is, met de Nota Ruimte onder mijn arm bij elke ruimtevraag deze gesprekken aan de voorkant ga voeren. Aan de voorkant zal ik de vraag blijven stellen of we alle scenario's in beeld hebben. Als het uiteindelijk tot keuzes komt omdat niet alles kan, is het een kwestie van het aanpassen van het ambitieniveau. Dat kan ook het antwoord zijn.

De **voorzitter**:

Afrondend.

Mevrouw **Zalinyan** (PRO):

Zelden heeft een beleidsdocument gezorgd voor meer vertrouwen bij de inwoners als het gaat om dit soort grote opgaven. Ik zou de minister toch willen oproepen om niet te wachten op de Nota Ruimte, maar om juist nu al aan de slag te gaan met concrete acties en het herstel van vertrouwen in Moerdijk. Dit is een voorbeeld voor andere dorpen en gemeenten.

Ik wil niet dat die andere dorpen en gemeenten zich zorgen moeten gaan maken omdat wij aan het wachten zijn op een Nota Ruimte.

Minister **Boekholt-O'Sullivan**:

Samen met de staatssecretaris KGG als onderdeel van het kabinet maken we ons zorgen over Moerdijk en hoe het daar gaat. Daarom staan we nu deze zorgvuldige aanpak voor en heeft de staatssecretaris daar net uitgebreid op geantwoord. Volgens mij doe ik wat mevrouw Zalinyan mij vraagt.

De heer **Vermeer** (BBB):

Ook dank aan de minister voor het feit dat ze, net als de staatssecretaris, reflecteert op het proces en dat ze de inwoners de erkenning geeft dat dit proces totaal niet goed gelopen is. Ik waardeer dat en ik denk dat een discussie ook altijd daar moet beginnen als die loopt zoals die in dit geval loopt.

Ik heb nog wel een vraag. Woorden moeten altijd gevolgd worden door daden. Volgende week is er een overleg, maar ondertussen lopen de processen van TenneT in hetzelfde gebied gewoon door. Is het kabinet ook bereid om te zeggen: gezien de situatie en gezien de rol die we zelf als Rijksoverheid hebben gespeeld en de erkenning dat dit een slecht proces was — ik mag me toch wel tot één interruptie beperken, voorzitter — zetten we alle projecten in dit gebied stil totdat wij met alle andere belanghebbenden goede afspraken hebben gemaakt?

Minister **Boekholt-O'Sullivan**:

Volgens mij heeft de staatssecretaris net heel duidelijk gezegd dat alles integraal wordt bekeken en dat er geen onherroepelijke besluiten worden genomen. We lopen daar niet op vooruit.

De **voorzitter**:

U vervolgt.

De heer **Vermeer** (BBB):

Dus dat mag ik als een toezegging ...

De **voorzitter**:

Meneer Vermeer, ik dacht dat u zei: één interruptie. Een tweede dan, vooruit. En dan gaat de minister verder.

De heer **Vermeer** (BBB):

Mag ik het dus als een toezegging zien dat ook het TenneT-project gewoon stopt?

Minister **Boekholt-O'Sullivan**:

Daar komen of de staatssecretaris of ik in de tweede termijn op terug.

De **voorzitter**:

U vervolgt.

Minister **Boekholt-O'Sullivan**:

Dan de vraag van de heer Clemminck over de ruimteclaims en de leefgebieden. Natuurlijk moet er regie gevoerd worden. Ik doe dat vanuit mijn verantwoordelijkheid vanuit Ruimtelijke Ordening, maar natuurlijk doe ik dat samen met alle bewindspersonen. Wij kijken samen met medeoverheden en maatschappelijke partners welke ruimtevraagstukken we waar een goede plek kunnen geven. Dat moet zorgvuldig en afgewogen gebeuren. Met de Omgevingswet borg ik de integrale benadering in die fysieke leefomgeving. Die vraagt ons om een goede balans te vinden tussen beschermen en benutten. Ik kan natuurlijk niet

voorkomen dat grote vraagstukken impact hebben op de leefomgeving van bewoners, maar ik kan wel beloven dat we daar niet lichtzinnig mee omgaan. Het is onderdeel van alle afwegingen die wij maken. Dat doen we niet alleen, maar dat doen we ook met de medeoverheden.

Dan de vraag van mevrouw Zalinyan en de heer Grinwis: is dit de manier waarop we ruimtelijke ordening bedrijven? En welke lessen trekken we daaruit? Ik heb daar net al antwoord op gegeven: de lessen die we eruit trekken, is dat we het op een andere manier moeten doen dan de afgelopen 50 jaar als het over de kwestie Moerdijk gaat, en dat we samen moeten onderzoeken hoe we dat op een goede manier kunnen borgen in de Nota Ruimte.

Dan de vraag van de heer Claassen: hoe kijkt de minister ernaar als we zeggen dat we over een andere flank gaan? Ik interpreteer deze vraag als de vraag of de zoekrichting Zuidoost nog openstaat. We zijn ons bewust dat de zoekrichting Zuidoost het dorp Moerdijk spaart, maar andere dorpen sterk in de leefbaarheid aantast. Het helpt dat we een derde scenario hebben. Met de eerder bekende zoekrichtingen Oost en Zuidoost hebben we het totale pakket in één keer, dus we maken straks een integrale afweging van alle drie de opties.

Mevrouw Teunissen (PvdD):

De minister wil graag lessen trekken en dat is heel goed. Tegelijkertijd zien we dat, als we zo doorgaan, er steeds ruimte wordt geboden aan de industrie zonder daar hele duidelijke kaders bij te hebben dat het ook een schone industrie is. Waar stopt het dan? Dan blijft het niet bij Moerdijk, maar dan komen er nog veel meer dorpen in het gedrang. Kan de minister toezeggen dat zij bij dit besluit, maar ook bij de Nota Ruimte, betreft dat de industrie die niet toekomstgericht is, wordt afgebouwd? Weegt zij in ieder geval die mogelijkheid mee?

Minister Boekholt-O'Sullivan:

Wat ik tegen mevrouw Teunissen via de voorzitter kan zeggen, is dat het mooie aan het proces van de Nota Ruimte is dat we daar met alle bewindspersonen naar kijken. Iedereen heeft een eigen opgave. Met elkaar kijken wat dit betekent voor de ruimtelijke inpassing binnen Nederland, met de Nota Ruimte onder onze arm. Dat betekent dat alle belangen die er zijn, ook dat waar uw vraagstuk onder valt, ergens besproken gaan worden, maar dat is niet mijn besluit. Mijn besluit, of mijn advies, vanuit Ruimtelijke Ordening gaat over de inpassing binnen Nederland.

Mevrouw Teunissen (PvdD):

Ik denk dat de minister zichzelf nu toch wat tekortdoet. In de ruimtevraag is de toekomst van de industrie natuurlijk een enorm vraagstuk. Moerdijk ligt naast een petrochemische industrie die 50 keer groter is dan het dorp. Dat is plasticindustrie. Dat is een fossiele industrie. Daar moeten we van af, voor het klimaat, tegen de vervuiling en voor de toekomst. Kan de minister meewegen dat er bij ruimtelijke afwegingen ook wordt gekeken naar de fossiele industrie? Is er daar ruimte voor iets nieuws, in plaats van dat er meteen naar een dorp wordt gekeken?

Minister Boekholt-O'Sullivan:

Dat is een terechte vraag van mevrouw Teunissen. Zij vraagt of wij goed zorgen voor het klimaat en of wij kijken of het industriecluster dat we opbouwen is ontwikkeld op een manier die de leefbaarheid voor mensen niet schaadt. Vanuit de Nota Ruimte kijken we naar de inpasbaarheid en naar allerlei criteria. Dat doen we breed als kabinet. Het is niet alleen maar de minister van Ruimtelijke Ordening die kijkt of het passend te maken is. Uiteraard moet je bij al deze opgaven kijken of iets past, of het wenselijk is en wat de consequenties ervan zijn. Daarom is zorgvuldigheid nodig, zodat je al die stappen doorloopt voordat je komt tot besluitvorming.

De **voorzitter**:
Afrondend.

Mevrouw **Teunissen** (PvdD):

Dit was niet echt een antwoord op mijn vraag. De vraag is: wordt de afbouw van de fossiele industrie meegewogen in ruimtelijke vraagstukken? Dat lijkt me een simpele vraag.

Minister **Boekholt-O'Sullivan**:

Als mevrouw Teunissen wil weten of dat in de Nota Ruimte staat, dan zeg ik dat dat niet op deze manier in de Nota Ruimte staat.

De **voorzitter**:

U vervolgt. En hoe vordert u met de beantwoording?

Minister **Boekholt-O'Sullivan**:

Ik ben er bijna, voorzitter. Ik heb nog drie vragen openstaan.

De **voorzitter**:

Dat is heel goed. Ik stel voor dat we daarna gelijk doorgaan met de tweede termijn van de Kamer. Gaat uw gang.

Minister **Boekholt-O'Sullivan**:

Een vraag van mevrouw Zalinyan en de heer Clemminck. Er werd gevraagd: kan de leefbaarheid gegarandeerd worden, voor een leefbaar dorp? En: hoe ziet dat er over twintig jaar uit? Ik denk dat de staatssecretaris daar al het een en ander over heeft gezegd. Welk besluit er ook wordt genomen, er zal altijd nagedacht en gesproken moeten worden over de leefbaarheid. Daarom moet er een toekomstvaste keuze gemaakt worden, met perspectief voor de inwoners van het dorp Moerdijk, alle andere kernen en het landelijk gebied.

Dan de vraag van de heer Claassen wat er gaat gebeuren met de kerk en de eeuwige rustplaats. Dat zijn vragen die ik pas kan beantwoorden op het moment dat we een scenario gekozen hebben, maar als dat nodig is, zal dat zeker onderdeel zijn van een transitiestrategie. Nogmaals, dat geldt als dat nodig is.

Tot slot de vraag van de heer Claassen: als Moerdijk verdwijnt, waar moeten deze 1.100 mensen dan naartoe? Natuurlijk begrijp ik deze vraag en begrijp ik de zorgen, maar "zorgvuldig" betekent voor mij niet speculeren. Ik wacht echt eerst af tot we alle scenario's gewikt en gewogen hebben en we met de medeoverheden tot een uitkomst zijn gekomen. Op dat moment zijn dit zeer relevante vragen.

Dank u wel.

Mevrouw **Zalinyan** (PRO):

Dank aan de minister voor de beantwoording. Voor mij blijft één vraag nog openstaan. De minister erkende net dat de variant zuidoost best lastig is, ook voor de andere kernen in de gemeente Moerdijk. Kan zij dezelfde erkenning geven aan scenario drie, dat nu is voorgesteld? Juist dat scenario heeft heel veel onrust veroorzaakt in de hele gemeente.

Minister **Boekholt-O'Sullivan**:

Onrust in de hele omgeving is er al jaren. Daarom zetten we nu in op een zorgvuldig proces dat samen met de gemeente en de provincie moet plaatsvinden. Alle scenario's moeten hierbij even zorgvuldig worden bekeken en uiteindelijk moet er een besluit worden genomen. Dat besluit moet worden geborgd. De leefbaarheid voor de mensen die daar wonen moet daarin zwaarwegend worden meegenomen.

Mevrouw **Zalinyan** (PRO):

Nog steeds hoor ik niet de expliciete benadering zoals de minister die net wel gaf bij scenario zuidoost. Daarbij gaf de minister heel duidelijk aan dat dat scenario zorgt voor meer overlast voor de andere kernen, maar wel met behoud van het dorp Moerdijk. Kan zij dezelfde kwalificatie geven aan de variant die nu als scenario drie gepresenteerd wordt?

Minister **Boekholt-O'Sullivan**:

Ik zei net, in antwoord op de vraag van mevrouw Zalinyan: als je naar een ander scenario gaat, raakt het andere dorpskernen of mensen die in het landelijk gebied eromheen wonen. Het raakt hoe dan ook mensen. Die mensen zijn hier of kijken mee. We weten allemaal dat dit hoe dan ook mensen gaat raken, in elk scenario. Het moet dus een factor zijn die van belang is om mee te nemen in onze conclusies, bij elk scenario.

De **voorzitter**:

Afrondend.

Mevrouw **Zalinyan** (PRO):

Hoe weegt de minister dit dan ten opzichte van het behouden of het niet behouden met betrekking tot leefbaarheid? Gaat de minister uit van het scenario: we behouden het dorp Moerdijk en dan zien we wel wat we met de leefbaarheid doen? Of gaat de minister uit van het scenario: we zorgen ervoor dat het dorp leefbaar is en als dat niet leefbaar is, zijn we bereid om een eerlijke keuze te maken en te zeggen dat het dorp moet verdwijnen?

Minister **Boekholt-O'Sullivan**:

Mijn reactie aan mevrouw Zalinyan is dat ik werk met het scenario zorgvuldigheid. Daar hebben de mensen echt recht op. We gaan dus eerst het proces netjes uitlopen.

De **voorzitter**:

Ik dank de minister voor haar beantwoording. Dan gaan we verder met de tweede termijn van de Kamer. U heeft 1 minuut en 20 seconden in de tweede termijn. Het woord is aan mevrouw Zalinyan, die spreekt namens PRO.

Mevrouw **Zalinyan** (PRO):

Dank, voorzitter. Een paar maanden geleden sprak ik in het buurthuis in Moerwijk met Edwin. Hij en veel van zijn familieleden, die al hun hele leven in Moerdijk woonden, hebben besloten om te vertrekken, omdat het de overheid niet lukt om hun duidelijkheid te geven. Alleen zijn vader is daar blijven wonen. Deze onduidelijkheid moet nu echt stoppen. Ik verwacht van het kabinet goed bestuur. Dat betekent een einde aan de onzekerheid en het bieden van duidelijkheid. Ik vraag het kabinet om zo snel mogelijk te komen met een duidelijk stappenplan en met daarnaast een duidelijke visie voor de toekomst van het dorp.

Voor PRO is het duidelijk dat leefbaarheid van het dorp Moerdijk en de hele gemeente Moerdijk vooropstaan. Dat betekent dat er onder andere geïnvesteerd moet worden in de school, woningbouw, mobiliteit en groen. De overlast moet beperkt worden en de leefbaarheid moet verbeterd worden. Als deze garanties niet gegeven kunnen worden, moet het kabinet ook het eerlijke verhaal vertellen en achter het besluit van de gemeente gaan staan. Dan moet er een ruimhartige compensatie komen, zodat mensen hun leven kunnen opbouwen. De Moerdijkers verdienen duidelijkheid en zekerheid.

Voorzitter. Ik heb nog één motie.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat de nationale energie- en industrieopgave in Moerdijk grote lokale gevolgen heeft voor leefbaarheid, voorzieningen, landbouw, natuur, bereikbaarheid, gezondheid en toekomstperspectief;

overwegende dat brede welvaart en leefbaarheid gelijktijdig, structureel en geloofwaardig moeten worden versterkt;

verzoekt de regering een leefbaarheidsfonds op te richten met genoeg middelen vanuit de Rijksoverheid, provincie, gemeente en indien mogelijk bedrijven om te voldoen aan de afgesproken voorwaarden voor leefbaarheid,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter:

Deze motie is voorgesteld door de leden Zalinyan, Jimmy Dijk, Grinwis, Teunissen, Klos en Jumelet.

Zij krijgt nr. 239 (34682).

Dat was ruimschoots buiten de tijd. Ik zal het streng aangeven: volgende keer begint u met de motie. Eigenlijk had ik 'm buiten de orde van de vergadering moeten verklaren. Het woord is aan mevrouw Dobbe.

Mevrouw **Dobbe** (SP):

Dank u wel. Voor degenen die dachten "waar is Jimmy Dijk gebleven?": hij moest even ergens anders naartoe. Het kon echt niet anders. Ik probeer hem hier zo goed als mogelijk in het laatste restje van dit belangrijke debat te vervangen.

Ik zal beginnen met de motie, voorzitter.

De voorzitter:

Fijn!

Mevrouw **Dobbe** (SP):

Voorzitter.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat het dorp Moerdijk al decennia in onzekerheid wordt gehouden over zijn toekomst;

van mening dat een gemeenschap niet ondergeschikt mag worden gemaakt aan ruimtelijke ontwikkelingen;

verzoekt de regering om het dorp Moerdijk niet op te heffen, geen verdere verslechtering van de leefomgeving toe te staan en te investeren in de leefbaarheid van het dorp,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter:

Deze motie is voorgesteld door de leden Dobbe en Jimmy Dijk.

Zij krijgt nr. 240 (34682).

Mevrouw **Dobbe** (SP):

Voorzitter. Het dorp Moerdijk moet blijven. Inwoners moeten uit de onzekerheid worden gehaald en er moet respect komen voor hun gemeenschap. Wat ik heb meegekregen van dit debat en van wat er allemaal gebeurt, is dat vooral het respect voor de gemeenschap en de inwoners ontbreekt. Zo moet je niet met mensen en gemeenschappen omgaan. Wij roepen de regering op: investeer in het dorp Moerdijk en haal deze mensen uit hun onzekerheid.

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Dank u wel, mevrouw Dobbe. Het woord is aan meneer Clemminck namens JA21.

De heer **Clemminck** (JA21):

Voorzitter, dank u wel. Ik begin met een motie.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat Moerdijk een hechte gemeenschap is met een sterke sociale samenhang, prettige straten en pleinen en een duidelijke eigen identiteit;

constaterende dat in Moerdijk grote ruimtelijke opgaven samenkomen en dat dit veel onzekerheid veroorzaakt bij inwoners en ondernemers;

overwegende dat het voortbestaan van het dorp Moerdijk niet steeds opnieuw ter discussie mag staan;

verzoekt de regering het voortbestaan van het dorp Moerdijk als uitgangspunt te nemen bij het opstellen van de ruimtelijke programma's in diverse scenario's in het gebied;

verzoekt de regering het ruimtelijk programma met inwoners en lokaal bestuur te toetsen op leefbaarheid en indien nodig het programma daarop aan te passen;

verzoekt de regering om samen met inwoners een plan op te stellen dat de leefbaarheid en het toekomstperspectief van de dorpen in Moerdijk voor komende generaties garandeert,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:

Deze motie is voorgesteld door de leden Clemminck, Mooiman, Claassen, Vermeer en Van Duijvenvoorde.

Zij krijgt nr. 241 (34682).

De heer **Clemminck** (JA21):

Voorzitter. We zijn er in Nederland heel erg goed in om discussies heel technisch te maken, maar hier gaat het uiteindelijk om het principiële vraagstuk: vind je dat vanwege de energietransitie en de slechte kwaliteit een heel dorp, een hele gemeenschap, van de kaart mag gaan? Het antwoord van dit kabinet is blijkbaar ja, want anders waren we niet in dit debat terechtgekomen. Dat is teleurstellend.

De **voorzitter**:

Dank u wel, meneer Clemminck. Het woord is aan meneer Vermeer namens de BBB.

De heer **Vermeer** (BBB):

Dank u wel, voorzitter. Ik heb twee moties vanuit het uitgangspunt dat Moerdijk moet blijven.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat de nationale energie- en industrieopgave in Moerdijk grote lokale gevolgen heeft voor leefbaarheid, voorzieningen, landbouw, natuur, bereikbaarheid, gezondheid en toekomstperspectief;

overwegende dat brede welvaart en leefbaarheid gelijktijdig, structureel en geloofwaardig moeten worden versterkt;

verzoekt de regering een "vereveningsfonds brede welvaart Moerdijk" in te richten met incidentele én structurele voeding vanuit de projecten in het gebied;

verzoekt de regering dit fonds in te zetten voor leefbaarheid, voorzieningen, woningbouw, landbouw, natuur, bereikbaarheid, gezondheid, sociale samenhang en toekomstig verdienvermogen in de dorpen Moerdijk, Klundert, Zevenbergen, Zevenbergschen Hoek en het buitengebied;

verzoekt de regering tijdens het bestuurlijk overleg van 29 juni 2026 afspraken te maken over de inrichting, voeding en eerste bestedingsdoelen van dit fonds,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:

Deze motie is voorgesteld door de leden Vermeer, Clemminck, Grinwis en Flach.

Zij krijgt nr. 242 (34682).

De heer **Vermeer** (BBB):

Dan heb ik nog een motie.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat inwoners van Moerdijk al geruime tijd in onzekerheid verkeren over de toekomst van hun dorp;

overwegende dat inwoners behoefte hebben aan duidelijkheid en perspectief op behoud van hun leefomgeving;

overwegende dat er op dit moment onvoldoende helderheid is over de optelsom van bestaande en mogelijke toekomstige ruimteclaims op de regio;

overwegende dat de door de dorpsstafel opgestelde leefbaarheidsvisie randvoorwaarden bevat voor een leefbaar en toekomstbestendig Moerdijk;

verzoekt de regering zo snel mogelijk inzichtelijk te maken welke bestaande en mogelijke toekomstige ruimteclaims op Moerdijk en omliggende kernen drukken;

verzoekt de regering de leefbaarheidsvisie van de dorpsstafel als uitgangspunt te hanteren bij

verdere besluitvorming over Moerdijk;

verzoekt de regering regie te nemen om te voorkomen dat de regio alsnog geconfronteerd wordt met een opeenstapeling van ruimtelijke opgaven waardoor de leefbaarheid van Moerdijk en omliggende kernen ernstig onder druk zou komen te staan,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter:

Deze motie is voorgesteld door de leden Vermeer, Clemminck en Claassen.

Zij krijgt nr. 243 (34682).

Ook dit kan de volgende keer echt korter, meneer Vermeer. Het woord is aan mevrouw Teunissen namens de Partij voor de Dieren.

Mevrouw **Teunissen** (PvdD):

Dank u wel.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat de Moerdijkers al decennialang in onzekerheid zitten over de toekomst van Moerdijk;

overwegende dat het kabinet nu drie scenario's op tafel heeft voor de uitbreiding van de industrie, die alle drie negatieve impact zullen hebben op de leefbaarheid van Moerdijk;

overwegende dat de Moerdijkers terecht vragen om zekerheid zodat in ieder geval de komende twee generaties in Moerdijk kunnen blijven wonen;

verzoekt het kabinet om alle scenario's voor uitbreiding van de industrie van tafel te halen, zodat Moerdijk op leefbare wijze kan voortbestaan,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter:

Deze motie is voorgesteld door de leden Teunissen en Jimmy Dijk.

Zij krijgt nr. 244 (34682).

Mevrouw **Teunissen** (PvdD):

Voorzitter.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat er ingezet zal moeten worden op het versterken van de leefbaarheid in Moerdijk in plaats van het laten verdwijnen van Moerdijk;

verzoekt de regering extra middelen in te zetten gericht op het verbeteren van de leefbaarheid in Moerdijk, zoals extra groen en het versterken van de lokale sportverenigingen, en dit te financieren vanuit de middelen voor het gemeenschapsfonds uit

de aanvullende post van de Financiënbegroting,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter:

Deze motie is voorgesteld door de leden Teunissen, Zalinyan en Jimmy Dijk.

Zij krijgt nr. 245 (34682).

Mevrouw **Teunissen** (PvdD):

Tot slot, voorzitter.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat in het verleden de belangen van de Moerdijkers ondergeschikt zijn gemaakt aan de belangen van de fossiele industrie;

verzoekt het kabinet hierop te reflecteren en de reflecties met de Kamer te bespreken;

verzoekt het kabinet bij besluitvorming over ruimtegebruik de belangen van mensen en dieren boven de belangen van de fossiele industrie te plaatsen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter:

Deze motie is voorgesteld door de leden Teunissen, Zalinyan en Jimmy Dijk.

Zij krijgt nr. 246 (34682).

Mevrouw **Teunissen** (PvdD):

Dank u wel.

De voorzitter:

Het kan dus binnen 1 minuut en 20 seconden. Dank u wel, mevrouw Teunissen. Het woord is aan meneer Grinwis. We gaan kijken of het hem ook lukt! De vraag stellen is hem beantwoorden. Gaat uw gang.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

Voorzitter, dank voor de kans die u biedt. Ook dank aan de beide bewindspersonen. Ik ga snel door met de indiening van twee moties.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat inwoners, agrariërs, ondernemers en de gemeente Moerdijk gezamenlijk een voorwaardenpakket hebben opgesteld voor de ontwikkeling van Powerport Moerdijk, met als hoofdvoorwaarden een menselijke benadering met eerlijke compensatie, een permanente uitvoeringsorganisatie en een gebiedsfonds voor brede welvaart;

overwegende dat draagvlak voor ingrijpende ruimtelijke en economische ontwikkelingen alleen kan bestaan als deze hoofdvoorwaarden daadwerkelijk leidend zijn;

verzoekt de regering de door de gemeente opgestelde hoofdvorwaarden in het randvoorwaardenpakket als het richtinggevend kader te laten dienen bij de uitwerking van elk scenario voor Powerport Moerdijk,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter:

Deze motie is voorgesteld door de leden Grinwis, Vermeer, Zalinyan, Müller, Klos, Jumelet en Clemminck.

Zij krijgt nr. 247 (34682).

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

Dan de tweede motie.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de woningmarkt in het dorp Moerdijk aantoonbaar is verstoord als direct gevolg van nationale plannen, uitgestelde besluitvorming en daaruit voortkomende onzekerheid;

overwegende dat inwoners niet de dupe mogen worden van onzekerheid die door nationale (uitgestelde) besluitvorming is veroorzaakt;

overwegende dat de Moerdijkregeling een vangnet biedt voor inwoners die daarmee hun woning kunnen verkopen aan de gemeente;

overwegende dat onzekerheid over het voortbestaan van de Moerdijkregeling leidt tot grote onzekerheid bij bewoners of zij hun woning in de toekomst nog kunnen verkopen tegen een faire prijs, en daarmee grote druk zet op de huidige regeling;

verzoekt de regering de Moerdijkregeling voort te zetten, ten minste totdat een definitief besluit is genomen over de ontwikkelrichting en de bijbehorende randvoorwaarden financieel, juridisch en organisatorisch zijn geborgd,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter:

Deze motie is voorgesteld door de leden Grinwis, Zalinyan, Jimmy Dijk, Vermeer en Clemminck.

Zij krijgt nr. 248 (34682).

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

Voorzitter. De staatssecretaris heeft het min of meer al gezegd, maar ik klik het graag even vast. Ik reken natuurlijk op een welwillende reactie.

De voorzitter:

Dank u wel. Het woord is aan meneer Mooiman namens de PVV in tweede termijn.

De heer **Mooiman** (PVV):

Dank, voorzitter. Ik heb een drietal moties.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat er onzekerheid bestaat over de toekomst van het dorp Moerdijk;

overwegende dat inwoners van Moerdijk mogelijk financieel nadeel hebben ondervonden of nog zullen ondervinden als gevolg van de discussie over het opheffen van het dorp Moerdijk;

verzoekt de regering zich samen met relevante partners in te zetten voor een transparante, laagdrempelige en duidelijke compensatieregeling voor inwoners van Moerdijk die financieel nadeel zullen ondervinden als gevolg van de discussie over het opheffen van het dorp Moerdijk;

verzoekt de regering tevens te bezien op welke wijze inwoners die vanwege de dreigende verdwijning van het dorp Moerdijk hun woning hebben verkocht of anderszins financieel nadeel hebben geleden, op passende wijze kunnen worden gecompenseerd,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:

Deze motie is voorgesteld door de leden Mooiman, Clemminck, Claassen, Vermeer en Van Duijvenvoorde.

Zij krijgt nr. 249 (34682).

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat besluiten met grote gevolgen voor lokale gemeenschappen vragen om zorgvuldige afstemming tussen betrokken bestuurslagen;

overwegende dat duidelijke, eenduidige en transparante informatievoorziening richting inwoners van groot belang is;

verzoekt de regering bij dossiers met grote gevolgen voor lokale gemeenschappen de afstemming tussen Rijk, provincies en gemeenten te versterken en te bevorderen dat inwoners tijdig, transparant en eenduidig worden geïnformeerd,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:

Deze motie is voorgesteld door de leden Mooiman, Clemminck, Claassen, Vermeer, Flach en Van Duijvenvoorde.

Zij krijgt nr. 250 (34682).

De heer **Mooiman** (PVV):
Tot slot, voorzitter.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat ruimtelijke economische ontwikkelingen van nationaal belang grote impact kunnen hebben op bestaande leefgebieden;

overwegende dat het behoud van leefbaarheid en bestaanszekerheid van bestaande woon- en leefgebieden van groot belang is;

verzoekt de regering in beleid voor ruimtelijke ontwikkelingen van nationaal belang expliciet te borgen dat het behoud van leefbaarheid en bestaanszekerheid van bestaande leefgebieden zwaar wordt meegewogen bij besluitvorming,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:

Deze motie is voorgesteld door de leden Mooiman, Clemminck, Claassen, Vermeer, Flach en Van Duijvenvoorde.

Zij krijgt nr. 251 (34682).

Dank u wel. Het woord is aan meneer Jumelet namens het CDA.

De heer **Jumelet** (CDA):

Voorzitter. Allereerst dank aan de staatssecretaris en de minister voor de uitgebreide beantwoording van alle vragen. Ik heb ook grote waardering voor alle mensen uit de gemeente Moerdijk en in het bijzonder het dorp Moerdijk die aanwezig zijn gebleven tot het laatst. Daar wil ik grote waardering voor uitspreken.

Ik heb geen motie, maar wel nog de volgende opmerking. 700 hectare, 450 hectare, 230 hectare, een bandbreedte van 110 tot 240 hectare: wie kan het nog volgen, zou ik haast willen vragen. Ik hoop echter van harte dat er snel duidelijkheid komt. Dat verdienen de inwoners hier en thuis aanwezig.

Dank u wel, voorzitter.

De **voorzitter**:

Dank u wel, meneer Jumelet. U heeft één vervolgvraag van meneer Vermeer. Meneer Jumelet zat al bijna!

De heer **Vermeer** (BBB):

De heer Jumelet begon met een hele opsomming van allerlei hectares. Kunnen wij ervan op aan dat ook het CDA zal zorgen dat dit hele traject niet ten koste gaat van extra landbouwgrond?

De heer **Jumelet** (CDA):

Dat is een hele goede vraag. Ik denk even na over de context waarin we net met elkaar gesproken hebben. Gaat het niet ten koste van landbouwgrond? Ik vind het een hele ingewikkelde inschatting om nu te maken. Ik kan me wel voorstellen dat u die vraag stelt, maar het antwoord daarop is volgens mij wel ingewikkelder dan ja of nee. Ik ben dus ook gewoon benieuwd naar de gesprekken. Ik heb geconstateerd — dat zeg ik dan toch maar — dat het ging over 700, 450, 230 of 290 hectare die boven de markt hangt. Uiteindelijk is er een bandbreedte van 110 tot 240.

Ik constateer in ieder geval dat die vraag aan de orde komt, dus ik ben net zo benieuwd hoe dat zich uiteindelijk toont. Maandag, zo heb ik begrepen, gaat het proces verder, maar ik kan me goed voorstellen dat we ook heel zorgvuldig zijn op dat punt. Wat het CDA betreft is landbouwgrond inderdaad heel belangrijk om te behouden, maar ik denk dat dat in die

afweging met elkaar aan de orde moet komen. Dan wacht ik toch echt ook de gesprekken af. Dat is het antwoord.

De voorzitter:

Dank u wel, meneer Jumelet. Het woord is aan mevrouw Müller namens de VVD.

Mevrouw **Müller** (VVD):

Voorzitter. Volgens mij zou iedereen in het debat, zowel de Kamerleden als de bewindspersonen, de inwoners van Moerdijk vandaag zekerheid willen bieden, zekerheid voor de mensen in het dorp zelf, maar ook voor de mensen in de dorpskernen eromheen en in het buitengebied. Tegelijkertijd heeft het kabinet ook gelijk: dit moet zorgvuldig gebeuren. Mijn scepsis is nog niet helemaal weggenomen. Ik hoop ook echt van harte dat het kabinet alles op alles gaat zetten om gezamenlijk met de gemeente en de provincie tot een gedragen besluit te komen. Ik roep het kabinet op de Kamer daar ook zorgvuldig in mee te nemen en te werken aan een houdbare toekomst voor alle inwoners.

Dank u wel.

De voorzitter:

Ik dank u wel. Het woord is aan meneer Klos namens D66. Gaat uw gang.

De heer **Klos** (D66):

Dank u wel, voorzitter. Dit was een onvermijdelijk onbevredigend debat, vrees ik. Dat het behoud van het dorp als scenario onderzocht wordt, is uiteraard goed nieuws, maar over het nieuwe scenario is weinig helder geworden vandaag. Daarom zeg ik dat het onbevredigend was. Op de vragen hoeveel ruimte we elders moeten realiseren, hoe dat moet gebeuren, wat ten koste daarvan gaat en of het effect heeft op andere kernen en gebieden hebben we vandaag geen antwoord gekregen. Dat was onvermijdelijk. Ik snap het voornemen van zorgvuldigheid — volgens mij was dat het woord van het debat; ik heb het misschien wel twintig keer geteld — maar bied vooral duidelijkheid, zekerheid en perspectief. Dat is waar de Moerdijkers om vragen. Dat kan ook snel.

Dank u wel.

De voorzitter:

Dank u wel. Dan is het woord aan de heer Van Duijvenvoorde als laatste spreker van de zijde van de Kamer in de tweede termijn en dat doet hij namens Forum voor Democratie.

De heer **Van Duijvenvoorde** (FVD):

Voorzitter. Ik heb een drietal moties.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat het kabinet een kleinere variant voor Powerport Moerdijk verkent;

constaterende dat eerder de zoekrichtingen oost en zuidoost zijn onderzocht en dat daaraan randvoorwaarden, effecten en ingrijpende gevolgen voor inwoners, boeren en ondernemers verbonden zijn;

overwegende dat Moerdijk geen bestuurlijke schijnkeuze mag worden voorgelegd waarbij de uitkomst feitelijk al vaststaat;

overwegende dat een kleinere variant alleen serieus kan worden beoordeeld als deze op

exact dezelfde wijze wordt getoetst als de eerdere scenario's;

verzoekt de regering alle scenario's gelijkwaardig te beoordelen op onderdelen als ruimtebeslag, milieuruimte, leefbaarheid, landbouw, natuur, kosten en toekomstvastheid tot 2050;

verzoekt de regering daarbij expliciet onderscheid te maken tussen daadwerkelijke verkleining van de nationale opgave en fasering of gedeeltelijke inpassing van dezelfde opgave,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:

Deze motie is voorgesteld door het lid Van Duijvenvoorde.

Zij krijgt nr. 252 (34682).

De heer **Van Duijvenvoorde** (FVD):

Dan de tweede motie. We gaan het wel redden.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat het bestaande haven- en industrieterrein Moerdijk een belangrijke rol speelt in de nationale energie- en industrieopgave;

overwegende dat nieuwe ruimteclaims in het buitengebied pas te verdedigen zijn als aantoonbaar alles is gedaan om bestaande ruimte beter te benutten;

overwegende dat boerenland, natuur en leefomgeving niet de makkelijke uitwijkroute mogen zijn voor gebrekkige herstructurering op bestaand terrein;

verzoekt de regering samen met provincie, gemeente en havenbedrijf onderzoek te doen naar de mogelijkheden voor het beter benutten van het bestaande haven- en industrieterrein;

verzoekt de regering inzichtelijk te maken welke ruimtevraag hierdoor op bestaand terrein kan worden opgevangen en welke financieringsmogelijkheden er zijn vanuit de verschillende partijen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:

Deze motie is voorgesteld door het lid Van Duijvenvoorde.

Zij krijgt nr. 253 (34682).

De heer **Van Duijvenvoorde** (FVD):

Twee van de drie.

De **voorzitter**:

Dank u wel, meneer Van Duijvenvoorde. Ik schors vijf minuten voor de beantwoording van de zijde van het kabinet.

De vergadering wordt van 15.19 uur tot 15.27 uur geschorst.

De voorzitter:

Ik heropen de vergadering. Het duurde iets langer, aangezien de medewerkers van de minister en de staatssecretaris het stapeltje moties van de Kamerleden uit het bakje mee hadden gepakt. Dat is eigenlijk niet de bedoeling. Ik zou zeggen: foei, een volgende keer graag wachten op het eigen stapeltje. Dat zeg ik mede namens mijn collega's die hier de boel snel en goed voor elkaar proberen te krijgen. Dan maar naar de appreciaties. Ik geef het woord aan de staatssecretaris.

Staatssecretaris De Bat:

Dank, voorzitter. Ik begrijp dat we ook daar verantwoordelijkheid voor dragen.

De voorzitter:

Zeker weten.

Staatssecretaris De Bat:

Er was nog één vraag van de heer Vermeer. Die ging over het verzoek alle lopende energieprojecten stil te zetten. Dat is best een ingewikkelde vraag en kent een complex antwoord. We hebben namelijk twee doelen. We willen ook de energieprojecten realiseren, want dat is nodig voor de energietransitie en ook om het netcongestievraagstuk op te lossen. We doen daarom het volgende. Het onderzoek naar het voorkeursalternatief loopt wel door. TenneT en de netbeheerders gaan dus wel al onderzoeken doen op basis van het voorkeursalternatief, maar een definitief besluit daarover volgt pas over een paar jaar. Dat duurt echt nog heel lang in de tijd. Het kan dus ook altijd nog gewijzigd worden. Dat is dus wat we doen. Nu stopzetten van al dat onderzoek kan ook niet, want dan loop je echt uit de tijd. Ik denk ook niet dat dat behulpzaam is bij het uiteindelijk oplossen van de vraagstukken die we hebben.

Dan de moties. De eerste motie van mevrouw Zalinyan, de motie op stuk nr. 239, verzoekt om een leefbaarheidsfonds in te richten. We moeten vanzelfsprekend nog veel uitwerken. U schrijft ook dat we dat met meer partijen moeten doen en indien mogelijk met bedrijven. Toch geef ik 'm oordeel Kamer, maar weet dat ik natuurlijk nog niets heb. Dat moeten we dus wel eerst uitwerken, maar in de basis is dit een goede gedachte.

De voorzitter:

De motie op stuk nr. 239: oordeel Kamer. De motie op stuk nr. 240.

Staatssecretaris De Bat:

De motie op stuk nr. 240 ontraden we met verwijzing naar het debat. We werken natuurlijk met meerdere scenario's en in sommige scenario's zal het dorp, hoe moeilijk dat ook is, wel degelijk moeten verdwijnen.

Dat geldt ook voor de motie op stuk nr. 241, want voor twee scenario's geldt ... In ieder geval voor één scenario, ontwikkelen richting Oost, zou je toch het dorp moeten opheffen. Daarmee past deze motie niet voor alle scenario's en ontraad ik de motie.

De motie op stuk nr. 242 idem. Dat gaat met name om het eerste verzoek in de motie.

Ook de motie op stuk nr. 243 van de heer Vermeer ontraad ik. Ik kan gewoon niet op die keuze vooruitlopen. Ik snap de wens heel goed, maar dat moeten we op dit moment niet doen.

Dat geldt ook voor de motie op stuk nr. 244 van mevrouw Teunissen, die eigenlijk een vervolg op de vorige motie is. Die ontraad ik dus ook.

De motie op stuk nr. 245 gaat over het versterken van de leefbaarheid. Daarvoor verwijs ik naar de motie op stuk nr. 239, die ik zojuist oordeel Kamer heb gegeven.

De voorzitter:

Tot welke appreciatie leidt dat?

Staatssecretaris De Bat:

De motie op stuk nr. 245 ontraad ik dus.

De motie op stuk nr. 247 van de heer Grinwis: oordeel Kamer.

Dan de motie op stuk nr. 248. De opsomming die de heer Grinwis in de laatste zin geeft, maakt deze motie ingewikkeld. Ik kan toezeggen dat de Moerdijkregeling in 2027 sowieso zal doorgaan. Dat zal genoeg ruimte moeten geven om tot een besluit te komen over een voorkeursscenario. Dan kun je op dat moment weer een nieuwe afweging maken over hoe je met de Moerdijkregeling verdergaat, maar om dit helemaal te koppelen aan het juridisch borgen van alle randvoorwaarden ... U weet ook dat juridische procedures enorm lang duren. Het gaat hier om het moment waarop je de mensen kunt vertellen welk scenario je kunt ontwikkelen. Daarom kan ik toezeggen dat we op tafel zullen leggen dat we de regeling in 2027 zullen verlengen. De motie moet ik ontraden, maar de toezegging over 2027 kan ik dus doen: dat zullen we oppakken.

De voorzitter:

Twee interrupties.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

In het debat in de eerste termijn ging de staatssecretaris zojuist echt verder. Toen zei hij: "voor de duur dat de besluitvormingsprocedure loopt". Als ik de woorden "financieel, juridisch en organisatorisch" schrap, zijn we er toch ook? Want eerlijk is eerlijk: de staatssecretaris heeft zojuist in zijn eerste termijn wel "zolang de procedure loopt" gezegd. Als ik zeker weet dat het in 2027 is afgerond, schrijf ik met alle plezier "2027" op, maar ik kan net zo goed deze formulering hanteren zonder die woorden "financieel, juridisch en organisatorisch", die ik dan schrap.

Staatssecretaris De Bat:

Ik zoek naar waar we het over eens zijn, want dat is volgens mij sowieso belangrijk. We zijn het erover eens dat je de regeling laat lopen zolang je niet heb gezegd dat het scenario drie wordt, of niet. Die keuze moeten we nog maken. Ik snap dat je de regeling tot die tijd laat lopen, maar we hopen dat echt eerder te kunnen doen dan eind 2027. Dat is dus de toezegging: dat we de regeling sowieso in 2027 zullen laten lopen en dat we dan ook zullen evalueren wat er nog verder nodig is.

De voorzitter:

Afrondend.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

Zegt de staatssecretaris dan dat het oordeel Kamer is als ik de woorden "financieel, juridisch en organisatorisch" schrap? Ik snap immers de juridische moeilijkheid van die woorden. Dan zeggen we de facto toch immers hetzelfde.

Staatssecretaris De Bat:

Ik weet niet precies hoe het hier werkt, maar volgens mij doe ik een toezegging, namelijk dat ik ervoor zal zorgen dat we de regeling in 2027 willen verlengen. Dat kan, en we zullen die tijd echt benutten om tot een oordeel of besluit te komen over de vraag of scenario drie serieus is of niet. Dat moet gewoon echt voor die tijd lukken.

De **voorzitter**:

Maar leidt het schrappen van de woorden "financieel, juridisch en organisatorisch" tot een ander oordeel over de motie?

Staatssecretaris **De Bat**:

Dan wil ik de motie ... Wat staat er dan precies in de eerste zin? Ik kom daar straks even op terug.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

"Verzoekt de regering de Moerdijkregeling voort te zetten, ten minste totdat een definitief besluit is genomen over de ontwikkelrichting en de bijbehorende randvoorwaarden zijn geborgd".

De **voorzitter**:

Het slotwoord van de staatssecretaris over deze motie.

Staatssecretaris **De Bat**:

Ik blijf erbij: ik kan 2027 toezeggen — dat ga ik toezeggen — en dan evalueer we 'm voor de periode daarna. Ik ga ervan uit dat we het gewoon voor die tijd kunnen regelen.

De **voorzitter**:

De motie op stuk nr. 248 blijft ontraden.

Staatssecretaris **De Bat**:

Dan nog de motie op stuk nr. 249 van de heer Mooiman. Die ontraad ik ook, want die gaat echt een stuk verder dan de Moerdijkregeling of wat dan ook.

De **voorzitter**:

Waren dat uw moties, staatssecretaris? U heeft nog een interruptie, meneer Mooiman? Twee interrupties, begrijp ik. Gaat uw gang.

De heer **Mooiman** (PVV):

Ik vind het toch wat vreemd, zeker gelet op het oordeel dat de motie op stuk nr. 247 zojuist kreeg. We vragen van de staatssecretaris, van het kabinet, om zich samen met relevante partners in te zetten voor een transparante, laagdrempelige en duidelijke compensatieregeling. Ik denk dat, welk scenario er uiteindelijk ook mag komen — het mag duidelijk zijn welk scenario wij willen — het Rijk hier wel een bepaalde verantwoordelijkheid in heeft en dus ook, net als de motie op stuk nr. 247 in feite vraagt, werkt aan compensatieregelingen die passend zijn.

Staatssecretaris **De Bat**:

Maar de moties op stuk nr. 247 en op stuk nr. 249 zijn echt heel verschillend. De motie op stuk nr. 247 heb ik daarom ook oordeel Kamer gegeven, want die gaat erover dat je de hoofdvoorwaarden daadwerkelijk leidend laat zijn en dat ons gevraagd wordt om de opgestelde hoofdvoorwaarden in de randvoorwaarden richtinggevend laten zijn bij het uitwerken van scenario's. Dat is een hele andere motie. De motie op stuk nr. 249 vraagt om een compensatieregeling; dat is iets heel anders.

De **voorzitter**:

Tot slot.

De heer **Mooiman** (PVV):

Het ligt er natuurlijk aan wat er in de hoofdvoorwaarden staat die de staatssecretaris zo noemt, waar onder andere compensatie in voorkomt. Toch wil ik de motie in ieder geval

graag in stemming brengen, omdat ik denk dat het belangrijk is dat inwoners ook op een juiste wijze gecompenseerd kunnen worden op het moment dat dat nodig mag blijken.

De voorzitter:

We plaatsen de motie op de stemmingslijst. Dank u wel, staatssecretaris. Het woord is aan de minister.

Minister Boekholt-O'Sullivan:

Dank u wel. Ik begin met de motie op stuk nr. 246 van mevrouw Zalinyan. Die moet ik ontraden. De belangen van mensen, dieren en milieu worden nu ook meegewogen in de integrale afweging, maar er is ook ruimte voor industrie en economie nodig. Daarom ontraad ik deze motie.

De motie op stuk nr. 250 van de heer Mooiman geef ik oordeel Kamer.

De motie op stuk nr. 251 van de heer Mooiman geef ik oordeel Kamer.

De motie op stuk nr. 252 van de heer Van Duijvenvoorde geef ik oordeel Kamer.

Tot slot. De motie op stuk nr. 253 van de heer Van Duijvenvoorde geef ik oordeel Kamer.

De voorzitter:

Ik dank de minister de en de staatssecretaris voor de beantwoording van de gestelde vragen, voor de appreciatie van de moties en voor de aanwezigheid in het parlement. Ik dank de leden voor het op respectvolle wijze gevoerde debat. Ik dank de aanwezigen uit Moerdijk voor hun aanwezigheid en voor het volgen van het debat vandaag.

De beraadslaging wordt gesloten.

De voorzitter:

Ik schors de vergadering tot 16.00 uur voordat we verdergaan met het debat over het addendum op het rapport van de Commissie van onderzoek wapeninzet Hawija. De vergadering is geschorst tot 16.00 uur.

De vergadering wordt van 15.36 uur tot 16.03 uur geschorst.